

SYNODE

van de

CHRISTELIJK AFGESCHEIDENE
GEREFORMEERDE KERK
IN NEDERLAND

gehouden te Amsterdam

van 26 juli tot 2 augustus 1843

Bewaard gebleven bescheiden

Transcriptie en samenstelling in 1983
door H. Bouma

Faint vertical text or markings on the left side of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Inleiding

Na de synode van 1840 nam de onderlinge verdeeldheid bij de kerken hand over hand toe. Pogingen in 1841 en daarna in 1842, weer een landelijke synode te houden, mislukten. Maar in 1843 werd opnieuw op ds. A. Brummelkamp, die door de synode van 1840 was belast met de bijeenroeping van een nieuwe synode (Verslag 1840, hfst. XXI, art. 25, blz. 60), aandrang uitgeoefend thans hier toe over te gaan. Twee provinciale synoden hadden een „stellige uitnodiging daartoe” gedaan, terwijl een derde op het uitschrijven van een algemene synode rekende, omdat het in de kerkenordering bepaalde derde jaar was aangebroken.

Brummelkamp voldeed hieraan en schreef een synode uit tegen woensdag 26 juli in het kerkgebouw van de Amsterdamse Christelijke Afscheidene Gemeente. In de beschrijvingsbrief gaf hij de punten aan voor de agenda, zoals die door de verschillende provinciale synoden waren voorgesteld.

In de constituerende vergadering bleek, dat grote verdeeldheid bestond over de vraag, of men zou vergaderen onder de vigueur van de Dordtse kerkenordering, zoals deze door de synode van 1840 was aangenomen „als eenige regel in de regering der Gereformeerde Kerk in Nederland” (Verslag, hfst. I, art. 1, blz. 23 v.). Drieërlei standpunt werd ingenomen. De provincies Noord-Holland, Groningen, Drenthe en Friesland wilden niet vergaderen met wie de desbetreffende bepaling van 1840 niet onvoorwaardelijk aanvaardden. Op dit punt was het in Zuid-Holland reeds tot een breuk gekomen. Het ene deel van de kerken in dat ressort aanvaardde de Dordtse kerkenordering; het andere niet.¹ Beide groepen van kerken hielden een provinciale synode ter voorbereiding op de nieuwe algemene synode; de provinciale synode te Dordrecht aanvaardde de Dordtse kerkenordering, die te Schiedam niet. De provincies Zeeland, Utrecht en Zuid-Holland (Schiedam) verboden haar afgevaardigden een synode te houden, die op basis van de Amsterdamse synode zou vergaderen. Zij wilden met allen, ongeacht hun houding ten aanzien van de kerkenordering, een vergadering houden. De kerken van Gelderland, Overijssel en Noord-Brabant hadden haar afgevaardigden opgedragen, niet mee te werken aan een synode, die sommigen zou weren op grond van onenigheid over wat door een vorige synode was besloten.

Nadat men gedurende bijna twee dagen vruchteloos had geprobeerd, elkaar over te halen tot loslating van eigen standpunt, verlieten de afgevaardigden van Overijssel, Gelderland, Utrecht, het ene deel van Zuid-Holland, Noord-

Schiedam
Utrecht
Utrecht

¹ Zie voor (het ontstaan van) deze breuk: C. Smits, *De Afscheiding van 1834; I, Oudkarspel, 'De Nijverheid'*, 1971, blz. 198-213, 312v., 318-324; *II, Dordrecht*, J.P. van den Tol, 1974, blz. 65-86, 104-107.

Brabant en Zeeland de samenkomst. De overige afgevaardigden besloten zich te constitueren als een synode. Evenwel bleken ook in deze kring zoveel en zo grote verschillen te bestaan, dat men op woensdag 2 augustus besloot, uiteen te gaan.

Van deze vergadering is geen verslag in druk verschenen. Wel heeft ds. S. van Velzen, die als praeses had gefungeerd, ruim veertig jaar later een kort bericht over haar gepubliceerd.²

In het archief van de Christelijke Afgescheidene Gereformeerde Kerk in Nederland, dat berust in het Rijksarchief te Utrecht, bevinden zich enkele mappen met stukken van deze synode³, t.w. kladnotulen⁴, geloofsbriefven, stukken met betrekking tot het conflict in Friesland tussen de provinciale synode en de classis van Leeuwarden, en met betrekking tot ds. J.R. Ananias, en overige ingekomen stukken.

Aan de hand van deze en andere documenten heeft prof.dr. H. Bouwman de

2 S. van Velzen, *Gedenkschrift der Christelijke Gereformeerde Kerk, bij Vijftigjarig Jubilé, 14 October 1884*; Kampen, G.Ph. Zalsman, 1884, blz. 120v.: „Toen nu in 1843 eene Synode te Amsterdam was bijeengeropen, waren hier meer afgevaardigden, dan ooit bij vroegere vergaderingen tegenwoordig. DE COCK was reeds overleden; maar SCHOLTE was aanwezig. Aanstonds, toen de vergadering beginnen zou, bleek er groot verschil te bestaan met betrekking tot de Kerkregeering. Eenigen wilden zich niet verbinden om overeenkomstig de kerkeordening van Dordrecht te handelen, gelijk deze in 1840 was aangenomen. Andere afgevaardigden hadden in last, geene Synode te houden, indien de vergadering zich niet aan de aangenomene kerkeordening verbond. Den tweeden dag der samenkomst verliet SCHOLTE toen met negentien opzieners de vergadering. Drie-en-twintig waren gebleven en zijn op de gewone wijze begonnen. Maar toen de voorkomende zaken, door hen, die verklaard hadden aan de kerkeordening zich te houden, zes dagen lang behandeld waren, bleek er, al dien tijd, zoo weinig overeenstemming te zijn, dat men bijkans algemeen oordeelde geene Synode te kunnen houden en betere tijden te moeten afwachten. Knielend werd nog het gebed gedaan, maar onverrichter zake gingen de afgevaardigden uit elkander. Gelijk in den bloeitijd der Gereformeerde Kerk in ons vaderland, haar door de Overheid niet vergund werd eene Nationale Synode, volgens de bepaling, te Dordrecht 1618 en 1619, art. 50, te houden, zoo kon in 1843 de Christelijke Gereformeerde Kerk, door oneensgezindheid geen Synode hebben.”

3 Zie J.C. Okkema, *Inventaris van de synodale archieven van de gereformeerde kerken in Nederland*; Kampen, J.H. Kok, 1975, blz. 8v., nrs 12-16.

4 Deze kladnotulen (inv. 12) zijn geschreven op een aantal losse bladen, die naderhand zijn genummerd en ingebonden. Volgens deze nummering betreft het drie verschillende soorten van documenten. De bladen A 1-5 vormen een eerste stel kladnotulen. Na een aantal blanco bladen volgt een tweede stel kladnotulen op de bladen B 9-12. Blad 13 is weer blanco. Blad 14 geeft een korte notitie over de zaak van ds. J.R. Ananias (bijlage 15 g). Op blad 15 treffen we een naamlijst aan van de leden van de geconstitueerde synode, vervolgens de uitslag van de gehouden stemming voor het moderamen en een eerste toespraak van de gekozen praeses. Nadat blad 18 een ontwerp voor een brief aan de classis van Ruinerwold heeft gegeven (bijlage 15 f), vinden we op blad 20 aantekeningen inzake de constituerende vergadering.

Bij nader onderzoek kon worden vastgesteld, dat B 9 van een andere hand is dan B 10-12. Bovendien overlapt de keerzijde van B 9 voor een deel B 10. Op grond hiervan is aan te nemen, dat B 9 niet behoort tot het tweede stel kladnotulen. In deze uitgave is het in voetnoten verwerkt, gemerkt D.

gang van zaken in de betrokken synode gereconstrueerd.⁵ Zijn verhaal is waardevol, onder meer omdat hij gebruik heeft gemaakt van een door prof.dr. H. Bavinck vervaardigd excerpt van persoonlijke aantekeningen van Van Velzen, stukken die niet zijn teruggevonden.⁶

Wegens het ontbreken van eerder gedrukte handelingen van deze synode kon geen sprake zijn van een heruitgave. In plaats daarvan zijn de volgende stukken opgenomen:⁷

1. Aantekeningen over de constituerende vergadering. Kladnotulen van de zittingen van 27 juli tot 2 augustus; twee stellen, het ene (gemarkt A) op de linker-, het andere (gemarkt B) op de rechterbladzijde. Omdat de tekst van beide stukken sterk verschilt, zijn de overeenkomende passages zoveel mogelijk naast elkaar afgedrukt. Een soort kort verslag van enkele gedeelten van de vergadering (gemarkt C) is in voetnoten opgenomen; hetzelfde geldt van een blad, dat gegevens biedt over de samenstelling van de synode en haar eerste handelingen (gemarkt D).⁸

2. Een afschrift van de beschrijvingsbrief, opgesteld door Brummelkamp, overgenomen uit de notulen van de provinciale vergadering d.d. 23 augustus

5 H. Bouwman, *De crisis der jeugd. Eenige bladzijden uit de geschiedenis van de kerken der Afscheiding*; Kampen, J.H.Kok, 1914 (herdruk met inleiding van C.Smits; Kampen, J.H.Kok, z.j. [1976], blz. 46-57).

6 L. Wagenaar, *Het „Réveil” en de „Afscheiding”, bijdrage tot de Nederlandsche kerkgeschiedenis van de eerste helft der XIX eeuw*, Heerenveen, J.Hepkema, 1880, blz. 237, aant. a, deelt mee, dat hij tevergeefs heeft getracht de „uitvoerige aantekeningen”, die Van Velzen „qua Scriba dezer Synode” (dit moet zijn: qua praeses) maakte, van hem ter inzage te krijgen: zij waren „zijn particulier eigendom”. Wellicht zijn deze aantekeningen vernietigd, toen in 1914 de correspondentie van Van Velzen volgens zijn uitdrukkelijke wil is verbrand (vgl. G. Keizer, *De Afscheiding van 1834, haar aanleiding, naar authentieke brieven en bescheiden beschreven*; Kampen, J.H.Kok N.V., 1934, blz.23, aant. 5). Inmiddels had Bavinck er wel een excerpt van kunnen vervaardigen. Bouwman wendde zich per brief van 10 dec. 1903 tot Bavinck met het volgende verzoek: „Naar ik mij uit een vroeger gesprek meen te herinneren heb: U in uw bezit enkele bijzondere stukken betreffende de Scheiding en de geschiedenis der Theol. School. O.a. een excerpt uit de Acta van 1843. Zou ik U mogen verzoeken die stukken en manuscripten eens te mogen lezen? Ik bedoel nl. onuitgegevene stukken” (Archief H.Bavinck, in: Historisch documentatiecentrum voor het Nederlands protestantisme (1800 - heden), V.U., Amsterdam). Bavinck heeft aan dit verzoek voldaan blijkens mededeling van Bouwman (*a.w.*, blz. [6] en aant.3 op blz. 46). Mij is niet gebleken, dat het excerpt ook is teruggezonden; ik heb het niet kunnen terugvinden.

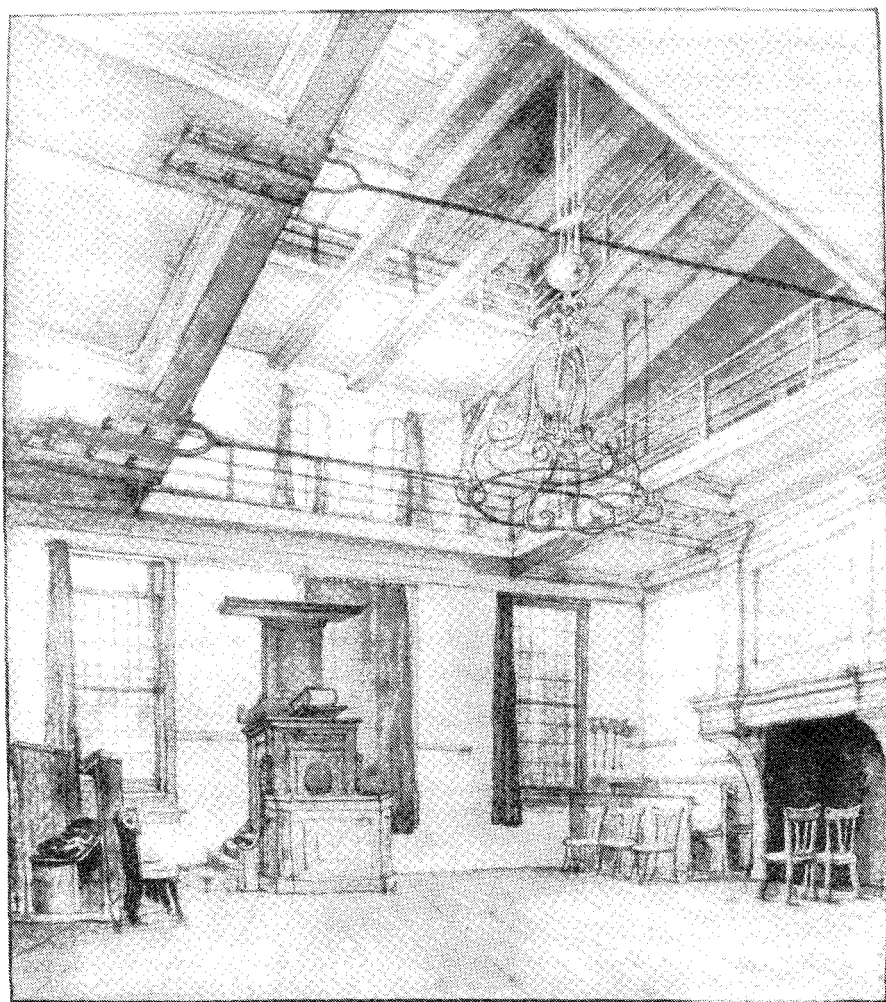
7 Een deel van deze stukken is ook reeds door Bouwman gepubliceerd (*a.w.*, blz. 69-94); helaas is dit niet steeds correct gebeurd. De tekst van de uitgave volgt zo getrouw mogelijk die van de originele stukken. Waar bijbelplaatsen zijn aangehaald, is (uiteraard) de Statenvertaling gebruikt. Toevoegingen zijn tussen vierkante haken geplaatst en zo nodig in een aantekening toegelicht. Afkortingen, waaronder ook begrepen die voor eigennamen, zijn stilzwijgend opgelost wanneer de betekenis althans volkomen duidelijk is. Spelfouten zijn slechts voorzover nodig leek verbeterd. De interpunctie is zo nodig gewijzigd, behalve wanneer hierdoor een element van onzekerheid bij de interpretatie kon ontstaan. Bij het begin van nieuwe zinnen zijn steeds hoofdletters gebruikt.

8 Zie aantekening 3.

1843 te Apeldoorn (bijlage 1). Het verslag dat de Gelderse afgevaardigden aangaande de constituerende vergadering aan voornoemde provinciale vergadering uitbrachten en in haar notulen is vastgelegd (bijlage 2).

3. De bewaard gebleven last- en geloofsbrieven met eventueel toegevoegde stukken. In plaats van de ontbrekende instructiebrief van Groningen is het desbetreffende gedeelte uit de notulen van de provinciale vergadering van 17 juli 1843 opgenomen. Ter vervanging van de eveneens ontbrekende geloofsbrief van Overijssel is uit de notulen van de provinciale vergadering van 4 juli 1843 te Dalfsen het „oordeel” van deze synode over de in de beschrijvingsbrief vermelde agendapunten opgenomen (bijlagen 3 - 10).

4. De bewaard gebleven ingekomen en voor de synodale bespreking bestemde stukken (bijlagen 11 - 18).

Interieur Bloemgrachtkerk
(Foto: Hist. top. atlas Gem. Archiefdienst Amsterdam)

Constituerende vergadering woensdag 26 juli

Ds. [G.F. Gezelle] Meerburg doet eene Predikatie uit Ps. 19¹.

Eenige kibbeling over Lastbrieven

van den Classis van *Leeuwarden*²: J. Meijering die in strijd gaat met de Provincie.³

*Van Groningen*⁴:

volgens de dordsche kerkordening aangenomen te Amsterdam.

*Zuidholland*⁵: op grond der Amsterdamsche vergadering.

*Vriesland*⁶: wil niets besluiten na de kerkordening.

*Gelderland*⁷: onbestemd.

*Zuidholland*⁸: elk heeft vrijheid als lid uit hunne vergadering. Niet algemeen, onder protest.

Zij wil gemeenschap met anderen oefenen.

*Utrecht*⁹: tegen de Amsterdamsche Synode; protesteeren tegen deze vergadering voor hunne zitting.

Als grondslag, niet gebruiken iets anders als Godes woord.

*Noordbrabant*¹⁰: niet vragen naar kerkordening en reglementen; wil geen scheiding, en zoo ja, dan de afgevaardigden geene zitting.

*Drente*¹¹: aangenomen dordsche kerkregering.

*Overijssel*¹².

*Zeeland*¹³: niet op grond der Synode van Amsterdam, wel eene kerkenorde maar naar 't huishoudelijk reglement.

1 H. Bouwman, *a.w.*, blz. 47, deelt mee, dat de tekst voor de preek was Psalm 19:13-15.

2 Zie voor de geloofsbrief van de classis van Leeuwarden met de daaraan toegevoegde bijlage: bijlage 3.

3 Zie voor de behandeling van deze zaak de zitting van 2 augustus.

4 Zie voor de lastbrief van Groningen: bijlage 4.

5 In margine is toegevoegd: „gehouden te Schiedam”; zie voor de lastbrief van deze vergadering met bijlagen: bijlage 5.

6 Zie voor de lastbrief van Friesland: bijlage 6.

7 De lastbrief van Gelderland ontbreekt in het dossier. Een kopie is bewaard in de notulen van de provinciale vergadering van Gelderland d.d. 23 augustus 1843; zie voor deze kopie: bijlage 7.

8 In margine is toegevoegd: „gehouden te Dordrecht”; de lastbrief van deze vergadering is niet teruggevonden.

9 De lastbrief van Utrecht is niet teruggevonden.

10 De lastbrief van Noord-Brabant is niet teruggevonden.

11 Zie voor de geloofsbrief van Drenthe: bijlage 8.

12 Het oordeel van Overijssel is opgenomen als bijlage 9.

13 De lastbrief van Zeeland is niet teruggevonden.

Noordholland¹⁴: volgens Formulieren en kerkregering der dordsche ordening. Ds. [H.P.] Scholte¹⁵ zegt dat in hunne Prov. niet anders gehandeld wordt als in de dordsche kerkregering.

[H.] Barendrecht¹⁶, dat Ds. [P.M.] Dijksterhuis¹⁷ een scheurmaker was.

[Ds.P.] Zonne¹⁸, er moest een praezis verkoren worden. Maar hoe zal dit [?]

De Vaderen dan geene gereformeerden.

De partijen staan tegen elkander over het welk niet is te verantwoorden.

Broeders uit ongestalte tegenwoordig.

14 Zie voor de lastbrief van Noord-Holland met de toegevoegde stukken: bijlage 10.

15 Hoewel Scholte was geschorst (*Verslag synode 1840*, blz. 40-50, 63v.), was hij blijkbaar toch ter vergadering aanwezig.

16 H. Barendrecht was afgevaardigd door de Zuid-Hollandse vergadering, gehouden te Dordrecht. Hij was ouderling in Zuid-Beijerland.

17 Dijksterhuis, predikant te Dordrecht, zwager van Van Velzen, naar de Amsterdamse synode afgevaardigd door de Zuid-Hollandse vergadering, gehouden te Schiedam, had een grote rol vervuld bij de breuk in Zuid-Holland, getuige de gegevens, vermeld door C. Smits, *t.a.p.*

18 Zie voor ds. P. Zonne: F.L. Bos, *Kruisdragers; nieuwe verhalen uit afgescheiden kringen*; J.H. Kok, Kampen, z.j. (1982), blz. 35-47.

Art. 1

Er wordt gevraagd naar de leden welke volgens hunne lastbrieven gezonden waren. Uit de lastbrieven bleek het dat deze de navolgende waren, [...].³

Art. 2

De vergadering [is overgegaan] tot het verkiezen van eenen Praezis en Scriba's [na] het gebed en zingen uit ps. 119:1 en is gebleken, dat bij het openen der briefjes met meerderheid van stemmen [zijn gekozen] tot Praezis Ds. S. van Art. 3

Is besloten heden te eindigen en morgen ten 9 uuren wederom te beginnen,⁵⁾ en heeft Dijksterhuis op verzoek der praezis die vergadering besloten met gebed en dankzegg. na 't zingen uit Ps. 103:7.

1 Deze beschrijvingsbrief is opgenomen als bijlage 1.

2 C omschrijft de geconstitueerde vergadering zo:

De Vergadering der Synode bestaande uit afgevaardigden der Provincien Groningen, Vriesland, Drenthe, Noord & Zuid Holland.

3 D heeft de volgende ledenlijst bewaard:

Namen der afgevaardigden

uit Groningen:

Ds. T.F. de Haan Hoofdon[derwijzer], Ds. D. Joffers, Ds. K. Timmerman, de ouderling D. Drukker, de ouderling F. Hekkema;

uit Vriesland:

Ds. F. van Gijsel, Ds. F.A. Kok, de ouderling P.S. van der Woude, de ouderling L. Hogendijk;

uit Drenthe:

Ds. E. Lindeman, Ds. W.A. Kok, de ouderling J. Nuis, en de ouderling S. de Vries;

uit Noord-Holland:

Ds. S. van Velzen, de ouderling P. Niezen, de ouderling G. Haan, de ouderling W. de Haas;

uit Zuid-Holland:

Ds. S.[O]. Los, Ds. P.[M]. Dijksterhuis, de ouderling J. van Golverdinge, de ouderling C. Roobol.

(N.B. De voornaam van de Groningse afgevaardigde ds. Joffers begint niet met een D, maar met een H.)

4 Uit aantekeningen op een van de papieren in het archief van de synode kan men opmaken, dat bij de verkiezing van twee scribae vermoedelijk twee stemmingen zijn gehouden. Bij eerste stemming kreeg

Na dat het overige deel vergaderde leden uit de onderscheiden Provintieen de vergadering had verlaten, vereenigden zich de Provintieen Groningen, Vriesland, Drente, Noordholland en Zuidholland, op die Grond dat Gods woord onze boven alles geldende regel, dat de formelieren de uitdrukken van ons geloof zijn, en de Dorsch Kerkenorde van 1618 en 19 tot regering der Kerk als verbinden[d] gelijk in 1840 aangenomen.

Hier op wierd de Naam des Heeren aangeroepen met het gebed door Do van Velzen, waarop gekozen zijn tot Preses Do van Velzen en tot Scribaas Do P. Dijksterhuis en Do E. Lindeman, en geëindigd met dankzegging door Do P. Dijksterhuis. Ps. 103:7.

(vervolg noot 4)

ds. P.M. Dijksterhuis 10 stemmen en is op grond hiervan verkozen verklaard (oud. G. Haan kreeg 1 stem, ds. T.F. de Haan 5, ds. F.A. Kok 7, ds. W.A. Kok 2, ds. E. Lindeman 8, ds. S.O. Los 1, oud. P. Niezen 1 en ds. K.J. Timmerman 5 stemmen). Bij een tweede stemming werd ds. E. Lindeman verkozen met 13 stemmen (ds. F.A. Kok en ds. K.J. Timmerman kregen elk 4 stemmen).

D. luidt:

Na gebed door Ds. S.v.V. en psalmgezang is met besloten briefjes een praeses gekozen: dertien stemmen op Ds. S. van Velzen, een Ds. de Haan, een Ds. Timmerman, twee F.A. Kok, drie Dijksterhuis.

Tot scribae zijn benoemd: Ds. P. Dijksterhuis en Ds. Lindeman.

5 D luidt:

De Praeses verzoekt om stipt op den tijd des anderen dags te komen.

De Praeses stelt voor dat deze Vergadering zich bepale om alleen te verklaren dat, wat de leer betreft, onvoorwaardelijk de drie formulieren van eenigheid der Geref. K. in N. namelijk de Catech., de Geloofsbel. en de leerregels van D., als de uitdrukking des geloofs erkend worden; en dat zij de Kerkeordering van Dordrecht van de Synode gehouden in 1618 en 1619, zoo als genoemde Kerkeordering door de laatste Synode in 1840 te Amsterdam gehouden als de regelmaat in de Kerkelijke regering [is aanvaard] erkent, zijnde aan geene andere bepalingen, die vroeger in de Afgesch. Gemeente gemaakt werden, verbonden; waarom zij allen, die nu van ons gescheiden zijn of schijnen gescheiden te zijn, ten ernstigste verzoekt en vermaant om ook op grond van vereeniging in genoemde leer en kerkregering tot ons in Kerkelijke gemeenschap terug te keeren; terwijl wij tevens ieder een, wie hij ook zijn moge, die overeenkomstig genoemde leer en kerkregering met ons wil wandelen, gaarne in de gemeenschap der kerk willen opnemen. Wij vermanen tevens ernstig alle Provinciale Kerkvergaderingen der Christelijke A.G. gemeenten in Nederland om zoo veel in hun vermogen is voor de zuiverheid dier leer en uitvoering dier Kerkregering te waken, opdat het blijke dat wij niet slechts in woorden, maar in der daad Gereformeerd zijn; en mogt de Heere hierover genadiglijk zijnen zegen schenken.

Zitting den 28 July

De vergadering geopend met het gebed door den Praezis na 't zingen uit ps. 19:7.⁶

Art. 1⁷

Een iegelijk zijne zitting genomen hebbende word door de Praezis voorgesteld, hoe men moet handelen, in de toelating tot het bijwonen der vergadering. Na eenig Spreeken wordt voorgesteld om in rondvraag te brengen of niemand toegelaten zal worden, dan of er eene algemene toelating van al die tot de gemeente behoren, zal zijn, dan ten zij de vergadering oordeele dat het niet stichtelijk is, van wegen de te behandeld wordende zaken. Hierover is met meerderheid van stemmen het laatste aangenomen.

Art. 2⁸

Is verscheenen Beerend Zondag uit het graafschap Bentheim, gezonden van die gemeente tot deze vergadering met verzoek door die kerkenraad, dat deze vergadering hunne zaken behartige.⁹

Waarop nader zoude neergekomen worden.

6 C luidt:

Op Vrijdag morgen zijnde 28 July 1843, is de Vergadering geopend door den Praeses Ds. v. Velzen met gebed & Psalmgezang uit Ps. 19:7.

7 C luidt:

Art. 1.

Vooraf worden door den Praeses gevraagd aan de Vergadering:

1' of leden der gemeente mogen worden ingelaten?

2' of er staande de vergadering zal mogen gerookt worden? dit wordt afgekeurd.

Op de eerste vraag verschillen de gevoelens, doch de meerderheid wil dat allen worden toegelaten, doch bij de behandeling van bijzondere zaken zullen zij zich verwijderen.

8 C luidt:

Art. 2

Wordt gelezen een brief van de Gemeenten Gildehuis & Hulsum in 't Graafschap Bentheim, die begeeren dat hunnen beroepen leeraar *Barend Zondag* bij hen bevestigd worde. Deze broeder komt zelfs in de vergadering en levert over een vereerend bewijs van zijn Examen, geteekend door Ds. de Cock, de Haan & Dijksterhuis.

9 De brief van de gemeenten te Gildehaus en Uelsen is opgenomen als bijlage 11. Zie over J.B. Sundag: J. Schoemaker, *Geschiedenis der Oud-Gereformeerde Kerk in het Graafschap Bentheim en het Vorstendom Ostfriesland*; Hardenberg. A. Kropveld, z.j. (1900), met name blz. 35-54; over het contact met de synode van 1843: blz. 60-62.

2de dag

Wierd de vergadering geopend met het gebet door de Preses na het zingen van Ps. 19:7.

Art. 1

Dat er een algemene toelating moge plaats hebben voor de gemeente, doch wanneer het goed of nodig geoordeeld word, zullen allen zich moeten verwijderen.

Met meerderheid van stemmen.

Berend Zondag in de verg.

Art. 3¹⁰

Door de Praesis wordt voorgesteld of Ds. de Haan als in den form van Hoogleeraar ook eene beslissende stem zoude hebben.

Dit gaf aanleiding om te vragen hoe deze Synode werd aangemerkt of als nationaal of van vijf provincientien; waarop met meerderheid van stemmen geoordeeld is dat het de nationale Synode is van de gereformeerden, vereenigd in leer, tucht en dienst.

Daarop werdt dan gevraagd, of het met meerderheid zal besloten worden dat de vergadering voortga of niet dan of een lid het vorderen kan. En met 11 tegen 10 werd besloten dat een het vorderen kan indien hij zaken wil behandeld hebben. Zoo is dan de vergadering voortgegaan om dat eenigen het vorderden.

10 C geeft bredere achtergrondinformatie:

Art. 3

Ds. de Haan die als Professor de Vergadering bijwoont; van hem vraagt de Praeses aan de Verg., of hij een beslissende stem dan wel eene adviserende hebbe. Hierover geven al de leden hare stem. De Haan protesteert tegen zulk een doel en voert aan dat hier wij toch geene Synode uitmaken.

Waarom gevraagd wordt, hoe wij deze vergadering hebben aan te merken. En hierop wordt geantwoord: dat wij als Synode dezelfde magt heeft, alsof al de Provincientien werden vertegenwoordigd en daarom wij de zaken onzer gemeente hebben te behandelen.

Art. 4

De Praeses stelt voor dat wij een stukje uitgeven, waarin blijken moet dat wij als wettige Synode de kerkeorde tot regel in de regeering der kerk aannemen en de Prov. Vergaderingen vermanen, daarna te handelen.

Hierop leest de Praeses voor als verklaring dezer verg.: Dat deze Vergadering verklaart, [dat] zij, wat de leer betreft, zij de form. van E. als de regelmaat des geloofs erkent en in de regeering de Dordsche kerkeorde zoo als zij is aangenomen in 1840, en tevens vermaant dat zij die van ons gescheiden zijn of schijnen te zijn, tot ons terugtekeeren in kerkelijke gemeenschap, en ook allen die hierin met ons willen overeenkomen uitnodigt met ons te vereenigen, en alle Prov. vermaand worden om die Dor. Kerkordening te handhaven.

Hierover wordt lang gesproken en Eerst gevraagd of deze vergadering zij eene Synode; en wordt bij meerderheid bepaald dat deze verg. zij een wettige Nationale Synode der gereformeerden in leer en regeering in Nederland. En vervolgens wordt geoordeeld met de behandeling der zaken voorttegaan.

Art. 5

Een man die van de Prov. v. Overijssel is geschorst als ouderling, wil daarover regt hebben. Doch wij kunnen hierin niet.

(N.B. Onder de archivalia bevindt zich geen brief van een geschorste ouderling uit Overijssel; wel ligt er een klaagschrift met bijlagen van een broeder en zuster die zich verongelijkt achten; het is opgenomen als bijlage 19-c. Een bezwaarschrift van J. Haitsma uit Friesland tegen zijn schorsing als ouderling is opgenomen als bijlage 12).

Art. 2.

Dat deze vergadering is, de Nationale Synode der gene die de gereformeerde leer en de Kerkordening van Dort hebben aangenomen. Ds Haan als Hoogleraar 11 Ja.

Art. 3

Dat een persoon mag eischen dat zijn zaken behandeld worden; 10-11.

Art. 4¹¹

Is nodig geoordeeld eerst eene zaak uit de provincie Vriesland¹² te behandelen volgens de lastbrief dier provincie, zijnde een verschil tusschen de classis van Leeuwarden, door de Provincie onbonden, maar door die Classis als onwettig aangemerkt, en die provinciale vergadering, waartoe eene lastbrief werd voorgelezen van die Classis gegeven aan J. Meijering, ouderling te Leeuwarden, om hunne zaken hier te vertegenwoordigen,¹⁴ dewijl zij bezwaard wierden door de *Provinciale vergadering*, dewijl die Classis de algemeene wijze van Predikanten toetelaten niet konde wettigen, en dat den ouderling H. Alkema op zijn eigen voet, zonder den ander ouderling en de beide Diakenen niet alleen te erkennen maar tegen wil te verzoeken de vrijheid van godsdienst; en gedaan en verkregen hebbende is hij voortgegaan met alle predikanten toetelaten te prediken tegen de wil der overige broederen. De provincie had tegen deze broederen dat zij Scheurmakers zijn en dat zij zich tegen de gansche kerk verzetten, welke de Leeraars uitstoten en door hen niet erkend werden, en alzoo niet als eene Classis konde voortgegaan en daarom door haar was ontbonden. De zaken zijn van wederzijden toegelicht en daarna gevraagd zijnde, of de afgevaardigden der provincie uit de vergadering zouden gaan; en geoordeeld door de meerderheid: te blijven, zoo werd het gevoelen der vergadering gevraagd.

Art. 5

De vergadering oordeelende dat het laat genoeg was geworden is gesloten met gebed door Ds. E. Lindeman na 't zingen uit Ps. 119:17.

11 C luidt:

Art. 6.

De zaak van Vriesland eerst. En de afgevaardigden dier Provincie vermelden bij monde van Ds. Kok. Doch hietegen merkt Meyerink aan dat hij als aanklager en vorderaar volgens de lastbrief komt [en dat] hij alzoo de zaken moet verhalen. Hetgeen hij ook doet. En hieruit blijkt dat Meyerink en de twee Diakenen zijn geschorst. Doch hietegen spreekt Ds. Haan tegen. Hierop wordt aan Ds Kok vrijheid gegeven, om aanmerkingen te maken op hetgeen door Meyerink is verhaald. Die zulks ook doet.

12 Zie over deze zaak: J. Wesseling, *De Afscheiding van 1834 in Friesland, II*; Groningen, De Vuurbaak bv., 1981, blz. 225-239. Ten onrechte wordt de indruk gewekt (blz. 235v.), dat het reeds op woensdag 26 juli tot een uiteengaan kwam. Ook is niet juist, dat de synode twee weken zou hebben geduurd (blz. 236): zij bleef één week bijeen.

14 Zie: bijlagen 3, 15, 16.

Art. [4]

De Classi Leewaarden haar grondbezwaar is, dat de Leeraars, nieuws aangesteld, niet genoeg ordentlijk is geschied en¹³ een Ouderling in Leuwaarden in die gemeente de vrijheid heeft verzogt en verkregen. Hier over werd de toelichting gedaan uit de Notulen der Provincie door de afgevaardigden.

Gesloten met dankzegging door E. Lindeman. Ps. 119:17.

¹³ Het origineel voegt hier nog tussen: „zij door”.

Zitting den 29 July 1843

De Vergadering geopend met gebed door Ds. K. Timmerman na 't zingen uit Ps. 119:15.

Art. 1

Zijn de Notulen gelezen en na de nodige aanmerking goedgekeurd waarbij echter Ds. Joffers en W. Kok verklaarden, dat die notulen wel goed waren geschreven, maar dat het behandelen der zaken niet goed in orde was geschied.

Art. 2

Ds. F.A. Kok begeerd dat eerst deze vraag in rondvraag worde gebracht, of de afgevaardigden van eene Prov. tot eene Synode, met wettige Lastbrieven voorzien, stemmen mogen hebben in zaken waarover beschuldiging vallen tegen provinciale vergaderingen dier Provincie. Hierover werd met meerderheid van stemmen geoordeeld dat die afgevaardigden wel mogten zitten, meenende dat het algemeene zaken waren, en gronden zich op de zaak met de remonstranten tegen de regtzinnigen, dewijl de laatsten, ook partij zijnde, echter als richters gezeten hadden; die welke het niet konden toestemmen meenden dat dit eene geheel andere zaak was, dewijl de remonstranten geene beschuldigers waren maar beschuldigd, en de provincie werd hier beschuldigd, dewijl toch niemand rigter in zijn eigen zaak kan zijn wanneer hij zelf de beschuldigde is; als ook dat, dat over de leer was in 't gemeen, en dit over de tucht in 't bijzonder; al was het dat het uit een meer algemeene zaak zijnen oorsprong had.¹⁵

Ds. Dijksterhuis protesteert krachtig tegen dit besluit, door de meerderheid gedaan en wenscht aantekening van protest.

Ds. F.A. Kok vraagt de Praesis of zijn Ja op die vraag zijn beginzel was, waarop toestemmend werd geantwoord.

Art. 3

De Praesis wenscht ook deze vraag beantwoord te hebben.

Deze vraag werd beantwoord door 7 stemmen op 't eerste Ja en 't laatste neen; 6 neen.

¹⁵ Een losse notitie, die kennelijk betrekking heeft op de in dit artikel genoemde kwestie, luidt: of deze Vergadering oordeelt dat de Afgevaardigden eener Provinciale Kerkvergadering die beschuldigd wordt wegens eenige door haar gepleegde handeling zelve mede mogen beslissen over de beschuldiging die tegen de door hen vertegenwoordigde Vergadering ingebracht wordt; zelfs dan wanneer de afgevaardigden persoonlijk in de zaak betrokken zijn.

Ds. F. Kok wil hierop niet antwoorden anderen ook niet.

3de dag

De vergadering geopend met gebed door K. Timmerman na het zingen van Ps. 119:15.

Art. 1

Zijn de Notulen voorgelezen, en in eenige delen gezuiverd, waar bij Do Joffers en W.A. Kok verklaarden dat de notulen wel zijn opgenomen na[ar] dat het behandeld is, maar dat de zaken niet in goede orde was geschied.

Art. [2]

Of de afgevaardigden van een Provincie tot een Synode met wettige lastbrieven voorzien, stem mogen hebben waarin beschuldigen vallen tegen Provinciale vergaderingen dier Provincien.

Vier Stemmen: niet de Stem;

16 Stemmen van Ja.

Ds. Dijksterhuis protesteerd tegen dit, tegen de meerderheid.

Of de vergadering oordeeld, dat deze afgevaardigde eener Provinciale Kerkvergadering, die beschuldigd wordt wegens eenige door haar gepleegde handeling, zelve mede mogen beslissen over de beschuldiging, die tegen de door hen vertegenwoordigde vergadering ingebracht word, zelfs dan wanneer de afgevaardigden persoonlijk in de zaak betrokken zijn. Prezes zegt, dat niemand zijn eigen regter kan zijn, als hij zelf.

Joffers, Ja, en de overigen hebben niet willen stemmen, een nog geprotesteerd, de een dit en de anderen wat anders.

Ds. F. Kok vraagt of dit het beginzel was van de Synode en meende indien dit zoo was te moeten vertrekken.

Dewijl dit eene verkeerde uitweg was, is dit tegen gesproken en besloten maandag weder te vergaderen en dan eerst te beginnen met de toelating der Leeraaren, omdat men dan misschien beter de Vriesche zaken kan behartigen.

Gedankt door Ds. S. Los na 't zingen uit Ps. 130:4.

Zitting den 31 July

De Vergadering geopend met te zingen uit ps. 86:6 en gebed door den Praezis.

Art. 1

Is in de vergadering verscheenen N. van de Coevering oud. te Rotterdam als afgevaardigde voor Zuidholland in plaats van Van Golverdingen en heeft als zoodanig zitting genomen.

Art. 2

De Notulen voorgelezen en goedgekeurd.

Art. 3

Heeft de Praes. voorgesteld de zaak te behandelen volgens Art. [3] der vorige zitting aangaande het aanstellen der Leeraaren. Daartoe heeft de praesis voor gelezen eenige brieven uit Vriesland van particuliere broeders, als ook van eene Classis,¹⁶⁾ die bezwaren voortbrachten in vereeniging met de provinciale vergaderingen van Noordholland. Hierop werd gevraagd hoe deze zaak te behandelen en in 't gemeen oordeelde men, dat eerst de wettigheid der reeds in dienst zijnden onderzochte en dat in orde zocht te brengen wat onordelijk was, en dan verdere maatregelen nemen om onordelijkheden voortekomen.

Hierop werd gevraagd of die Leeraaren, welke de kerkorde niet aangenomen hadden, tot Examinators verkoren waren, wettige examiators zijn; werd geantwoord: Ja; behalven Ds. Joffers en de Haan; de laatste er tegen protesteerende.

De praesis zeide die Synode had niet wel gedaan.

Art. [3]

Maandag over de aanstelling der Leraaren. D. Los dankzeg. Ps 130:4.

den 31 Julij

De vergadering geopend door den Preses met het gebet na het zingen van Ps. 86:6.

In plaats van Golverdinge is ingekomen zijn Secundo N. v.d. Coeverding.

Art. 1

Veel gesproken, en eindelijk Art. [?] wat veranderd.

Art. 2

Uit de instruktenen van Noordholland wierd voorgesteld, als uit eenige brieven en personen J.E. Reemstra.

a. of de oude Examinatoren wettig zijn, nl. de 4 eersten.

Is geantwoord door de meerderheid van ja. Do de Haan Protesteerd hiertegen.

Art. 4

Wordt gevraagd of Ds. de Haan wettige Examinator was; 't laatste van 't voorige Art.. Het antwoord op die vraag was: Ja hij was wettige examinator, volgens bladzijde 34 en 35 van het verslag der Synode gehouden in 1840 te Amsterdam dewijl [ds. H.J.] Budding met daden geweigerd had. Behalven Roobol en Dijksterhuis, die niet de bewijzen hadden van duidelijke afstand hunner roeping. En de praezis zeide: geen wettige Examinator te zijn, dewijl hem door de Prae-sis der vorige Synode was gemeld dat de Leeraars Budding en Meerburg niet geweigerd hadden zich met die taak te belasten.

Art. 5

Men heeft gevraagd of er nu ook dadelijke aanmerking waren op het doen dier provincien? Waarop werd voorgesteld, een kwaad aangaande [de] perzoon Uiterdijk, die op de provincieale vergadering van Vriesland geweigerd was geëxamineerd te worden en getuigenis te geven volgens Art. 27 en 28 van 23 en 24 Maart 1842 der notulen van Vriesland in verband met Art. [...] der vergadering van den 3 en 4 Jan 43 en daarna zonder verlof te Groningen was geëxamineerd. Eenigen oordeelden dat er geen kwaad in gezien was geworden, bijzonder wanneer zij aanmerkten dat de kerk in zijne Jongheid was; en al werd daardoor al eenig gebrek in de Form opgemerkt, echter dit gemakkelijk konde worden overgezien, en de tegenbedenking tegen die perzonen meest zwak en vleeschelijk waren aangemerkt geworden, dewijl eene Classiscale getuigenis aanwezig was geweest volgens de oud. dier prov. Anderen oordeelden dat de Provincie van Groningen onwettig en ligtvaardig had gehandeld, omdat Vriesland getuigenis had geweigerd; als ook de Examinator zelf een gezant had afgezonden om van deze zaak Groningen kennis te geven, alsmede dat er eene *praesis* was van de Classis *Drogeham*, die het ook had tegengesproken, en er bewustheid bestond van verdachtheid bij drie leden welke Uiterdijk hoogmoedig en indringend achteden, strijdende het tegen de 84st Art. der kerkorde. Hierop werd gevraagd of de provincieale vergadering van Groningen die perzoon had moeten toelaten tot het examen of niet; 11 stemmen oordeelden: afwijzen, 7 niet, 2 verzochten commissie tot onderzoek doch onderwierpen zich aan de meerderheid.

Hierop werd gevraagd hoe met deze zaak te handelen? En de vergadering oordeelde, dat er aan Vriesland geschreven worde, dat de Synode de Vergadering van Groningen bestraffe en vermane over hunne ligtvaardige handelingen met T. Uiterdijk; dat echter de Examina door de Synode erkent wordt; en zoo ook nog eenige leden bezwaar mogten hebben, hetzij in leer of wandel, dit de verga-

- b. of Do de Haan een wettige examiner is geweest.
Op een en een half stem algemeen 'ja' geantwoord.

De Preses verklaart van de vorige Preses, dat Buddung en Meerburg gewillig waren.

- c. Komt in overweging *Uiterdijk*, in de toelating tot zijn Examen uit de Provincie Vriesland, die te Groningen is geexamineerd; 't welk Vriesland had afgekeurd. Is door elf stemmen afgekeurd en zeven stemmen goed; het afkeur rust op art. 84 der dorsche [. . .].

Dat er aan Vriesland geschreven worde, dat de Sinode de Prov. vergadering van Groningen bestraft en vermaand over hun ligtvaardige handeling en dat de Examinatie door de Sinode erkend wordt; en zoo ook nog enige leden bezwaar had, hetzij in leer of wandel, dat de vergadering beoordele, en wat onderzoek met meerderheid word goedgevonden, zal elk lit als regtmatig moeten houden,

dering beoordeele en onderzoekte en wat met meerderheid wordt goedgevonden, zal elk lid als regtmatig moeten houden, ofschoon hij protest houde, die op eene meerdere vergadering moet beoordeeld worden; 12 stemden hier voor, drie stemden niet en 6 tegen en wel aangaande de goedkeuring van het examina door de Synode, dewijl die zaak nog niet behandeld was. De Praezis verzoekt aantekening van protest, en Ds. Dijkster[huis] kan berusten indien verstaan wordt de form van examina. Dit werd door velen in 't voorbijgaan erkend. Hij [...].

Art. 6

Dewijl er nog andere perzoneele zaken waren die hiermede overeenkwamen werd geoordeeld, tot de meer algemeene zaken van bezwaar tegen het aanstellen der Leeraaren voorttegaan, waartoe J. Meijering werd gevraagd welke zaken hij daaromtrent had. Onder deze voorstellen werdt hij verzocht, al zijne zaken op schrift door hem ondergeteekende in de naam van 2 of 3 getuigen te bevestigen, dewijl zijne mondelijke voorstellen de vergadering beroerde en onstichting te weeg bracht.

Onder de afvraging der oordeelen wordt hem gevraagd, of hij de afgescheidene gereformeerde gemeente voor de ware kerk houd, hier in de Synode vertegenwoordigd; en of hij zich aan het oordeel wilde onderwerpen als hun gedachte te geven over het 3 en 8 Art. der kerkorde (waarop hij in de zaak antwoorde: de gronden waarop die gemeente was uitgegaan de zijne te zijn; en indien dezelve als zoodanig handeld, door hem blijft erkend¹⁷; en zich volkomen zal onderwerpen aan hun oordeele).

Op de eerste vraag is bijna algemeen geoordeeld dat Meijering dit behoorde te doen; op het laatste zeide hij in 't gemeen, dat de vergadering dit zoude openbaren, doch verzocht hierop schriftelijk te antwoorden; 't welk hem werd toegestaan.

En is besloten dat de vergadering zoude eindigen tot morgen en dan eerst behandelen eene zaak uit de Prov. Drente.

De Vergadering gesloten met gebed en dankzegging door Ds. van Gijssel na 't zingen uit ps. 51:6.

Zitting den 1 Aug.

De Vergadering geopend met gebed door den ouderl. P.S. van der Woude na 't zingen uit Ps. 25:2.

ofschoon hij protest houd, dat op meerdere vergadering moet beoordeeld worden.

De Preses legt hiertegen protest.

Onderscheiden bezwaren ingebracht door J. Meijering; welke nader schriftelijk ter tavel gebragt door hem worden.

Geeindigd met dankzegging door den Leeraar v. Gijssel, na het zingen van Ps 51:6.

den 1ste August.

P.S. v.d. Woude heeft de vergadering geopend.

Art. 1

De Notulen gelezen, verbeterd en goedgekeurd.

Art. 2

Is voorgelezen een extract uit de notulen der provincieale vergadering van Drente aangaande een J.R. Ananias¹⁸, geschorst Predicant te Meppel. Daartoe zijn voorgelezen de verhandeling der provincieale vergadering van Drente aangaande de bovengenoemde perzoon en eene brief van de kerkenraad behalven den diaken Eleveld, inhoudende eenige notulen hunner kerkenraad aangaande hunnen Leeraar, alsmede ook eenige stukken door zijn Eerw. zelf voorgelezen; N.L. een brief van een Diaken, een stuk ondergeteekend door 13 mansledematen van Meppel.

Na eenige inlichtinge gevraagd te hebben, is Zijn Eerw. uit de vergadering gegaan, opdat de zaak vrij konde beoordeeld worden. Hierop is in rondvraag gebracht, of de afgevaardigden van Drente in deze zaak ook keurstemmen mogten hebben; 17 stemmen waren: Ja. Drie, de Praes, den ouderl. Niezen en Ds. Dijksterhuis, verzoeken aantekening van Protest, omdat niemand, in zijn eigen zaak beschuldigd wordende,¹⁹ rigter kan zijn.

Nu gaat de Praesis over, om de oordelen intewinnen van de vergadering; welke nederkwamen op de navolgende zaken. Zommigen oordeelden dat de schorzing ongegrond en ligtvaardig was, dewijl zijne bedanking niet streed tegen Art. 10 en 14 der kerkorde, nog ook trouweloos zijn dienst verlaten hebbende, dewijl hij het gedaan had met advys der kerkenraad; en dat de huislijke twisten niet duidelijk bleeken aan Zijn Eerwaardes zijde te liggen.

Anderen oordeelden dat zij wettig was, zommigen de behandeling door de provincie van Drente gedaan der gansche zaak goedkeurende; anderen dat zij het goed moesten keuren omdat hij niet konde vrijgepleiten worden in de twisten, dewijl hij ook zelf eenige belijdenis alhier heeft gedaan.

Ananias binnengeropen zijnde, gelijk hij verzocht had voordat de beslissing daar was, gaf nog eenige inlichting van zijne zaak, betuigende voor God, dat hij geene oorzaak was in de huistwist met zijne vrouw, hoewel hij ook niet konde onkennen, zich wel, tot zijn leedwezen, te hebben bezondigd, alsmede dat hij in tegenwoordigheid zijner beschuldigers niet was gehoord.

Hierover heeft de vergadering geoordeeld met 12 tegen 9, dat de schorzing wettig was. Ds. de Haan, v. Velzen, Dijksterhuis en de ouderlingen Niezen, de Haas en de Haan protesteeren tegen dit besluit.

18 Zie voor dit en andere stukken met betrekking tot de zaak - Ananias: bijlage 14.

19 Het origineel voegt hier nog in: „geen”.

Art. 1

Zijn de notulen nagezien, en met eenige verandering aangenomen.

Art. 2

Is de zaak uit de Provincie Drente aangaande den Leeraar J.R. Ananias te Meppel voorgedragen. Is gehoord het Extrak uit de Provincie Drente dat den genoemde Leeraar geschorst was. Hierop deed Ananias voordragt, een brief van een Diaken, en van de Kerkeraad, en het voordragt daarop van Ananias en zijn begeerte om hem van de gemeente vrij te laten, en de gemeente Meppel vrijheid gaf tot een ander Leeraar, waarop hij belijdenis deed van zijn droevige ellende.

Hier op is geoordeeld en besloten door 12 tegen 9 stemmen, de negen stemmen en gronden haar op art. 14 en de 12 op de inhoud van het Extrak uit de Provin. Drente. Waar op eenige broeders het Protest namen wegens zijn belijdenis en erkenenis.

De vergadering heeft verder geoordeeld dit besluit aan de Classis bekend te maken; doch daar bij, dat de vergadering oordeelt dat de schorzing van den Predikant J.R. Ananias echter moest opgeheven worden gelijk zij met dezen doet.

Zommigen deden dit op grond dat Zijn eerw. lang genoeg geschorst was geweest, geene nieuwe blijken van schuld hadden gevonden en ootmoedigheid betonende over de vorige voorgevallen zaken, zoover men hem met bewijzen konde beschuldigen. Anderen oordeelden dit goed, op grond dat zij de schorzing onwettig keurden. Enkelen waren er, dat de Classis het moest doen, en gaf de vergadering raad dat dan de Classis zoek of hij weder met zijne gemeente vereenige; en indien dit volstrekt niet kan, dan Hem te onslagen van zijne gemeente, opdat hij dan weder op de zelve grond sta, gelijk hij stond voor zijne bevestiging tot die gemeente, volgens zijne zendingsbrief; alsmede dat de Classis behoort te zorgen, dat zijn Eerw. zijn traktement ontvangte tot tijd der geheele onbinding, indien die onverhoopt mogte geschieden.

Art. 3

De Praesis stelt voor, of het niet beter was dat de vergadering eindigde, dewijl het scheen of er geen overeenstemming kon verkregen worden. Hierover is geoordeeld, maar niet ten einde gebracht; 't welk morgen nader zal overwogen worden.

Art. 4

Is vergadering geëindigd met te zingen uit Ps. 119:17 en gebed door Ds. F.A. Kok.

Zitting den 2 Aug.

De vergadering geopend door den ouderling de Haan na 't zingen uit Ps. 139:1.

Art. 1

De notulen gelezen en goedgekeurd.

Art. 2

Het oordeel is afgevraagd, of dan de vergadering zoude voortgaan of niet. Zommigen oordeelden, uit elkanderen te gaan, op grond dat er geen heil te verwachten scheen te zijn van wegen de partijdigheden, die in de vergadering openbaarden. Anderen dat de vergadering moeste voortgaan, dewijl er te veel

Het besluit en de raad aan de Classis van Meppel was, dat die Classis, indien er geen nieuwe reden zijn, zou onderzoeken of zij de schorsing kunnen opheffen en dan de gemeente met ZEW zoeken te vereenigen; en indien dit niet, dat men Hem dan ontsla van die gemeente; en indien er gelegenheid was, zij hem dan verzetten, en als²⁰ er geen gelegenheid is, hem dan wijze op zijn Lastbrief. Is dadelijk opgeheven met traktament.

Art. [3])

Is voorgedragen van de Preses om uit een te gaan – ten laatste besloten om den volgende morgen te beoordeelen.

Besloten met dankzegging door den Leeraar F.A. Kok na het zingen van Ps. 119:17.

De vergadering werd geopend door den²¹ Ouderling Haan na Ps 139:1.

Art. 1

Zijn de notulen voorgelezen en met eenige aanvulling goed gevonden.

Art. 2

Wierd volgens het laatste art. [3] voorleden avond door negen stemmen voor

²⁰ In het origineel staat: „is”.

²¹ In het origineel staat twee keer het lidwoord „den”.

belang bij was voor de gemeente, en dat zij moesten handelen naar Gods Woord, wat er dan ook uit voortkwam.

Hierop was de meerderheid der stemmenden voor 't voortgaan.

De Praesis verklaard dat hij zich zal onderwerpen, mits volstrekt te handhaven Gods woord en de kerkorde, wat Zijn Ew. ook dan mogt bejegenen. Dit werd algemeen, en met woorden en stilzwijgend, toegestemd.

Nogmaals is er gezongen uit ps. 119:7, gelezen Jez. 8:11-20 en gebeden door de Praezis. En zoo is de vergadering weder begonnen.

Art. 3

De Vriesche Broeders zijn bovengeroepen om hunne gemaakte stukken voor [te] dragen, doch verzoeken niet perzoneel te komen, maar dat alleen hunne stukken worden voorgelezen. Het eerste stuk was eene protest van den ouderling Meije[ring] tegen het zitten van de Vriesche afgevaardigden, als strijdende tegen alle redelijkheid en billijkheid.²² De praesis leest daarbij iets voor uit de vroegere Vriesche kerkregten, waar deze zaak werd bekrachtigd. Er is echter geene verdere beslissing door de vergadering geschied.

Art. 4

Is het Schriftelijk verslag,²³ opgesteld op verzoek der vergadering door Broeders Hellema en Meijering, voorgelezen, alsmede ook eenige notulen uit het notulen boek van de provintie Vriesland. Veel hier over gesproken zijnde, is eindelijk gevraagd, of de afgevaardigden van Vriesland mede mogten stemmen; met 12 tegen 9 werd hun vrijheid gegeven om mede te stemmen. Toen vroeg de praesis of zij dan ook de afgevaardigden toelaaten om te beslissen of zij wettige afgevaardigden zijn; waarop algemeen werd toegestemd, dan niet te mogen stemmen; waarop de praesis zich verblijde, dat de vergadering meer uit onkunde dan uit beginzel werkte.

Art. 5

De Praesis stelt voor of dan de provintiale vergadering van Vriesland, waarin, volgens de Vriesche notulen en aanklagte door Meijering, de Classicale broederen waaren weggezonden, wettiglijk gehandeld heeft. Intusschen wordt gevraagd, waarvoor Meijering en Hellema deze vergadering houden, en of deze vergadering vertegenwoordigd de ware gereformeerde kerk.

296 22 Zie voor dit protest: bijlage 15.

23 Zie voor dit verslag: bijlage 16.

goed gekeurd om uit een te gaan, om de gevreesde gevolgen, maar door twaalf stemmen, dat men zou blijven; waar toe ook nog een brief uit de gemeente van Amsterdam daar toe noopte.²⁴ En gezongen uit Ps. 119:8 en met gebed weer des Heeren aangezigt gezogt door den Preses.

Art. 3

Is een Protest ingekomen van den ouderling J. Meijering van Lewaarden, dat niet toeliet iemand in zijn zaak te stemmen.

Art. 4

Is lang gesproken over het verschil uit Vriesland over het aanstellen der Lee-raaren.

Na het eten wierd door meerderheid van stemmen geoordeeld, dat de gemeenteden de vergadering zullen verlaten.

Art. 5

Was de vraag aan Hellema en Meijering gedaan, of deze vergadering vertegenwoordige de ware Kerk.

Hellema heeft dit toegestemd, maar Meijering: Deze vergadering eene wettige vergadering, 2 Deze vergadering als vertegenwoordigende de Kerk voor de ware Kerk.

De Lastbrief der Klassi houd daar omtrend geen Instruktien in.

Art. 6

De Preses stelt voor of de²⁵ vriesche broeders van de Provintievergadering de broeders uit de Classe Leeuwaren wettig of onwettig uit de vergadering [besloten] te weren.

Do. Dijksterhuis zegt, God te zullen bidden, dat ZEW. in zulke handen niet mogten vallen.

De Preses wil bekennen, in die Provintie of Kerk als lit te willen zijn, en [...].

²⁴ Zie voor deze brief: bijlage 19 e.

²⁵ In het origineel is het lidwoord „de” herhaald.

Beschrijvingsbrief voor de algemene synode op woensdag 26 juli 1843 te Amsterdam, Arnhem, dd. 9 juni 1843

De tekst van deze beschrijvingsbrief (die niet voorkomt in het archief van de synode) is die van een afschrift, opgenomen in de notulen van de 'Provinciale Kerkvergadering gehouden den 23 augustus 1843 te Apeldoorn' (in: Gemeentearchief Arnhem), artikel 2. Het afschrift is niet gedateerd. De datum is tweemaal genoemd in het in bijlage 5 opgenomen stuk uit de notulen van de provinciale vergadering van Groningen d.d. 17 juli 1843 (zie blz. 312v.).

Aan de Prov. vergaderingen der gemeenten Jezu Christi in Nederland.

Eerwaarde en Geliefde Broeders in den Heer onzen grooten God en Zaligmaker, wien wij smeeken, dat Hij als de groote Herder Zijner schapen, U wijsheid en sterkte, lust en ijver, liefde en getrouwheid schenke in het U aanbevolen werk, opdat gij moogt arbeiden zijnen naam ter eer, en ten goede zijner duurgekochte Gemeente, opdat gij de kudde over welke de H. Geest U tot opzieners gesteld heeft moogt weiden in wetenschap en verstand, en haar leiden in de rechte paden des Heeren, opdat ook Gij in den dag zijner toekomst de onverwelkelijke kroon der heerlijkheid moogt behalen.

Amen!

Gij zult U herinneren, Broeders! hoe ik U ten vorigen jare uitnodigde, om Uwe afgevaardigden te zenden, ter bijwoning eener algemeene vergadering ten einde gemeenschappelijk te handelen over hetgeen tot den vrede en tot stichting der Gemeenten in ons Vaderland dient.

Dat de vergadering toen onbepaald werd uitgesteld geschiedde op aandrang van onzen geliefden, nu reeds ontslapen Br. H. de Cock. Thans wordt bij velen eene vernieuwde behoefte naar zoodanig eene vergadering openbaar. Althans de Provinciale Kerkvergaderingen van N.Braband en Vriesland hebben eene stellige uitnodiging daartoe gedaan, terwijl Noord Hollands Kerkvergadering te kennen gegeven heeft dat ook zij eene Synode verwacht, naardien het in de kerkenordening aangewezen derde jaar tot het houden derzelve daar is.

Schrijver dezès, dus tot de bijeenroeping der Algemeene vergadering verplicht, is ten vollen overtuigd dat het tijd, ja meer dan tijd is, dat eene vergadering worde gehouden, waarin vele zaken, in welke zich thans geen geregelden gang openbaart, mogen worden geregeld en de in vele opzigten, zich zelve verwoestende gemeenten, geleid tot zamenbinding en tot de gemeenschappelijke

behartiging van de wezenlijke belangen der Gemeente welke de Zone Gods Zich ten eigendom kocht met zijn dierbaar bloed.

Zijn innige wensch en bede klimt op tot God dat veel vereeniging in wezenlijke zaken moge worden gevonden, dat verdenking en verachting van Broeders moge wijken en plaats maken voor liefde en hoogachting jegens malkander, opdat zij die de eere Gods en het heil der Gemeente zoeken, gemeenschappelijk werkzaam zijn tot afbreuk van het rijk des Satans en tot opbouwning van het heerlijk Koningrijk der genade.

Bij de erkenning dat er ware vereeniging moet zijn, om gemeenschappelijk te kunnen werken, in het levendig besef dat zoowel in kerkregering, als in belijdenis waarachtige overeenstemming moet zijn, in de gereformeerde grondbeginselen tusschen hen die als Gereformeerde gemeentens wenschen erkend te worden, zullen wij echter onder den aandacht moeten houden, dat wij, om op het gereformeerde, dat is: op het Christelijke standpunt te blijven, gedurig in omstandigheden zullen komen, waarin de gulden spreuk zal moeten worden behartigd:

In het noodzakelijke éénheid; in het niet noodzakelijke vrijheid; in alles liefde.

Immers is er verscheidenheid in het rijk der natuur, zelfs zoo zeer, dat twee bladen van denzelfden boom nog van elkander verschillen; het zal ons dan ook niet bevreemden, dat bij wezenlijke vereeniging van beginsel, in kerkregering en belijdenis, er toch nog verschil van beschouwing en gevoelen zijn zal onder de opzieners in de gemeente des *Heeren*.

Naarmate het ons in de laatste jaren gebleken is, dat engheid van begrip ons ligtelijk den broeder doet veroordeelen en verwerpen, om zaken van minder belang, en hierdoor zoowel 's Heeren Geest bedroefd, als de gemeenschap der Heiligen belemmerd wordt, naar die mate zal het er ons meer om te doen zijn, om te werken tot zamenbinding van dat volk, hetwelk in den Heere vereenigd is, door de banden van Geloof, hoop, en liefde, en die gelegd zijn door den Heiligen Geest; en naarmate dat het ons kennelijk is dat de Heer, en zijne apostelen, *nimmer vrijheid verleend hebben om de Gemeenten om verschil van denkbeelden te verwoesten; maar integendeel er op aandringen: dat wij elkander aannemen, gelijkerwijs ook God in Christus ons aangenomen heeft,*¹ naar die mate zullen wij meer sidderen, om door roekeloosheid of ingenomenheid met eigene zienswijze, misschien mede te werken, om de gemeente Christi te scheuren.

Een scheurmaker toch is een wangedrogt in de Kerk.

Voorts Broeders! is het eene verschrikkelijke gedachte dat onze verdraagzaamheid zich niet zoo ver zoude uitstrekken, dat wij hen in eene en dezelfde kerk-

1 Rom. 15:7.

gemeenschap niet kunnen dulden, met wie wij gelooven in den hemel te zamen te zullen zijn, dan hebben wij wel toetezien om deze of geene Provintiën of afgevaardigden dier Provintiën toch niet hierom te verwerpen, omdat zij in het stuk van kerkregering, eene andere zienswijze dan de onze openbaren. Of zouden wij het op ons durven nemen om die broeders daarom uit de rei der Christenen te sluiten? Zouden wij hunne betuiging, dat zij met ons aan dezelfde leer der Gereform. kerk innig verbonden zijn, daarom dúrven verdenken?? Of wat nog erger zou zijn, „hunne gemeenten in welke zij slechts dienaren zijn, maar die daarom toch niet uitmaken, gelijk de roomschgezinden menen, de broederhand weigeren, of haar uit de rei der gereformeerden of afgescheidenen Gemeenten dúrven uitsluiten??” Neen, dit durven wij niet, dit willen wij ook niet, naardien het immers onze besliste keuze is, op het voorbeeld onzer vrome vaders, den in sommige stukken van ons verschillenden broeder met liefde te dragen, en zoo lang er geen andere stukken van geschil worden geopenbaard dan ten tijde dier vaders geschiedde, zal het denkbeeld van scheiding, verlaten of uitwerping uit de kerkgemeenschap het onze niet kunnen zijn, zullen wij het niet als zoodanig willen erkennen.

Laat ons dan kinderlijk en broederlijk de handen inéénslaan, laat ons biddend opzien tot Hem, die aan [ons] gedacht heeft in onze nederigheid, die den hoogmoedigen wederstaat, maar den nederigen genade geeft, die ook nú nog dagelijks er de bewijzen van schenkt, dat Hij Israëls verdrevenen wil vergaderen, en voor zijn volk, voor zijne uitverkorenen, wateren geven in de woestijn, en rivieren in de wildernissen, die zijn volk niet begeven, en zijn erve nimmer verlaten zal. Laat ons biddend ter harte nemen Zijne heerlijke daden in anderen oorden der aarde als b.v. in het naburige Schotland, zoo wel als in het land onzer inwoning, opdat wij de bewijzen zijner trouw, opdat wij zijne daden mogen zien, en ons er in verlustigen, dat Hij niettegenstaande al onze verkeerdheden, ook onder ons nog werken wil. Laat ons zamen komen in Zijne vreeze, met eeren een den ander voorgaande, als medearbeiders aan dat geestelijk huis, waarvan God zelf de bouwmeester is, en 't welk zekerlijk zal opgetrokken worden, ja, in spijt des duivels en van alle zijne knechten opgetrokken zal worden, naar het van eeuwigheid in Zijnen raad gemaakte bestek 't welk wel geordineerd en vast is.

Dat dan de hand niet zegge tot de voet: ik heb U niet noodig, en dat een ieder zich er toe benaastige, om die leden welke ons de minst sierlijke toeschijnen, ik zeg welke ons de minst sierlijke toeschijnen, overvloediger eere aantedoën, opdat er in het ligchaam Christi geene tweedragt zij; laat ons dan ons benaastigen, om de loopbaan te loopen welke de Heer ons voorstelt, en laat ons al wat onze hand vindt om te doen, doen met alle magt.

De ondergeteekende wenscht zulks ook, hij wenscht daartoe mede te arbeiden, volgens den Hem opgedragen last. Daartoe dan roept hij in deze zijne opwek-

king, de onderscheidene provinciale vergaderingen op, om vier harer leden, nam. twee leeraars, en twee ouderlingen, als hare afgevaardigden, tot eene algemeene vergadering te doen zamenkomen tegen:

Woensdag den 26 julij e.k. in het Kerkgebouw der Christelijk afgescheidene
Gemeente te Amsterdam.

Dat die afgevaardigden, van zoodanig een lastbrief voorzien zijn, in welke staat uitgedrukt welke zaken Uwe vergadering wenscht behandelt te zien, en wat haar oordeel is, over hetgeen thans aan de orde van den dag is, zal den afgevaardigden tot de algemeene vergadering, in die vergadering van groote nuttigheid kunnen zijn.

Wij deelen U daartoe met hare eigene woorden mede, eene opgaaf der zaken, welke naar het verlangen van zommige kerkvergaderingen moeten worden behandeld.

1^e. De Prov. Kerkvergadering van Vriesland verlangd: dat de Sijnode de Kerkenordering van Dordrecht nader uitlegge, omdat over den inhoud van sommige artikelen verschil is, evenwel is het oordeel der bovengenoemde Kerkvergadering om Sijnode te houden, vereenigd in bovengenoemde Kerkenordering, en die te hebben tot een regel in zaken, die de orde der kerk betreffen.

2^e. De Prov. Vergadering van N. Brabant verlangd dat men te zamen kome, zonder in den aanvang der te zamen komst over de Kerkenorde te spreken, en zonder de vergunning om al of niet zitting te nemen of te verleenen, van de aanneming of verwerping derzelve afhankelijk te maken, om dan te beproeven dat men tot vereeniging kome. In de 2de plaats verlangt deze vergadering, dat de zaak van Ds. Scholte in Zeerws. tegenwoordigheid, bij vernieuwing worde behandeld.

3^e. Eene vergadering gehouden te Schiedam, den 11^{en} en 12^{en} April l.l. (bestaande uit zoodanige opzieners in Zuid Holland die zich bezwaard vonden in de handelwijs en rigting, welke zich bij de meerderheid der gewone Zuid Hollandsche kerkvergadering openbaarde, die zich daarom eerst aan de gewone Prov^e. en Classicale bijeenkomsten hebben onttrokken, en daarna tot eene vergadering te zamen gekomen zijn, nevens de gewone vergadering, en zich thans Prov^e. vergadering van Z.Holland noemen) verlangt: dat de algemeene vergadering de hiervolgende vraagstukken behandle:

1) Of alleen die genen bij de Gemeente behooren opgenomen te worden, die belijdenis kunnen doen van het Zaligmakend geloof, en of zij die dit niet kunnen, maar belangstelling in de leer der waarheid aan den dag leggen, en zich wenschen aan te sluiten bij de gemeente moeten worden geweerd?

2) Welke kinderen moeten worden gedoopt?

3) Welk eene belijdenis vereischt wordt om tot lidmaten te worden aangeno-

men, en gerechtigden tot het H. Avondmaal te zijn?

4) Of de leden der gemeente verplicht zijn elk belijder op zijne belijdenis, en uitwendig onberispelijk wandelen, te houden voor begenadigd, zoodat hij daaraan niet mag twijfelen?

5) Of daar geen zaligmakend geloof geoefend wordt, dan in de bewustheid dat men in den staat der genade is?

6) Of de gedoopte kinderen der geloovigen moeten aangemerkt worden, in hun opwassen, als in het genade verbond zijnde?

7) Of de geloovige tot alle bijzondere daad des geloofs van den invloed van Gods Geest afhankelijk zijn, óf dat zij door de hebbelijke genade, zich de beloften kunnen toeëigenen en daarmede werkzaam zijn?

8) Of daar zij een tweederlei roeping, een inwendige en eene uitwendige?

9) Of onze Heidelbergsche Catechismus ook als een voorschrift² van de Praktijk der godzaligheid zij aan te merken, of alleen tot wederlegging van dwaalgevoelens, en wel bijzonder of de daarin voorkomende leer der elende ook alzoo door elk mensch behoort gekend te worden, zonder dienaangaande te nauwe bepalingen te maken, zal men Christus opregt aannemen?

10) Of daar in de Heilige Schrift ook nog gesproken wordt van eene wederkomst van Christus behalven Zijne toekomst ten oordeel?

11) Of daar zal zijn volgens de Schrift eene tweederlei opstanding, zoodat de ongeloovigen niet gelijk zullen opstaan met de geloovigen?

12) Of Christus plaatselijk in de hel is nedergedaald, en dat dús de leer van onzen Catechismus dienaangaande verwoepelijk zij?

13) Of de Sabbath onder het N. Testament verbindt tot eene gezette heiliging van den zevenden dag, ná zes werkdagen?

‘Deze vergadering wil den leeraar, belast met de aanschrijving der Sijnode, wel geen bepaling maken, maar wenscht dat de vergadering bij een geroepen worde, op dezen grondslag dat men, mogt het zijn onder Protest, nochtans de laatstgehoudene Sijnode erkenne, en zich ook aan deszelfs bepalingen onderwerpe, alsmede dat men zoodanige afgevaardigden verlangt, die in alles met de oude Gereformeerde Kerkregering te Amsterdam aangenomen vereenigd zijn.’

4^e. De Prov^e. Kerkvergadering van Gelderland, met betuiging dat zij hartelijk vereenigd is met de vorenstaande opwekking tot, en wijze van zamenroeping der vergadering haar door haren medeopziener Brummelkamp medegedeeld, verlangd het volgende:

1) Dat de algemeene vergadering besluite, om *jaarlijks* eene zoodanige vergadering te houden, met bepaling dat dezelve niet langer dan 10 à 12 dagen dure, alle zaken van algemeen belang er worden geregeld, scheuring en verwijdering onder Gods zegen tegengegaan, - de gemeenschaps-band tusschen de verschil-

lende Provinciale vergaderingen naauwer toegehaald worde, en zoo mogelijk gemeenschap geoeffend met hen die zich als kinderen Gods buiten onze kerkgemeenschap ten strijde aangorden voor 's Heeren naam, zoo wel *in* als buiten ons Vaderland.

2) Dat de oude vorm van de examinatie van aankomende leeraren weder aangenomen worde, door de examinandi te laten onderzoeken, praeparatoir in de Prov. vergadering en na de beroeping in eene bepaalde gemeente, in de Classis der roepende gemeente zelve.

3) Dringt de vergadering er op aan, dat: zoo voortaan de algemeene vergadering jaarlijks zal worden gehouden, het praeparatoir examen plaats vinde, niet gelijk thans, op de Provinciale vergaderingen, maar op die algemeene vergadering, in het vertrouwen, dat daardoor miskenning zal worden voorgekomen, waaraan thans sommige geordende leeraars bloot staan, zelfs voor dat men hen heeft gehoord.

4) Dat ter³ hereeniging van de thans gescheurde gemeenten, en tot wegneming van oorzaken tot voortzetting dier scheuring de schorsing van Ds. Scholte eenvoudig worde opgeheven, daar er genoegzaam bewijs gegeven is, dat de gemeente wars is van zoodanige dingen, waarom de schorsing plaats vond.

Tegenover de bedenkingen welke hiertegen opkomen merken wij aan, dat de bestraffing openbaar geschied is, en dat de vergadering het doen kan met bijgevoegde verklaring, dat zij het niet doet met verlooehening der tucht, maar tot behoud van het ligchaam Christi.

5) Dat de gemeente de handen ineen sla ter vestiging eener theologische School, met eene daaraan verbondene voorbereidende school, waar ook onderwijzers der jeugd kunnen gevonden worden. Tegenover bedenkingen van gelijken aard merken wij aan, dat indien elke gemeente zich verbindt, 3 of 4 's jaars eene openbare collecte hiervoor te doen in de kerk, hierdoor eene groote som bijeengebragt, en vrij wat kosten goed gemaakt zullen kunnen worden, terwijl wij vertrouwen dat men allerwege de dringende behoefte met ons aan zoodanig eene school gevoelt.

6) De vergadering verlangd dat de algemeene vergadering eene krachtige opwekking doe uitgaan, dat in de Catechisatiën voor die zich willen begeven tot des Heeren H. Avondmaal, het door de *Dordsche Synode* bezorgde *Kort begrip* gebruikt worde, met terzijdestelling van andere vraagboekjes. De vergadering verlangd dat hiernevens worde gedrukt een boekje waaruit de kinderen de bijbelsche geschiedenissen leeren, en hetwelk hare afgevaardigden der algemeene vergadering wenschen aan te bieden.

7) Dat de vergaderingen worden bestraft die na de laatstgehoudene algemeene vergadering, zommige ouderlingen of lidmaten hebben aangesteld tot de Predi-

king des woords zonder hen daarom gelijk te stellen met de leeraren, en zonder hen magt te geven tot de bediening der H. Sacramenten, gelijk b.v. de Prov. Vergadering van N. Holland.

8) Dat de vergadering een middel aanwijze, waardoor eenstemmigheid komt in het voorgaan in de gemeente van de zoodanigen, die in de bediening des woords wenschen gesteld te worden, maar tot dusver niet bekwaam gerekend werden, om dadelijk in dienst te worden gesteld.

9) Daar op de laatstgehoudene vergadering er op aangedrongen is, dat de leeraren zoodanig eene kleeding dragen, welk door gewoonte het bepaalde gewaad der leeraren geworden is, en welk algemeen het amptsgewaad der predikanten genaamd wordt, zal het wel niemand verwonderen, dat dit eene zaak is geworden van biddende overdenking. Daar het echter duidelijk is, dat zij die bedienaars zijn in dat koninkrijk, 't welk niet komt met uiterlijk gelaat, moeten toonen, dat zij zulks gelooven, en dat het koninkrijk van God 't welk niet van deze wereld is, niet bestaat in het aandoen van kleederen of iets dergelijks, daar verder die uitwendige vertooning ons den schijn doet aannemen, als of wij het jodendom, of wat nog erger zoude zijn, het bijgeloof der heidenen, weder zouden willen invoeren, zoo verlangen wij dat de algemeene vergadering in eene krachtige aanschrijving er op aandringe dat leeraars en gemeenten zich zelve in dezen zoeken te verloochenen, en dat de leeraren hunne van andere menschen onderscheidene kleeding afleggen en een gewaad aandoen waardoor aan heel de waereld getoond wordt, dat zij gelooven dat zij met andere menschen, menschen zijn van gelijke bewegingen, en zich [niet] willen gelijk stellen met hem, die het goud lakte, en den diamant verwe, ten einde deszelfs glans te vermeerderen. Wij dringen hier des te sterker op aan, omdat er leeraren zijn, die in conscientie voor God gebonden zijn, om zich ook in dezen dienstknechten Gods te betoonen, en wier gedrag door de onkundige menigte, al ligtelijk veroordeeld wordt als een wereldsgelijkvormigheid, en tot wier vertreding aanleiding gegeven wordt door hen die een gewaad dragen, waarin men zoo gaarne het priesterlijk of leeraarsgewaad pleeg te zien, waarin men de vertooning van geestelijkheid in meent te ontdekken, hoedanige tot het eerste verbond, en tot het wereldlijk Heiligdom behoorden (Hebr.9:1), doch waarvan de leeraars onder den dag des N. Verbonds, met kracht en nadruk deze getuigenis moeten afleggen: „Zij hebben wel eene schijnrede van wijsheid, in eigenwillige godsdienst en in nederigheden, en in het ligchaam niet te sparen, doch zijn niet in eenige waarde, maar tot verzadiging des vleesches.”⁴

Voorts ook zijn wij in gemoede overtuigd, dat de eere Gods en het heil der uitverkorenen zaken zijn van veel te geestelijken aard, dan dat zij zich aan zulke dingen eeniger mate verplicht zouden rekenen.

Indien echter de vergadering onverhoopt niet kan besluiten tot het bovengenoemde, verzoeken wij, en verzoeken wij met al den aandrang onzer ziel, dat zij ons uit Gods woord aantoonen, met aanwijzing van bepaalde Schriftuur-texten, dat wij in onze beschouwing dwalen en dat er vrijheid of verpligting tot het dragen van zulk een kleeding bestaat.

10) Daar de vergadering over gewigtige zaken zal moeten oordeelen, daar men reeds vooruit verschil van gevoelen mag aannemen; daar het echter noodig is, dat wij elkander zoeken te leiden tot hetgeen regt is, en naar 's Heeren wil, daar de afgevaardigden zoowel als al het volk van God, zullen moeten willen buigen onder 's Heeren woord, wekken wij den leeraar, met de aanschrijving dezes belast op, om van onzentwege het verzoek er bij te doen, dat eene plegtige en openbare bidure worde gehouden, tegen den avond van Woensdag den 19^{en} Julij e.k. opdat alle de gemeenten in dien avond van stille afzondering den Heere smeeke dat Hij Zijn aangezicht over ons doe lichten, de vergadering zamenbrenge in zijne gunst, haar bestralende met zijne verlichtende en heilige genade, en met wegneming van alle onze zonden, woningen make in het midden onzer gemeenten.

Eindelijk meent schrijver dezes, de verschillende Provintiale vergaderingen het voorstel te moeten doen, om hare afgevaardigden te magtigen tot medewerking ter gemeenschappelijke verzorging van overgeblevene predikants-weduwens en wezen. Zonder dienaangaande een bepaald voorstel te willen doen, geven wij in bedenking of het niet goed ware, dat alle predikanten hiertoe geregeld iets van het hunne afzonderden b.v. 8 à 10 gl. 's jaars ten einde zulks tot voornoemd einde werde verzameld, en waar de nood het vordert gebruikt. Insgelijks wenschen wij, dat Uwe afgevaardigden in last zullen hebben, der vergadering uwe denkbeelden mede te deelen, betrekkelijk de wijze waarop de wezen onder ons moeten onderhouden worden, en dat hen volmagt zal worden verleend, om in overleg met de andere afgevaardigden te doen, hetgeen men zal bevinden meest dienstbaar te zijn tot hunne verzorging, als daar is het oprigten van een weeshuis enz. enz.

Tenslotte meenen wij den broeders te moeten doen opmerken, dat het noodig zal zijn, dat de algemeene vergadering zich tot het gouvernement wende, ter bestrijding van de nog voortdurende vervolging om der godsdienstwil, en tot verkrijging niet alleen van toelating van plaatselijke gemeenten in de burgerlijke maatschappij, maar tot verkrijging van wezenlijke vrijheid van Godsdienst.

En hiermede meenen wij voldaan te hebben aan den ons opgedragen last, in de laatstgehoudene algemeene vergadering zoowel, als aan het dezer dagen openbaar geworden verlangen van onderscheidene Prov^e. kerkvergaderingen en van vele opzieners.

Moge Hij van wien alleen alle goede gave en volmaakte gift is afdalende, zijnen

zegen gebieden over deze opwekking, en over de te houdene vergadering. Hij make haar als een middel in zijne hand, dienstbaar ter bevordering van den welstand dier gemeente, om welke te redden en te zaligen, de drieënige en getrouwe verbondsGod, zich zelve kenbaar maakt in zijn woord en in het hart van een iegelijk zijner uitverkorenen als een God van volkomene zaligheid, Wien toekomt en in de gemeenten der Heiligen wordt toegebracht: aanbedding, dankzegging, eere en het onbepaald vertrouwen des harten. Amen!

Uw broeder en medearbeider in het werk des Heeren
belast met de aanschrijving dezes:

Arnhem

[w.g. A. Brummelkamp]

BIJLAGE 2

Verslag van de Gelderse afgevaardigden over de constituerende samenkomst, uitgebracht aan de Provinciale Kerkvergadering d.d. 23 augustus 1843 te Apeldoorn; notulen (in: Gemeentearchief Arnhem), art. 3

De afgevaardigden deelen der vergadering mede dat zij te Amsterdam met de Broeders uit alle de andere Provinciën des rijks ten bestemden tijde te zamen geweest zijn.

Dat Ds. Meerburg als het minst in de loopende geschillen betrokken eene predikatie heeft gedaan naar aanleiding van Ps. [19:13-15], waarin nadrukkelijk aangemaand werd om malkander te dragen door de liefde in de waarheid.

Na afloop dier prediking werd door Ds. Brummelkamp als president der laatstgehoudene vergadering een kort gebed gedaan, waarin gevraagd werd, dat het den Heere behagen mogt ons een' geschikten Voorzitter en Scriba te geven. Onmiddelijk daarop verklaarde Ds. van Velzen dat ZEW. niet gedooogen zoude dat dit geschiedde, voordat men zoude bepaald hebben wie de vergadering zouden uitmaken.¹ Van de andere zijde werd beweerd dat men *a priori* als leden der vergadering moest toelaten *alle* Leeraren en Ouderlingen die een lastbrief hadden van eenige geheele of gedeeltelijke Provinciale vergadering; waarop echter geantwoord werd dat men geene vergadering houden wilde, dan met hen die het in de vergadering van 't jaar 1840 gelegde beginsel aannamen en bepaaldelijk de Dordsche Kerkeoording van 1619, gelijk zulks *daar* was geschied. Hoewel hiertegen werd opgemerkt dat men dan *nu* vorderde, hetgeen in 't jaar 40 zelfs niet gevorderd was, daar die vergadering als hare leden had

1 Doorgestreept zijn de woorden: „ZEW. wilde nl. dat alleen zij toegelaten zouden worden, die in de in 't jaar 1840 gehouden handelingen toestemden.”

blijven erkennen degene die hierin niet hadden toegestemd, bleef men echter hierbij volharderen.

Ten slotte kwam men zoover dat men Ds. Brummelkamp bewoog om nu ook het praesidium waar te nemen, totdat de lastbrieven zouden gelezen en de meening der verschillende provinciale vergaderingen zoude verstaan zijn, opdat men weten mogt of er mogelijkheid bestond om vergadering te houden. Dit geschied zijnde bleek dat de Lastbrieven zich in 3 soorten verdeelden.

De eerste soort verbood den afgevaardigden om geene vergadering te houden met hen die niet onvoorwaardelijk toetraden tot hetgeen op de vergadering van 't jaar 1840 was bepaald; tot deze behoorden Noord Holland, Groningen, Drenthe, Vriesland en 1/2 Zuid Holland.

De tweede verbood volstrekt het toetreden tot die vergadering, maar beval overigens thans vergadering te houden met allen. Hiertoe behoorden Zeeland, Utrecht, 1/2 Zuid Holland.

De derde eindelijk beval hare afgevaardigden vergadering te houden met allen zonder eenige bepaling; alleen dan waren de afgevaardigden verbonden om heen te gaan zonder vergadering gehouden te hebben, wanneer eenig gedeelte der tezamengekome ne opzieners geweerd zoude worden om het al of niet vereenigd zijn in 't geen vroeger bepaald of verrigt was (Gelderland, Overijssel en Noord Brabant).

Volgens de lastbrieven te oordeelen, bleek het dus dat er geene vergadering kon gehouden worden. De eerstgenoemde broeders zochten de laatsten er wel toe over te halen met uitsluiting der anderen, maar ook deze stonden pal overeenkomstig het in hun' lastbrief uitgedrukte beginsel en weigerden alle vergadering indien sommige broeders mogten worden uitgesloten; terwijl zij van hunne zijde den eersten zochten aan te toonen, hoe onredelijk het ware hen als uit de gemeenschap te sluiten, die nimmer toegetreden waren maar steeds geprotesteerd hadden tegen hetgeen in 't jaar 40 was verrigt; onredelijk des te meer omdat zij hen echter niet konden betwisten dat zij mede behooren tot die gemeente, welke de Apostel toeroept: ik bidde U broeders, dat onder u geene scheuringen zijn.

Na bijna twee dagen vruchteloos te hebben gesproken verklaarden de broeders van Gelderland, Overijssel en Noord Brabant dat zij dan wel in de noodzakelijkheid zouden zijn om te vertrekken, na vooraf echter al het gewigt der zaak te hebben ontvouwd en den Broederen van N. Holland, Friesland, Groningen en Drenthe aansprakelijk te hebben gesteld voor de verbreking der bestaande banden en de vaneenscheuring der gemeenten, welke hierdoor haar beslag zoude krijgen.

De Leeraars Van Raalte en Brummelkamp hebben tevens verklaard toch zoo veel in hen zoude zijn alle verwijdering te keer te willen gaan en daarom ook bereid te blijven om overal te arbeiden waar men zulks maar zal verlangen.

Na het lezen van Ezech. 34 door Ds. Van Raalte, op aanwijzing van een ouderling uit Leeuwarden, heeft Ds. Brummelkamp een gebed gedaan en heeft ZEW. nog eene collecte gedaan ten behoeve van eenen buiten beroep geraakten behoeftigen broeder.² Na malkander gegroet te hebben is de vergadering verlaten door de gezamenlijke opzieners van:

Gelderland, Overijssel, N. Brabant, Utrecht, Zeeland en 1/2 Zuid Holland.

Voorts berigten de Afgevaardigden dat zij vernomen hebben dat de broeders van:

1/2 Zuid Holland, Noord Holland, Vriesland, Groningen en Drenthe daarop beproefd hebben of zij zich als vergadering konden constitueeren, 't welk in zoover gelukt is dat men een' praeses en scriba heeft kunnen verkiezen, doch een of twee dagen daarna door gebrek aan overeenstemming uiteen gegaan is, met de verklaring dat de Kerk niet vereenigd is en er dientengevolge geen vergadering kon gehouden worden.³

BIJLAGE 3

Geloofsbrief en instructie (met bijlage) van de classis van Leeuwarden

a. Geloofsbrief en instructie

Geloofsbrief en Instructie voor J. Meijering, ouderling te Leeuwarden, benoemd door de Klasse van Leeuwarden als Afgevaardigde uit haar midden tot de te houdene Algemeene Synode, aanvang nemende den 26 July e.k. te Amsterdam.

Art. 1

De afgevaardigde zal de regten der Klasse tegen over de Provincie ter Handhaving van de Synode vorderen.

Art. 2

De Afgevaardigde zal van de Synode vragen de vernietiging van alle handelingen en besluiten der Provinciale vergaderingen van Vriesland, welke in strijd staan met de aangenomene Kerkenorde.

² Het verzoek van de bedoelde 'behoefte broeder' is opgenomen als bijlage 17.

³ Artikel 4 van de notulen luidt:

'Eenparig oordeelt de vergadering dat de Afgevaardigden aan den hun opgedragen last hebben voldaan. De broeders geven echter hun leedwezen te kennen dat men geene vergadering heeft kunnen houden en de zaken van algemeen belang regelen.'

Art. 3

Tot die in strijd met de Kerkenorde genomene handelingen en besluiten begrijpt men:

- 1 Die betrekkelijk de gemeente Leeuwarden.
- 2 Die betrekkelijk de Klassis van Leeuwarden.
- 3 Die betrekkelijk het Leeraars ambt en de Leeraars.

Art. 3a

Ten aanzien van dit laatste punt zou de Klassis gaarne zien, tot wegruiming van een groot bezwaar, dat de tijdens de Afscheiding geordende Leeraars door drie of vier uit de Hervormde Kerk overgekomen Leeraars nader een grondig onderzoek ten aanzien der vereischten en bekwaamheden derzelve onderworpen werden; en die in dat Examen bestaan in den dienst opnieuw te bevestigen, maar die niet bestaan, dezelve ook als Leeraars niet meer toetelaten.

Art. 4

De Klassis zou gaarne zien dat het stuk der vrijheid nader en grondig onderzocht werd, en beproefd als al of niet bestaanbaar met de Kerkenorde en met Gods woord.

Art. 5

De Klassis zou verlangen dat de Sijnode het 3, 4 en 8 artikel¹, in derzelve ware zin in de geest en mening der vaderen, duidelijk en bepaald, verklare.

Art. 6

Ten slotte verlangt de Klassis, dat [de Synode] alle willekeurige handelingen der Provincie vergaderingen of Klassen, met betrekking tot bekrachtigingen en bevorderen van schorsingen van die leden derzelve, welke uit gemoedelijk bezwaar hunnen of andere Leeraars als zoodanig niet kunnen erkennen, vernietige, doch [dat] de censuur over ergernissen in leven of leer, volgens des Heeren woord overeenkomstig de Kerkenorde, gehandhaafd worde.

Aldus gedaan te Leeuwarden,

den 19 July 1843.

R. T. Beerda

D. B. v. d. Meulen

A. T. Veenstra

P. D. Sandra

K. J. Bosma

B. H. Ringma

W. D. Hellema

b. Bijlage bij de instructie van de classis van Leeuwarden

De Classis van Leeuwarden verstaat de KeTop:

Art. 3

1 Niemand mag den Dienst des woords en der Sacramenten betreden, namelijk tezamen.

2 De dienst der Sacramenten alleen, mag mede door niemand betreden worden.

3 Derhalve ook niet het betreden van den Dienst des woord.

In alle bovengenoemde gevallen mag dit niet geschieden, zonder wettig daartoe beroepen te zijn.

Art. 4

De Examinatie hier bedoeld is over Leere en Leven, en niet over de kennis en wetenschap Cessie 163² Art. 3 § 10: Dat de alumni der kerken dikmaal geexamineerd worden. Dit in verband beschouwd met de Examinatie in Art. 4 voorkomende, moet eerst voorgegaan zijn en betreft in hoofdzaak de Examinatie over de kundigheden.

Art. 8

Men zal geen Schoolmeester etc. die niet gestudeerd hebben (Cess. 159 § 4 in de Talen, vrije Kunsten en Theologie)³ tot den dienst des woords vorderen ten zij men *verzekerd* zij van hare Singuliere gaven (Cessi 159 § 4), bijzondere gaven, namelijk bijzonder of zelden voorkomende gaven tot het uitoefenen van het Leeraarsambt, behalve nog, bijzondere godzaligheid, bijzondere nederigheid, enz. Zoodanig iemand zich aanbiedende om Leeraar te worden, zal onderzocht worden; en daarin bestaande, zullen ze zich een geruimen tijd Art. 8: 'een tijd lang in 't privéé proponeeren;' Postacta: 'in 't heimelijk in 't prediken oefenen en voorts,' enz.

BIJLAGE 4

Lastbrief en instructie van Groningen

a. Lastbrief

De Provinciale vergadering van Groningen, gehouden den 17 Julij van dit loopend jaar, heeft tot hare Afgevaardigden of Vertegenwoordigers verkoren, voor

² Bedoeld is: sessie 163 van de Postacta van de synode van 1618/19; zie: H.H. Kuyper, *De Post-acta of nahandelingen van de nationale synode van Dordrecht in 1618 en 1619 gehouden*, Amsterdam/Pretoria, Höveker & Wormser, [1899], blz. 167-171, 175-179.

³ Bedoeld is de passage, vermeld door H.H. Kuyper, *a.w.*, blz. 123, 129-131. De classis citeert hier een andere tekst van de Post-acta.

Ds. D. Postma, Leeraar te Middelstum en Bedem, onder de Classis van Warffum, Secundus.

D. Drukker, Ouderling te Ulrum, onder de Classis van Warffum.

F. Hekkema, Ouderling te Zuurdijk, onder de Classis van Warffum.

J.H. Deekens, Ouderling te Tesinge, onder de Classis van Groningen, Secundus.

P.W. Wierema, Ouderling te Rierum, onder de Classis van Appingadam,
E. Meyer, Ouderling te Wittewierum, onder de Classis van Appingadam,
Secundus.

J.S. Nienhuis, Ouderling te Garrelsweer, onder de Classis van Appingadam,
Secundus.

Deze Afgevaardigden of Vertegenwoordigers uit de Provincie Groningen hebben in last, om met de Afgevaardigden van de andere Provinciën zamen te komen en te vergaderen op bestemden tijd en plaats, en in vereeniging met dezelve eene Algemeene Nationale Synode te houden, volgens de Dordrechtse Kerkenorde, zoo als die op de voorgaande en laatst gehouden Algemeene Synode te Amsterdam is aangenomen; als mede om alles in vereeniging met elkanderen te beoordeelen en te beslissen, naar den Woorde Gods en genoemde Kerkenorde, wat dan op deze Algemeene Synode ter beoordeeling en uitwijzing zal voorgesteld worden; en te protesteeren tegen alles, wat als zoodanig niet zal beoordeeld en uitgewezen worden, zoo als nader kan gezien worden uit den Instructiebrief,² die bij dezen Lastbrief gevoegd is.

Gedaan den 17en Julij 1843 te Groningen.

In Naam van de Vergadering
T.F. de Haan, per orde den Praeses
J.G. Huiskes
J.H. de Vries Scriba

1 In het origineel staat: D. Joffers.

2 Deze 'Instructiebrief' bevindt zich niet onder de bewaard gebleven stukken van de synode van Amsterdam. Dienaangaande bevatten de notulen van de Provinciale Vergadering d.d. 17 July 1843 te Groningen (in: Rijksarchief te Groningen) de hieronder volgende mededelingen.

b. Instructie (art. 7 notulen, genoemd in aant. 2, blz. 311)

Insgelijks is voorgelezen eenen brief van Ds. *van Velsen*, inhoudende: 'dat Zijn Eerwaarde geene Synode kan houden, dan onder voorwaarde van het aannemen van onzen voorvaderlijken Kerkenorde van Dordrecht.'

Besluiten welke genomen zijn ter beantwoording aan de brief van Zijn Eerwaarde, den Heer Ds. *Brummelkamp*, van den 9 Juny 11.

1e. De Synode zal *niet* zonder Kerkenorde vergaderen; en de Kerkenorde zal zoo zijn en blijven als zij is; maar diegeene, die inlichting begeert van eenige artikelen, dan zal de Synode daarvan aan de zoodanigen inlichting geven; doch *niet* verbindend voor de Kerk.

2e. De zaken van Ds. *H.P. Scholte* zullen behandelt worden, *niet* bij aanvang, maar *wél* bij voortgang, en *niet* aangenomen worden, dan ná hartelijke belijdenis van schuld.

3e. *Alle die geenen*, die belijdenis doen, 'gegrond op Gods Woord' en zulks met hunnen wandel bevestigen, zullen als *Lidmaten* toegelaten worden.

4e. De *Kinderen der Ledematen* zal de Doop *niet* geweigerd worden.

5e. Die eene Practicale Belijdenis hebben afgelegd, zullen als *Lidmaten aangenomen, ten Avondmaal toegelaten* en voor *begenadigden* gehouden worden.

6e. Er wordt *wél* Geloofs-oeffening gehouden vóór den tijd van het verzekerd Geloof.

7e. Men zal de *kinderen van gelóvige Ouders* (in het opwassen) aanmerken, te behooren in het Genade-Verbond, indien het tegendeel *niet* betoond wordt.

8e. De Gelovige is *tot elke Geloofs-daad* afhankelijk van Gods Geest.

9e. De roeping is twee-erlei: 'Uit- en in-wendig.'

10e. De Catechismus is: *Practicaal* en *Wederleggend* en leert de ellende alzóó ze *in wezen* moet gekent worden.

11e. Er wordt *geene wederkomst van Christus* geloofd dan *ten laatsten oordeel*.

12e. Er wordt geloofd '*ééne algemeene opstanding*.'

13e. Christus is in de Hel *nooit plaatselijk* geweest. - Onze Catechismus is 'zuiver op Gods Woord gegrond,' dus: '*niet verwerpelijk*.'

14e. De Sabbath *ná zes werkdagen* is *verbindend, óók onder het Nieuwe Testament*.

15e. De Synode zal vergaderen op grond van onze *vóór-vaderlijke leer* overeenkomstig de *Dordsche Kerk-Orde*.

16e. De zamenroeping der Synode zal geschieden *volgens de Dordsche Kerk-Orde*.

17e. De *opleiding der aankomende Leeraren* zal zoo voortgaan, als tot dus verre geschiedt zij en thans nog wordt uitgeoeffend door Zijn welEerwaarde den Heer Hoog-Leeraar *T.F.de Haan*.

18e. Ons Catechismus-Onderwijs zal zoo voortgaan, als tot dus verre geschiedt is.

19e. Niet bestraffen, maar toegelaten worden.

20e. Het ambts-gewaad zullen de Leeraren *niet* mogen afleggen, maar het zelve zal gedragen worden.

21e. Iedere Gemeente zal hare eigene armen onderhouden (provisioneerel).

22e. Men zal bij het Gouvernement verzoeken eene algemeene Gods-dienst-vrijheid.

De vragen kan men zien in bijgaande missive van den Eerw. Ds. *Brummelkamp* van den 9 Juny 1843.

Inhoud der Lastbrieven welke aan de afgevaardigden tot de Synode zullen worden verstrekt.

Art. 1.

De Synode zal niet vergaderen zonder Kerken-orde; en de Kerken-Orde zal zoo zijn en blijven, als zij is; maar die geenens, die inlichting verlangen van eenige artikelen, dan zal de Synode verplicht zijn, om zulks te doen; doch niet verbindend voor de Kerk.

Art. 2.

Het opleiden van de aankomende Leeraren zal zoo voortgaan als tot dus verre geschiedt zij en thans nog wordt uitgeoeffend door den WelEerw. Hoog-Leraar *T.F. de Haan*.

Art. 3.

Ten opzichte van de Predikantsweduwen, dat zal behandeld worden naar de Kerkenorde.

Art. 4.

De Synode zal voorgesteld worden, dat Vriesland, Groningen en Drenthe zich zelve zes gecommitteerden kiezen uit hunne Leeraars tot het houden van Examen; en dat de Provinciën van Holland zulks doen op gelijke wijze.

Art. 5.

Indien de afgevaardigden van Holland op deze artikelen niet willen vergaderen, zoo zal het de afgevaardigden van Vriesland, Groningen en Drenthe vrijstaan om naar hun goëddunken te handelen.

Art. 6.

Het Ambts-gewaad zullen de Leeraren niet mogen afleggen, maar 't zal gedragen worden.

Door vertrek van Ds. *Huiskes*, is den Eerw. HoogLeraar *de Haan* verkozen, ter ondertekening der Lastbrieven.

BIJLAGE 5

Lastbrief en instructie van Zuid-Holland (Schiedam) met bijlagen

a. Lastbrieven en instructie

Aan de Eerwaardige Sijnode vertegenwoordigende de afgescheidene gereformeerde gemeenten waar van de tijd en plaats nader staat bepaald te worden. Echter in dit jaar behoord gehouden te worden volgens het besluit der Sijnode gehouden 17 November en volgende dagen Anno 1840.

Geeft met gepasten eerbied de provincieale vergadering van Zuidholland, vereenigt met de leer en regeeringsgronden der gereformeerde kerk, en overeenkomstig de zelve getracht [hebbende] te wandelen, gehouden te Schiedam den 11 en 12 April 1843, te kennen, dat zij, om hare gemeentens op de te houdene Sijnode te vertegenwoordigen, hebben benoemd, en door dezen wettigen als hare afgevaardigden de Broederen S. [O.] Los, Predikant te Rotterdam, P. [M.] Dijksterhuis, Predikant te Dordrecht, J. van Golverdinge, Oud. te 's Hage en C. Roobol, ouderling te Dordrecht, en tot Secundi, indien iemand der boven gemelde verhindert werd te compareeren, N. van de Coevering, oud. te Rotterdam, J. Sijde-man, oud. te Schiedam, A. De Haan, oud. te Alblasserdam, en G. Demper, oud. te Langerak, met Last:

Dat zij in onzen naam handhaven de gereformeerde leer, tucht en dienst, zoo als vastgesteld is te Dordrecht in Anno 1618 en 1619 en op nieuw bevestigd in de Sijnode te Amsterdam gehouden Anno 1840 den 17 November en volgende dagen; en gelasten hun, daar van in onzen naam niet aftewijken noch ter regter noch ter slinkerzijde, als overtuigd zijnde dat de zelve met Gods Woord overeenkomen, zoo wel de leer als kerkregeering, betuigende niet toetelaten, dat er kerkelijke Vereeniging of verrigtingen, buiten het bovengenoemde, in onzen naam worde bewerkt, als gelovende dat wat buiten dien grond ligt, afwijkt van het zuivere Woord van God en de daarop nodig zijnde kerkelijke vereenigingsbanden die de gereformeerde kerk bezit.

Verzoeken derhalve de als zoodanig zamenkomende Eerwaardige Sijnode bovengenoemde broeders, naar hunne roeping zitting te geven, in de te houdene Sijnode, op dat zij als oprechte gereformeerde Christenen in onzen naam de particuliere en algemeene zaken van de kerke Gods behartigen tot Godes eer en Zions heil en zaligheid veler zielen.

Daar toe de gansche Crhistelijke Vergadering toebiddende den onmisbaren Geest Christij, op dat die haar in alle Waarheid leide, met nedrigheid en ootmoed gepaard.

314 Verders verzoeken wij ootmoediglijk de Sijnode dat zij overwegen de volgende

voorstellen, welke door een Broeder in onze vergadering waren voorgesteld, en waar van de Vergadering vele zaken vond die wel eenige duisterheid hadden, of waar over argwaan van dwalende gevoelens bestonden.

1. Of alleen die gene bij de gemeente behooren opgenomen te worden, die belijdenis kunnen doen van het Zaligmakend geloof, en of zij, die dit niet kunnen, maar belangstelling in de leer der Waarheid aan den dag leggen en zich wenschen aan te sluiten bij de gemeente, moeten worden geweerd?

2. Welke kinderen moeten worden gedoopt?

3. Welk een belijdenis er vereischt wordt om tot lidmaat aangenomen te worden, en een gerechtigde tot het H.Avonddmaal te zijn?

4. Of de leden der gemeente verplicht zijn elk belijder op zijne belijdenis en uitwendig onberispelijken wandel te houden voor begenadigt, zoo dat hij daar aan niet mag twijfelen[?]

5. Of daar geen Zaligmakend geloof geoevend wordt, dan in de bewustheid dat men in de staat der genade is?

6. Of de gedoopte kinderen der gelovigen moeten aangemerkt worden, in hun opwassen, als in het genade verbond zijnde?

7. Of de geloovigen tot elke bijzondere daad des geloofs van den invloed van Gods Geest afhankelijk zijn, of dat zij door de hebbelijke genade zich de belofte kunnen toeigenen en daarmee werkzaam zijn?

8. Of daar zij een tweederlei roeping namelijk eene Uitwendige en eene inwendige?

9. Of onze Heidelbergsche Catechismus ook als een voorschrift van de praktijk der Godzaligheid zij aan te merken, of alleen tot wederlegging van dwaalgevoelens? En wel bijzonder of de daar in voorkomende leer der *ellende* ook alzoo door elk mensch behoort gekent te worden, zonder dien aangaande te nauwe bepaling te maken, zal men Christus oprecht aannemen?

10. Of daar in de H.Schrift ook nog gesproken wordt van een wederkomst van Christus, behalven zijn toekomst ten oordeel?

11. Of daar zal zijn volgens de Schrift een tweederlei opstanding, zoo dat de ongeloovig niet gelijk zullen opstaan met de geloovige?

12. Of Christus plaatselijk in de hel is nedergedaalt en dat dien aangaande de leer van onze Catechismus verworpelijk zij?

13. Of de Sabbath onder het N.T. verbint tot eene gezette heiliging van den 7en dag na zes werkdagen?

De Heer UEW. tot licht zijnde, zijn en blijven wij U Wel ERW. heilbidende Broederen.

Uit naam der Provintiale Vergadering van Zuidholland

P. Dijksterhuis, Praesis,
S. Los, Schriba.

Gedaan in onze Vergadering te Schiedam den 11 en 12 April 1843.

b. Verklaring van ouderling J. van Golverdinge

De ondergeteekende verklaart dat wanneer in zijne korte afwezigheid eenige bepaling mogt gemaakt worden tot voorloopige algemeene conferentie, of synodale vergadering, hij daartegen ten ernstigste protesteert, en voor zich niet alleen wensch, maar noodzakelijk acht te vergaderen met hen, die hartelijke overeenstemming in leer en praktijk met onze drie formulieren van Eenigheid verklaren, en alleen de Dordsche Kerkorde, zoo als die te Amsterdam is aangenomen, ten grondslag van kerkregering leggen; en ook daarbenevens genoemde Amst. Synode verklaren voor eene wettige Synode te houden. En mijne stem aan den mede afgevaardigde Ds. Los over te geven.

J. van Golverdinge oud.

c. Voorstellen van de Zuid-Hollandse afgevaardigden

De ondergeteekenden afgevaardigden van de Prov. Zuidholland verlangen de navolgende zaken te overwegen.

- 1e Of de vereenigt zijnde Prov., verteegenwoordigt in haar afgevaardigden, alhier kunnen verteegenwoordigen een Algemeene Sijnode, ofschoon nog twee a 3 Prov., die in Leer, tucht en dienst met hun vereenigt zijn, niet met hun volgens *Lastbrief* konden vergaderen.
- 2e Zoo er beslooten word tot Partikuliere of algemeene Sijnode naam aan onze vergadering te geven, zoo worde tevens duidelijkheid gezocht in kerkorde en Gods Woord, hoe verre des zelfs besluiten kunnen gelden.
- 3e Dat de Broeders afgevaardigden ernstelijk letten op de zaken, waarmede de Prov. Zuidholland te strijden heeft, gelijk zommige gemeenten nog van de partijzuchtigen in hun kerkenraad tot nog toe hebben moeten dulden, die de rechtzinnigen in hun handelingen geduurig bestrijden en zich niet onderwerpen aan het wettig gezag der kerk, volgens onze aangenoemene kerkorde.
- 4e Dat de vergadering duidelijk aanwijze, in welke prov. hunne leeraars de bediening des euvangelies uitoevenen mogen, en welke leeraars zij zouden behooren te erkennen en welke niet.
- 5e Dat er op nieuw de kerkorde van Dordrecht worde overzien en of men besluiten moest tot eenige veranderingen.
- 6e Dat men de aanschrijving van de Sijnode met alle hare aanmerkingen nauwkeurig overwege.

De ondergeteekende verlangen dat in de eerste plaats deze zaken in overweging mogen genomen worden.

P. Dijksterhuis
S. Los
C. Roobol

BIJLAGE 6

Lastbrief en instructie van Friesland

Lastbrief

van de provinciale vergadering in Friesland, gehouden den 20 July 1843 te Leeuwarden,

voor F. van Gijssel en F.A. Kok Leeraars, en P.S. van der Woude en L. Hogendijk, ouderlingen, als mede T.F. de Haan voor de provinci Groningen en Friesland, welke verkozen zijn om mede uit te maken de Synode, die gehouden staat te worden den 26 July 1843; en tot plaatsvervangers van de Leeraars: Ds. T. Uiterdijk, en van de ouderlingen: Hette [P. Hettema].¹

Welke wij in het Gemeen magtigen en Last geven, om de voorkomende zaken, nodig om behandeld te worden, die niet bekend zijn, te beoordelen en er over te besluiten naar *Gods woord*, onze *formulieren* van eenheid, en aangenomen *Kerkorde*; doch ten aanzien van de bekende Artikelen, die daar staan behandeld te worden, heeft bovengenoemde vergadering het volgende geoordeeld.

1°.

De 8 eerste Artikelen waar over gevraagd is van die zich noemen de Provinciale vergadering van Zuid Holland, beantwoorden wij in een bijlage,² die de Afgezonden hier bij wel zullen overleggen, de overige vragen van die vergadering zijn door onze vaders genoeg ontwikkeld en met Gods woord aangetoond, of beantwoorden zich zelve.

2°.

Omtrent de begeerte van Noordbrabant ten aanzien van Ds. H.P. Scholte, dat Zijn Ew. zich zelve verantwoorde, oordeeld de vergadering goed.

Ook is het ons onverschillig, of er in het begin over de Kerkorde gesproken word of niet, maar wij oordelen dat men er zich *stiptelijk* in het behandelen van zaken die de orde der Kerk aangaan en niet duidelijk in Gods Woord zijn uitgedrukt, aan moet houden, als de aangenomen Kerkorde.

Ieder afwijking van dezelve zal door ons worden verworpen, indien zulks onverhoopt mogte geschieden, en van achteren openbaar worden.

3°.

Omtrent het begeerde van Gelderland oordeeld de vergadering het volgende: als over Artikel 1o, 2o, en 3o: dat er geen nuttigheid nog noodzakelijk[heid] in

1 In het origineel staat alleen de voornaam: Hette.

2 De hier bedoelde bijlage bevindt zich niet in het dossier.

is, om de ingeslagene weg in het houden van Sijnode en Examineren te verlaten, dewijl zulk een tweederlei Examen de weg baand tot scheuring en verdeeldheid, omdat daardoor Gemeente tegen Gemeente en Classis tegen Classis zal verdeeld worden.

Het vierde Artikel: om werkzaam te zijn tot vereening, waar verdeeldheid en scheuringe is, is goed en noodzakelijk. Maar om de schorsing van Ds. H.P. Scholte op te heffen zonder dat Zijn Ew. terug komt, door belijdenis van hetgeene Zijn Ew. misdaan heeft, en dat toond door zich met ons te vereenigen in de *noodzakelijke* waarheden, oordeeld de vergadering niet goed, want langs die weg zal de breuke niet genezen, maar meer en meer geopend en vermeerderd worden.

Het 5e Artikel, dat de vestiging van een hoge en voorbereidende school noodzakelijk oordeeld, kunnen wij niet mede instemmen, dewijl er nu in Drenthe, Groningerland, Vriesland en Overijsel gelegenheid is; de andere provincies zijn ons minder bekend. En dan zou zulk een onderwijs aan een plaats verbonden zijn, en de onvermogende Classe wierd aanstonds door de vermeerdering van kosten die daar aan verbonden zouden zijn, al was het maar in het kostgeld, meer uitgesloten, en door veele collecten te doen word de Gemeente ook dat moede.

Wat het 6e Artikel betreft, om met *uitzondering* van alle andere boekjes het Kort begrip te gebruiken, oordeeld de vergadering ook niet goed, om dat op de vorige Synode Hellenbroek ook is toegelaten, het welk zeer geschikt is om kennis van God en Goddelijke zaken te verspreiden voor den leergierigen leerling.

De ouden die zich ten Avondmaal willen begeven, wiens vermogens stomper, en bezigheden en zorgen meerder zijn, voor hen oordeelen wij een bepaald gebruik van dat Kort begrip goed en zouden dat raden, zonder hier van een wet of binding te maken.

Een boekjen om de kinderen met de inhoud van de Bijbel bekend te maken in het licht te geven, oordeelen wij juist niet kwaad, maar ook niet volstrekt noodzakelijk, dewijl in Groningen zulk een boekje van Borstius herdrukt en daar toe zeer geschikt is.

Het 8 Artikel, om een eenparige weg voor de studenten te hebben om zich te oefenen, en *oefenende de Gemeente te stichten*, om dat er noch weinig predikanten zijn, oordelen wij niet kwaad, doch de vergaderinge oordeeld dat hier onderscheidene wegen kunnen gehouden worden die niet kwaad zijn; oordelen wij dit dus niet noodzakelijk.

In onze provincie moeten zij een *predicati, redevoering of oefeninge*, op papier stellen en ter onderzoek aan de geene die daar toe door de provinti gesteld zijn overzenden, en zoo daaruit dan geoordeeld word dat ze stichtelijk kunnen gesproken worden, dan word hen vrijheid gegeven, om hunne gaven tot stich-

ting der Gemeente, waar ze verzocht worden, te laten horen.

Het 9e Artikel, ten aanzien van het amptgewaad, is door ons verklaard in de bijlage, waar bij wij ons voorts zullen houden en wenschen dat alle provintien daarmede mogen instemmen.

Het 10e is door ons zooveel ons bewust is uitgevoerd.

4°.

Ten aanzien van wezen en predikants weduwen, hebben wij in Vriesland geen ellende mede.

Doch de vergadering oordeeld dat in dezen, indien de nood van die aard al iets mochte vorderen, ieder provinti op zich zelve moet blijven, dewijl anders de huishouding te *groot* en te uitgebreid word.

Onze bedoeling is echter geenzins dat de eene provinti de andere niet zou mogen verzoeken om bijstand, om hun gebrek te vervullen; en dan oordelen wij de mededeeling noodzakelijk, zoo als de Gemeenten ten tijde der Apostelen aan Jeruzalem hebben gedaan.

5°.

Verzoeken wij dat door de Synode aan ons worde raad gegeven hoe dat wij voorts moeten handelen met eenige leden, die zich op onderscheidene wijzen tegen de Kerk en de orde derzelve verzetten, en daar door de Leeraren tegenlopen en verhinderen, om hun werk met vrijmoedigheid te verrigten, waarvan uit de Notulen nader informati kan worden genomen, en door de afgevaardigden³ inlichtingen kan worden gegeven.

Ook nog en eindelijk verzoekt de vergadering aan de Synode om te oordeelen tusschen ons en Drenthe over drie Gemeenten die tot hier toe onder Drenthe geweest zijn, maar die gelegen zijn in Vriesland, die wij nu, nu alle zaken een ordelijke gang kunnen hebben, weer terugvragen.

De Heere, dit zij onze wensch en bede, storte Zijn Geest uit over de Synode opdat dezelve mag werkzaam zijn tot Gods Eer, heil en opbouwning der Gemeente in onderlinge vrede en blijdschap door den Heiligen Geest. *Amen.*

Namens de Provintiale vergadering van Vriesland
F.A. Kok C.A.G. Leeraar Praeses

--
-5
91
98
11
20

3 Het origineel heeft: 'afgeafgevaardigden.'

BIJLAGE 7

Lastbrief van Gelderland

Deze lastbrief bevindt zich niet in het dossier van de Synode. Een afschrift ervan is opgenomen in de notulen van de 'Provintiale Kerkvergadering den 23 Augustus 1843 te Apeldoorn' (in: Gemeentearchief Arnhem), art. 2. De tekst van dit afschrift is hier afgedrukt.

Lastbrief

De Prov. vergadering der gemeente Jezu Christi in Gelderland geeft bij dezen last aan hare medeopzieners:

A. Brummelkamp,

J.W. te Bokkel Bedienaren des Goddelijken Woord,

en J. Visser, ouderling te Hattem,

om in haren naam, en als hare vertegenwoordigers, deel te nemen aan de vergadering van opzieners, welke zoo de Heere wil gehouden staat te worden te Amsterdam, 26 Julij en volgende dagen. Hetgeen van onzentwege aan die vergadering door hen zal worden voorgesteld, ontwikkeld en aangedrongen, is alreê ter kennisse gebracht aan de onderscheidene Prov.^e kerkvergaderingen in de oproeping ter vergadering, door haren medeopziener Brummelkamp haar toegezonden, terwijl wij verzoeken, dat de vergadering ernstig daarop lette.

Op de vraagpunten van andere provintiën welke ter onzer kennis gekomen zijn, hebben wij hun specialen last gegeven, *wat en hoe* te antwoorden. Wij maken de opmerking dat wij hun zeer naauw aan dien last verbonden hebben, terwijl wij ons niet gebonden zullen rekenen, indien zij in eenige zaken anders zullen hebben gehandeld, dan hun van ons aanbevolen is; voorts is ons verlangen, dat zij, indachtig aan den hun gegeven last, alle zaken welke zullen voorkomen, helpen behandelen, en zooveel in hen is, verdraagzaamheid helpen bevorderen en medewerken tot opbouw van het koningrijk van God, tot versterking van de werken des duivels, en bijzonder ook van alle verdenking, liefdelooze veroordeeling en scheuring te bestrijden, en mede te werken ten goede der gemeente onzes Heeren in Nederland, waartoe wij bidden, dat de Heere, onze Almagtige en getrouwe Verbondsgod hen en alle andere afgevaardigden, bekwamen en verwaardigen zal.

De vergadering der Prov. Gelderland gehouden te Apeldoorn, den [1] Juny 1843.

En in derzelve naam,
w.g. W. Otto, Loco Secretaris.

BIJLAGE 8

Geloofsbrief van Drenthe

Credents brief

Vrede zij den broederen in Christus.

Amen.

De Provintieale Kerkvergadering van Drente zenden op de uitnodiging, op het Sijnode te Amsterdam den 26 Julij d.j. de Leeraars E. Lindeman en W.A. Kok, en de ouderlingen J. Nuis en S. de Vries.

En geven mits dezen aan onze afgevaardigde Opzienders last, om in alles te handelen naar Gods Woord, de formelieren van Eenheid, de Ligturgie, en de aangenomen Kerkorde van Dortrecht.

En verzoeken tevens het Sijnode met alle den aandrang onzer zielen, dat bewaart blijve het vraagboek van Hellenbroek, en het gewoon Leeraars gewaait; dat er tevens ook met alle nadruk gelet worde op de jonge jeugd, dat die bepaaldelijk alleen in de vreze des Heeren kunnen onderwezen worden, of deswege niet de beste en wijste maatregelen konden zijn, dat er een adres, door het Sijnode vervaardigd, aan Zijn Majesteid den Koning der Nederlanden werde ingediend.

Wij bidden met een, dat God alle de vergaderde Opzienders geve, dat zij steeds gevoelen te staan onder den hooggedugten God, die zij eens rekenschap zullen geven; dat zij alle, en altijd door de liefde Christi worden gedrongen, wiens Dienaren zij zijn: en alle steeds door God den heiligen Geest mogen geleid worden. Dat zal u onderling verbinden tot ware liefde en opregte hoogachting, en deszelfs reuk daarvan zal zich in een hemelsche geur over de gehele Kerk verspreiden; en onzen God zal dan toegebracht worden de roem, de eer, de prijs en de dankzegging in der eeuwigheid. Amen.

Aldus gedaan den 27sten april 1843 op de Provintieale Sinode te Dwingelo.

In naam der vergadering:

W.A. Kok, preses;

E. Lindeman, Scriba.

36

-6-

-L-

BIJLAGE 9

Oordeel van de provinciale synode van Overijssel

Onder de archivalia van de synode van Amsterdam ontbreekt de geloofsbrief c.a. van de afgevaardigden uit Overijssel. De 'Prov. Kerkvergadering gehouden te Dalfsen ten huize van P. Kooiker op Dingsdag den 4en July des jaars 1800 drieënveertig' heeft zich uitvoerig met de beschrijvingsbrief bezig gehouden en haar oordeel over de daarin vermelde punten vastgesteld, blijkens art.8 van haar notulen (bewaard in: Gemeentearchief Zwolle). Dit artikel is hier overgenomen.

De praeses¹ gaat thands over tot het lezen der opwekking en uitnodiging aan deze vergadering door Ds. A. Brummelkamp gezonden, als belast zijnde met de bijeen roeping der Prov. Synoden tot het houden eener algemeene vergadering. Na hierin zijn gevoelen geuit te hebben over het plichtmatige om diegenen met wie men in den Hemel wenscht te zijn, te verdragen omtrent mindere verschilpunten en omtrent verschillende inzichten aangaande de regeering der Kerk, zoo wordt vervolgens besloten om de alle in dat stuk opgenoemde punten van overweging stuk voor stuk te behandelen, en wordt hieraan door deze vergadering gevolg gegeven.

1^e. De provinciale Kerkvergadering van Friesland verlangt dat de Synode de Kerkorde van Dordrecht nader uitlegge, omdat over den inhoud van sommige artikelen verschil is. Evenwel is het oordeel der bovengenoemde Prov. Kerkvergadering om Synode te houden, vereenigd in de bovengenoemde Kerkorde, en die te hebben tot een regel in zaken die de orde der Kerk betreffen.

Antw. Het gevoelen onzer Vergadering hieromtrent gevraagd zijnde, zoo begeert verr' de meerderheid om te blijven bij de D.K. Orde, *zonder uitleggingen of nieuwe artikelen er bij te voegen.*

2^e. De Prov. Vergadering van Noord Brabant verlangt, dat men te samen kome zonder in den aanvang der samenkomst over de Kerkorde te spreken, en zonder vergunning om al of niet zitting te nemen of te verleenen, van de aanneming of verwerping derzelve afhankelijk te maken, om dan te beproeven, dat men tot vereeniging op dit punt kome. In de tweede plaats verlangt deze vergadering, dat de zaak van Ds. Scholte in Zijn Eerw. tegenwoordigheid bij vernieuwing worde behandeld.

Antw. De vergadering van Overijssel verlangt dat de afgevaardigden zullen samen komen en om verschil van gevoelen malkanderen het lidmaatschap niet zullen ontzeggen, maar dat zij elkanderen als afgevaardigden, gezonden van

hunne Gemeenten, moeten op- en aannemen, om daarna over al de twisten afzonderlijk te handelen.

Verder wordt het tweede punt door N.B. voor gesteld goedgekeurd, n.l. dat de zaak van Ds. Scholte zal worden opnieuw behandeld in deszelfs tegenwoordigheid.

3^e. Eene vergadering gehouden te Schiedam den 11 en 12 April l.l. (bestaande uit zoodanige Opzieners in Zuid Holland, die zich bezwaard vonden in de handelwijs en inrichting, welke zich bij de meerderheid der Z. Hollandsche Kerkvergadering openbaarde; die zich daarom eerst aan de gewoone Prov. en Klass. bijeenkomsten hebben onttrokken, en daarna tot eene vergadering tesamen gekomen zijn, nevens de gewoone vergadering en zich thands Prov. Verg. van Zuid Holland noemt) verlangt dat de algemeene vergadering de hiervolgende vraagstukken behandelde.

1e. Of alleen diegenen bij de Gemeenten behooren opgenomen te worden, die belijdenis kunnen doen van het zaligmakend geloof en of zij, die dit niet kunnen maar belangstelling in de leer der Waarheid aan den dag leggen, en zich wenschen aan te sluiten bij de Gemeente, moeten worden geweerd?

Antw. Zie Handel. der Apost. Capit. 2 vers 41a en 't Kort begrip aan het slot, en de Vragen daarin vervat, beginnende aldus: 'Als degenen die hen tot de Gemeente begeven willen,' enz. enz.²

2e. Welke kinderen moeten worden gedoopt?

Antw. onzer Vergadering: De Kinderen van leden, of ook een der ouders lid zijnde, der Gemeente Christi. Zie het formulier om den H. doop te bedienen aan de kleine kinderen der Geloovigen.

3e. Welke belijdenis er vereischt wordt, om tot lidmaat aangeomen te worden en gerechtigd tot het H. Avondmaal te zijn?

Antw. Wij verwijzen naar de vragen achter aan het slot van het Kort begrip.

4e. Of de leden der Gemeenten verplicht zijn, elk belijder op zijne belijdenis en uitwendig onberispelijken wandel, te houden voor begenadigden, zoo dat hij daaraan niet mag twijfelen?

2 Gedoeld is op de vragen bij de toelating tot het avondmaal, die in sommige uitgaven van het Kort Begrip aan het slot zijn opgenomen (vgl. H.H. Kuyper, *a.w.*, blz. 277-278). Het desbetreffende formulier luidt als volgt:

Als degenen, die zich tot de gemeente begeven willen, deze hoofdstukken in de grond bekend en beleden hebben, zo vraagt men hun of zij ook ergens in, aangaande de leer, enige twijfel hebben; opdat men hun moge genoeg doen. Indien iemand onder hen zegt: Ja, zo zoekt men hem uit de Schrift te voldoen; en is het dat zij allen gerust zijn, zo vraagt men of zij ook voorgenomen hebben, door Gods genade bij deze leer te blijven, en de wereld te verzaken, en een nieuw christelijk leven te leiden. Eindelijk vraagt men ook, of zij zich aan de christelijke tucht willen onderwerpen. Als zij dit beloofd hebben, zo vermaant men hen tot vrede, liefde en eendrachtigheid met alle mensen, en tot vredemaking, indien iemand van hen met zijn naaste iets uitstaande heeft.

Antw. Zie Hoofdst. 3 en 4 der Dordsche Leerregelen en vooral art. 15. De vergadering verlangt geene nieuwe artikelen.

5e. Of daar geen zaligmakend geloof geoefend wordt, dan in de bewustheid dat men in den staat der Genade is?

Antw. Zie de D. Leerregels, Hoofdst. 1, art. 16 en Hoofdst. 5, art. 9, 10 en 11.

6e. Of de gedoopte kinderen der geloovigen moeten aangemerkt worden in hun opwassen als in het genade verbond zijnde?

Antw. De afsnijding heft het lidmaatschap op. Zie ook de H. Catechismus vraag 74.

7e. Of de geloovigen tot elke bijzondere daad des geloofs van den invloed van Gods Geest afhankelijk zijn, of dat zij door de hebbelijke genade zich de beloften kunnen toeëigenen en daarmede werkzaam zijn?

Antw. Zie Handelingen der Apost. Capit. 17 vers 28a, Philipp. 2:13, verder D. Leerr., Hoofd. 5, art. 3, 4, 5.

8e. Of daar zij eene tweederlei roeping naamlijk eene uitwendige en eene inwendige?

Antw. D. Leerr., Hoofdst. 3 en 4, art. 8 tot 12.

9e. Of onze Heidelbergsche Catechismus ook als een voorschrift van de practijk der godzaligheid zij aan te merken, of alleen tot wederlegging van dwaalgevoelens, en wel bijzonder, of de daarin voorkomende leer der ellende ook alzoo door elk mensch behoort gekend te worden, zonder dienaangaande te nauwe bepalingen te maken, zal men Christus oprecht aannemen?

Antw. Zie Catechismus, vraag 113, 114 en 115.

10e. Of daar in de heilige Schrift ook nog gesproken wordt van eene wederkomst van Christus behalve zijne toekomst ten oordeele?

Antw. De groote meerderheid der Vergadering durft dienaangaande niet te beslissen, uit hoofde de meeste broeders op dat punt te weinig zijn ingelicht.

11e. Of daar zal zijn volgens de Schrift eene tweederlei opstanding, zoodat de ongelooovigen niet gelijk zullen opstaan met de geloovigen?

Antw. Ook omtrent deze vraag besluit de vergadering hetzelfde als op de voorgaande geantwoord is.

12e. Of Christus plaatselijk in de hel is nedergedaald en dat dus de leer van onzen Catechismus dien aangaande verworpelijk zij?

Antw. Zie 1 Petri 3 vs 20 en de uitlegging der Kantteekenaars.

13e. Of de Sabbath onder het nieuwe Testament verbindt tot eene gezette heiliging van den zevenden dag na zes werkdagen?

Antw. Ja. Zie het 4e Gebod, Rom. 3:31 en Matth. 5:17.

Deze vergadering³ wil den Leeraar, belast met aanschrijving der Synode, wel geene bepaling maken; maar wenscht dat de vergadering bijeen geroepen wor-

de op dezen grondslag: dat men, mocht het zijn onder protest nogthans, de laatst gehoudene Synode erkenne, en ook zich aan deszelfs bepalingen onderwerpe, als mede dat men zoodanige afgevaardigden verlangt, die in alles met de oude gereformeerde Kerkregeering, te Amsterdam aangenomen, vereenigd zijn.

Pauze.

't Gebed voor den eten geschiedt door den Leeraar Ten Bokkel, aan wien mede sessie verleend was.

2e Sessie.

Ds. [L.] Dijkstra opent de vergadering met het gebed na vooraf gezongen te hebben psalm 84:3.

4^e. De Prov. Kerkv. van Gelderland, met betuiging dat zij hartelijk vereenigd is met de voorenstaande opwekking tot, en wijze van zamenroeping der Vergadering, haar door haren medeopziener Brummelkamp medegeedeeld, verlangt het volgende.

1e. Dat de Alg. Verg. besluite om telken jare eene zoodanige Alg. Vergadering te houden, met bepaling dat dezelve niet langer dan 10 of 12 dagen dure, alle zaken van algemeen belang er worden geregeld, scheuring en verwijdering onder Gods zegen tegengegaan, de gemeenschapsband tusschen de verschillende prov. Kerkverg. naauwer toegehaald worde, en zoo mogelijk gemeenschap geoeffend met hen, die zich als kinderen Gods buiten onze kerkgemeenschap⁴ ten strijde aangorden voor 's Heeren naam, zoowel in als buiten ons Vaderland.

Antw. De meeste broeders wenschen de vergadering om de drie jaren behouden te zien, en daarom oordeelen zij het beter, dat in geval van behoeften ieder Provincie daartoe aanzoek doe.

2e. Dat de oude vorm van examinatie van aankomende leeraren weder aangenomen worde, door de examinandi te laten onderzoeken: Praeparatoir in de Prov. Vergadering en, na de beroeping in eene bepaalde Gemeente, in de Klas-sis der roepende Gemeente zelve.

Antw. Wordt goedgekeurd.

3e. Dringt de vergadering er op aan, dat zoo voortaan de jaarlijksche Algemeene Vergadering gehouden wordt, het praeparatoir examen plaats vinde, niet gelijk thans op de Prov. Vergaderingen, maar op die Algemeene Vergadering, in het vertrouwen dat daardoor veel miskennis zal worden voorgekomen, waaraan thans sommige geordende Leeraars blootstaan, zelfs voor dat men hen heeft gehoord.

Antw. Daar de Vergadering van Overijssel zich niet vereenigen konde met het

4 Het handschrift heeft: 'Kerkgemeenschapljk.'

voorstel tot het houden eener jaarlijksche algemeene vergadering, zoo oordeelt zij dat dit voorstel daarom thands vervallen moet, hoewel zij, al wierd ook beslooten tot het houden eener jaarlijksche Synode, dan nog van oordeel zoude zijn, dat men de examina niet naar de algemeene Vergadering behoorde te verplaatsen uithoofde daardoor aan Prov. Kerk Vergaderingen de tederste rechten zouden worden ontnomen, die zij sedert eeuwen bezeten hebben.

4e. Dat ter hereeniging der thans gescheurde Gemeenten en tot wegneming van oorzaken tot voortzetting van scheuring, de schorsing van Ds. Scholte eenvoudig worde opgeheven, daar er genoegzaam bewijs gegeven is, dat de gemeente wars is van zoodanige dingen waarom de schorsing plaats vondt. Tegenover de bedenkingen, welke hiertegen opkomen, merken wij aan, dat de bestraffing openbaar geschied is, en de vergadering het doen kan, met bijgevoegde verklaring dat zij het niet doet met verloochening der tucht, maar tot behouding⁵ van het Lichaam Christi.

Antw. Daar de meeste leden dezer vergadering zeer onkundig zijn aangaande de zaken tusschen Ds. Scholte en Van Velzen, zoo wenschen zij de behandeling derzelve aan de Algemeene Vergadering over te laten.

5e. Dat de Gemeente de handen ineensla ter vestiging van eene theologische, met eene daaraan verbondene Voorbereidende School, waar ook onderwijzers der jeugd kunnen gevormd worden. Tegen over bedenkingen van geldelijken aart, merken wij aan, dat indien elke Gemeente zich verbindt, drie of vier maal 's jaars eene openbare collecte hiervoor te doen in de kerk, hierdoor eene groote som bijeen gebracht en vrij wat kosten zullen kunnen goed gemaakt worden; terwijl wij vertrouwen, dat men allerwege de dringende behoefte aan zoodanig eene school met ons gevoelt.

Antw. De vergadering keurt dit voorstel in zoo verr' goed, dat men wenscht, zulk eene school opgericht te zien; maar de meeste broeders hebben groot bezwaar aangaande de geldelijke aangelegenheden. De Leeraar Dijkstra verklaart, dat zijne Gemeente hem in last gegeven heeft te zeggen: dat zij geene geldelijke bijdragen kan toebrengen, en dus van haar zijde op geen onderstand te rekenen is (zie verder de notulen van 11 April j.l. art. 8.)

6e. De Vergadering verlangt dat de Algemeene Vergadering eene krachtige opwekking doe uitgaan, dat in de Katechisatie voor die zich willen begeven tot des Heeren Heilig Avondmaal het door de Dortsche Synode bezorgde *Kort begrip* gebruikt worde, met terzijdestelling van andere vraagboekjes. De vergadering verlangt dat hiernevens worde gedrukt een boekje waaruit de kinderen de bijbelsche Geschiedenissen leeren, en hetwelk hare afgevaardigden der Algemeene Vergadering wenschen aantebieden.

Antw. Wordt goedgekeurd.

7e. Dat die Vergaderingen worden bestraft, die na de laatst gehouden

Algemeene Vergadering sommige ouderlingen of lidmaten hebben aangesteld tot de prediking des Woords, zonder hen daarom gelijk te stellen met de leeraren, en zonder hun macht te geven tot de bediening der Heilige Sacramenten, gelijk bijvb. de Prov. Vergadering van Noord-Holland.

Antw. De vergadering van Overijssel vereenigt zich met bovengenoemd voorstel, oordeelt zulk eene aanstelling verkeerd te zijn, en verlangt dat de N.Hol.Verg. hierover ten ernstigste worde berispt.

8e. Dat de Vergadering een middel aanwijze waardoor eenstemmigheid komt in het voorgaan in de Gemeente van de zoodanigen die in de bediening des Woords wenschen gesteld te worden, maar tot dusverr' niet bekwaam gerekend werden om dadelijk in dienst te worden gesteld.

Antw. Men leze 1 Corinth. 14.

9e. Daar op de laatstgehoudene Algemeene Vergadering er op aangedrongen is, dat de Leeraren eene kleeding dragen, welke door gewoonte het bepaalde gewaad der leeraren geworden is, en welke algemeen het ambtsgewaad der predikanten genoemd wordt, zal het wel niemand bevreemden, dat dit eene zaak geworden is van biddende overdenking. Daar het echter duidelijk is, dat zij die bedienaars zijn in dat koninkrijk, hetwelk niet komt met uiterlijk gelaat, moeten toonen, dat zij zulks gelooven, en dat het Koninkrijk van God, hetwelk niet van deze Wereld is, niet bestaat in kleederen aantetrekken of iets dergelijks; daar verder die uitwendige vertooning ons den schijn doet aannemen, alsof wij het Jodendom of, wat nog erger zoude zijn, het bijgeloof der heidenen weder zouden willen invoeren; zoo verlangt de Vergadering, dat de Algemeene Vergadering in eene krachtige aanschrijving er op aandringe dat Leeraars en Gemeenten zichzelve in dezen zoeken te verloochenen, en dat de leeraren hunne van andere menschen onderscheidene kleeding afleggen en een gewaad aandoen, waardoor aan de geheele wereld getoond wordt, dat zij gelooven dat ze met andere menschen menschen zijn, van gelijke bewegingen, en zich niet willen gelijkstellen met hem die het goud verlakte en den diamant verwde, teneinde derzelve glans te vermeerderen. Wij dringen hier des te sterker op aan, omdat er Leeraren zijn die in conscientie voor God gebonden zijn, om zich ook in dezen dienstknechten Gods te betoonen, en wier gedrag door de onkundige menigte alligtelijk veroordeeld wordt als wereldgelijkvormigheid en tot wier vertreding aanleiding gegeven wordt door hen die een gewaad dragen, waarin men zoo gaarne het priesterlijke of leeraarsgewaad pleegt te zien, waarin men de vertooning van geestelijkheid, ja, ter goeder trouw eene menigte typen of schaduwen meent te ontdekken, hoedanige tot het eerste verbond en bij het eerste wereldlijke heiligdom behoorden (Hebreën 9:1), doch waarvan de leeraars onder den dag des nieuwen verbonds met kracht en nadruk deze getuigenis moeten afleggen: 'Zij hebben wel eene schijnrede van wijsheid in eigenwillige Godsdienst en in nederigheid en in het lichaam niet te sparen, doch zijn

niet in eenige waarde, maar tot verzadiging des vleesch[en]'.⁶

Voorts ook zijn wij in gemoede overtuigd, dat de eere Gods en het heil der uitverkorenen, zaken zijn van veel te geestelijken aart, dan dat zij zich aan zulke dingen eeniger mate verplicht zouden rekenen.

Indien echter de vergadering onverhoopt niet kan besluiten tot het bovengenoemde, verzoeken wij en verzoeken wij zulks met al den aandrang onzer ziel, dat zij ons uit Gods Woord aantoonen, met aanwijzing van bepaalde schriftuurteksten, dat wij in onze beschouwing dwalen en dat er vrijheid of verplichting tot het dragen van zulk eene kleeding bestaat?

Antw.: De Scriba⁷ geeft namens zijn' Kerkeraad de redenen op, waarom dezelve het zoogenaamd ambtsgewaad door alle leeraars wenscht afgeschafft te zien en verklaart zich derhalve voor het voorstel der Prov. Gelderland. Ds. Dijkstra verklaart zich daarop tegen het voorstel, en geeft kortelijk zijn gevoelen op, waarom hij hetzelfde wenscht te dragen. Vervolgens vraagt de praeses, wie der leden het woord wil voeren. Waarop Ds. [H.A.] de Vos de aandacht der vergadering verzoekt: ZEW. leest daarna een stukjen voor, zijne overtuiging behelzende aangaande het schadelijke en verkeerde van zulk een kleederdracht, doch wordt spoedig door Br. [K.] Smit van Hasselt in de rede gevallen, waaraan onderscheidene andere leden der Vergadering deelnamen.

Waarop de praeses besloot: de stemming over dit stuk te staken, omdat hij overtuigd was, dat de vergadering tot geen redelijk besluit zou kunnen komen. Ondertusschen bleek het dat er vele broeders *voór*, maar ook even zoovele broeders *tegen* het dragen van het ambtsgewaad waren.

10e. Daar de vergadering over gewichtige zaken zal moeten oordeelen, daar men reeds vooruit verschil van gevoelen mag aannemen; en daar het echter noodig is dat wij malkander zoeken te leiden tot hetgeen dat regt is en naar 's Heeren wil; daar de afgevaardigden zoowel als het volk van God zullen moeten en willen buigen onder 's Heeren Woord; wekken wij den leeraar met de aanschrijving dezes belast op, om van onzen 't wege het verzoek er bij te voegen, dat een plechtig openbaar Biduur worde gehouden tegen den avond van Woensdag den 19 July eerstkomende, opdat alle de gemeenten in dien avond van stille afzondering den Heere smeeken, dat Hij Zijn aangezicht aan ons doe lichten, de vergadering zamen brenge in Zijn gunst, haar bestralende met Zijne verlichtende en heiligende Genade en met wegneming van alle onze zonden, woningen make in het midden onzer Gemeente. Eindelijk meent schrijver dezes de verschillende provintiale kerkvergaderingen het voorstel te moeten doen om hare afgevaardigden te machtigen tot medewerking der gemeenschappelijke verzorging van overgeblevene predikantsweduwen en wezen.

6 Col. 2:23.

7 Ds. C.G.de Moen.

Zonder dien aangaande een bepaald voorstel te doen, geven wij in bedenking of het niet goed ware dat alle predikanten hiertoe geregeld iets van het hunne afzonderden: bv. 8 à 10 guldens 's jaars; ten einde zulks tot voornoemde einde werde verzameld en waar het nodig is gebruikt.

Antw. Het voorstel tot het houden van een biduur wordt goedgekeurd; terwijl wat het 2e punt betreft onderscheidene predikanten verklaren, dat zij niets van hun tractement, dat niet te groot is, kunnen missen, weshalve de broeders oordeelen om liever tot dit einde jaarlijks collecten te houden.

11e. Insgelijks wenschen wij dat uwe afgevaardigden in last zullen hebben der Vergadering Uwe denkbeelden mede te deelen betrekkelijk de wijs waarop de weezen onder ons moeten onderhouden worden en dat hun volmacht zal worden verleend om in overleg met de andere afgevaardigden te doen hetgeen men zal bevinden meest dienstbaar te zijn tot hunne verzorging, als daar is het oprichten van een weeshuis.

Tenslotte meenen wij de broeders te moeten doen opmerken, dat het noodig zal zijn, dat de Algemeene vergadering zich tot het Gouvernement wende ter bestrijding van de nog voortdurende vervolging om der Godsdienstwil en tot verkrijging niet [alleen]⁸ van toelating van plaatselijke Gemeenten in de burgerlijke maatschappij, maar tot verkrijging van wezenlijke vrijheid van Godsdienst.

Antw. Dit laatste voorstel wordt goedgekeurd, mits zulk geschiede per een individueel geteekend adres; terwijl wat het eerste betreft de broeders oordeelen dat het beter is, dat iedere Prov. voor zijne eigene weezen zorgdrage.

1843-1844

11.

⁸ Het woord 'alleen' is ingevoegd in overeenstemming met de kopie van de brief in de notulen van de Gelderse synode van 23 augustus 1843 (zie bijlage 1).

BIJLAGE 10

Lastbrief met instructie van Noord-Holland met het oordeel over de in de beschrijvingsbrief genoemde punten en de eigen voorstellen

a. Lastbrief

L.S.

De Provinciale Kerkvergadering der Christelijk Afgescheidene of Oud Gereformeerde Gemeenten in de Provincie Noord-Holland en sommige nabijgelegen plaatsen benoemt de navolgende Opzieners tot hare afgevaardigden op de eerstkomende Nationale Sijnode der Christelijk Afgescheidene en Oud Gereformeerde Gemeenten in Nederland:

den Herder en Leeraar S. van Velzen,

den ouderling P. Niezen,

den ouderling G. Haan,

en den ouderling J. van Barneveld.

Als plaatsvervangers bij verhindering der genoemde Opzieners benoemt de Vergadering:

den ouderling W. de Haas,

den ouderling S.C. Siemons,

den ouderling J. Hartog,

en den ouderling J. van Lijnen.

Deze Afgevaardigden worden door ons gemagtigd om van onzentwege al datgene te helpen bevorderen wat tot welstand der Kerk dienstig zal geoordeeld worden.

Wij verlangen echter volstrekt dat zij in alle opzichten zich zullen regelen naar onze formulieren van eenigheid en naar die wijze van Kerkregering welke door de Sijnode der Afgescheidene Gereformeerde Gemeenten, gehouden te Amsterdam anno 1840, is aangenomen, dewijl de bedoelde Formulieren en wijze van Kerkregering volgens onze overtuiging met Gods Woord overeenkomt en tot welzijn der Gemeenten dienstig is. Daarom begeeren wij ook dat onze Afgevaardigden in geene andere Vergadering als leden zitting nemen, als die verklaart zich naar de Formulieren en aangenomene Kerkeördening te gedragen. Wanneer deze begeerte niet werd nagekomen, zouden wij hen niet als onze Afgevaardigden kunnen erkennen en hetgeen zij tegen onze magtiging bedreven, derhalve als onverbindend beschouwen.

De Heere echter, wenschen wij, make hen getrouw en leide hen en allen die zamenkomen zullen om de belangen der Kerk te behartigen door Zijnen Geest

Gedaan te Amsterdam in onze Provinciale Kerkvergadering den Mei 1843.

S. van Velzen, v.d.m. praeses

G. Haan Schriebe

H.H. Middel

Wm. De Haas

P. Niezen

S.C. Siemons

C. Keer

J.J. Straus

W. Albrink

J. v. Barneveld

J. Veldhuizen

H. Roozendaal

J. Hartog

H. van Haselen

H. Niesen

E. Takken

(onleesbare naam)

Pieter Schermer

C. Bulder

P. Wakker

H. Boekel

b. Instructie

Instructie van de Provinciale Kerkvergadering van Noord-Holland aan hare Afgevaardigden ter Algemeene Sijnode der Christelijk Afgescheidene Gemeente, die gehouden zal worden den 26sten Julij e.k.; waarbij het oordeel der Provinciale Vergadering voornoemd over sommige zaken die in gezegde Sijnode zullen behandeld worden.

Dewijl wij niet tot afbreuk maar tot ware opbouw van Gods Gemeente moeten medewerken, daarom verlangen wij uitdrukkelijk dat eene Sijnode, tot dewelke wij gerekend zullen kunnen worden, zich *onvoorwaardelijk* verbinde aan

1° *onvoorwaardelijke verbintenis aan onze geloofsformulieren.* de Geloofsformulieren der Gereformeerde Kerk en zich regele naar de Kerkeördening van de Synode te Dordrecht, gehouden in den jare 1618 en 1619

2° *aanneming van de Kerkeördening van Dordrecht overeenkomstig de bepaling te Amsterdam in de Sijnode van 1840 gemaakt.* gelijk dezelve door onze laatste Sijnode, te Amsterdam anno 1840 gehouden, is aangenomen. Waarom wij geene Vergadering als wettige Sijnode der Afgescheidene Gereformeerde Gemeente in Nederland erkennen als die [niet] met de aangenomene Formulieren en D.K. verbonden is.

Wij staan aan niemand het regt toe om over zaken die de Kerk in het algemeen, en dus ook ons betreffen besluiten, bepalingen of verordeningen te maken of te helpen maken, wanneer hij niet onvoorwaardelijk de Geloofsformulieren aanneemt en zich verbindt aan de aangenomene Kerkeoording van Dordrecht. Alvorens derhalve eenige werkzaamheid aan te vangen verlangen wij dat de leden der Synode zich verklaren betreffende hunne verbintenis aan de gezegde Formulieren en betreffende de aanneming van de gezegde Kerkeoording. Om de regtmaticheid van ons gevoelen aan te toonen diene het volgende:

De verbintenis aan de Formulieren des geloofs is volstrekt noodig, indien wij niet zelve de deur voor allerlei vreemde leeringen zullen opzetten. Terwijl diegeen, die in eenige zaak bezwaar had tegen de regtzinnigheid onzer formulieren, zijn bezwaar behoorde te openbaren.

Wat de Kerkeoording betreft. Er is overeenstemming in de Kerkregeering noodig, indien men gezamenlijk die regeering zal uitoeffenen. Wil men geen Kerkeoording dan behoort men, om zich gelijk te blijven, ook geene gemeen-
Zonder Kerkeoording schappelijke Kerkregering, geene Synode of andere
geen Synode Kerkelijke Vergaderingen te willen. Want eene Synode te houden, die niet in ware overeenstem-

ming gehouden wordt, zal en kan onmogelijk eenige goede vrucht teweeg brengen. De grootste of hoogdravendste spreker zou welligt in zulke vergadering zijn gevoelen doordrijven maar dat is geen middel om de Kerk te bouwen. Eerst moet er overeenstemming zijn in de beginselen, alvorens uitvloeisels dier beginselen te algemeene nut kunnen verwacht worden.

Het is niet voldoende dat een ieder zegt: ik ben vereenigd met de Gereformeerde Kerkregeering; wie dat meent zal en kan eene Kerkeoording aanwijzen waarmede hij vereenigd is. Of zou de Gereformeerde Kerk nooit eene Gereformeerde Kerkeoording gehad hebben? De vroegere verbintenis van de Staat met de Kerk heeft zeker invloed gehad op de Kerkeoording van Dordrecht. Doch die invloed is, voor zoo ver dezelve met den tegenswoordigen toestand der Kerk niet over een te brengen zou zijn of schadelijk voor de Kerk zou kunnen geacht worden, geheel weggenomen door de wijze waarop gemelde Kerkeoording in de Synode van Amsterdam is aangenomen. Ieder derhalve die het meent wanneer hij zegt met de Gereformeerde Kerkregeering vereenigd te zijn, kan en behoort ook die Kerkeoording aan te nemen.

Treurige gevolgen van de verwerping der Kerkeoording De oneensgezindheid in deze zaak brengt dadelijk de schromelijkste verwarringen mede. Wij hebben daarvan reeds treurige bewijzen ondervonden, en zij zijn er nog. Iemand die als Leeraar door de bevoegde Kerkelijke vergaderingen geschorst is, gaat op sommige plaatsen voort met de prediking en de bediening der bondzegels. Die hier openbaar als een scheurmaker is bestraft, voor wien de geloovigen vermaand zijn te bidden dat

hij ontwake uit de strikken des duivels, diezelfde wordt op andere plaatsen toegelaten om de heilige tekenen en zegelen van het genadeverbond uit te deelen! Zullen evenwel zij, die zoo tegenstrijdig handelen, te zamen eene Sijnode houden, te zamen de belangen van des Heeren Gemeente waarnemen? En zou dit wel gelukken? Dan mogten wij de spreuk des Heeren wel omkeeren en zeggen dat een rijk, tegen zichzelf verdeeld, wel kan bestaan. Wie evenwel vreest om des Heeren woorden te veranderen, die behoort ook te vreezen om tegen die woorden in te werken. Het is daarom noodig, zullen wij als één Rijk te zamen werken, dan moeten wij in die zaken hetzelfde beginsel, één Kerkeördening hebben.

Elk lid der Sijnode moet de Kerkeördening aannemen, elk opziener is zelfs daartoe verplicht. Zelfs uit een beginsel van eerlijkheid is elk Opziener der Afgescheidene Gemeente verplicht de Kerkeördening van Dordrecht te onderhouden. Wat toch was het doel der Afscheiding van het Hervormd Kerkgenootschap? Wij werden niet gedwon-

gen de leugen te preeken, ook niet om de waarheid of een gedeelte der waarheid in de prediking achter te laten; wij mogten de volle raad Gods op den predikstoel en in de huizen verkondigen, maar wij moesten daarbij onderworpenheid betoonen aan Reglementen, die tot ontstichting der godzaligen en tot verwoesting der Gemeente dienden. De belijdenis, niet slechts met den mond maar met der daad, dat Jezus Christus de van God gezalfde koning is over Sion, haalde ons de vijandschap der menschen op den hals. Weigering om gehoorzaamheid aan zoodanige reglementen te bewijzen, was de reden van schorsing, afzetting en afscheiding. Door die afscheiding hebben de Leeraars een ieder in het denkbeeld gebragt, dat zij de oude Gereformeerde Leer en Kerkregeering waren toegedaan. Op die onderstelling zijn vele godzaligen gevolgd. Er zijn ook geschriften, adressen aan den aardschen Koning als anderszins uitgegeven, waarin die verkleefdheid aan de Oude Kerkeördening betuigd werd. Op de eerste Sijnode te Amsterdam gehouden is algemeen, in naam van geheel de Afgescheidene Kerk, die Kerkeördening als regelmaat aangenomen. Naderhand, op de Synode te Utrecht, zijn eenige wijzigingen in die Kerkeördening gemaakt. Sommigen hebben daaraan niet toegestemd of zijn met der daad daartegen opgekomen. Zij bleven dus volgens hunne vroegere belofte aan de Kerkeördening van Dordrecht verbonden. Anderen hebben in die wijzigingen toegestemd, maar, gelijk zij zelve erkenden, zij achtten dezelve in het wezen der zaak niet strijdig, gelijk zij ook in der daad niet strijdig waren met de Kerkeördening van Dordrecht, en zoodra deze weer op de laatste Synode van Amsterdam is aangenomen, hebben zij zich daarvoor verklaard. Zoo volgt dan dat ieder een nog aan die Kerkeördening van Dordrecht verbonden is, en wie zich daar aan onttrekt, maakt zich naar ons inzien aan verbreking schuldig van de belofte, die hij eenmaal als in de tegenwoordigheid des Heeren voor geheel

de Gemeente, ja voor de geheele wereld heeft afgelegd.

Men zou evenwel van meening kunnen zijn, vroeger eene onbedachte belofte te hebben afgelegd. Iemand zou kunnen denken dat, schoon hij vroeger wel eene belofte gedaan heeft,¹ het bij latere en duidelijker inzichten goed is, zijn gedrag te veranderen. Maar de eerlijke mensch mag wel zoeken van zijne beloften ontslagen te worden, als hij meent dat dezelve kwalijk gedaan zijn, hij mag echter zijne beloften niet breeken. Hij mag datgene wat hij verkregen heeft door het doen dier belofte, niet behouden en evenwel zijne geloften verwaarloozen. Is derhalve iemand, of zijn sommigen van de Opzieners der Afscheidene Gemeente van oordeel, dat hunne vroegere belofte om de Kerkeördening van Dordrecht te volgen, niet deugt, welnu, zij mogen zich verklaren, maar zij mogen niet tevens de regeering der Kerk² blijven waarnemen; zij mogen geen lid in eenig Kerkbestuur, vooral niet in de Sijnode wezen. Dat dezulken hunne verklaring voor de Synode afleggen en dezelve laten oordeelen, hoedanig met hen behoort gehandeld te worden.

Wat ons aangaat, wij gelooven niet alleen dat het nuttig is dat eene Kerkeördening aangenomen worde, maar dat ook de Kerkeördening van Dordrecht, gelijk dezelve onder ons aangenomen is in 1840, onze regel blijve. Er heerscht bij dezulken, die naar den aard der liefde voor broeders in den Heere gehouden mogen worden, onder afgescheidenen en onafgescheidenen, veel verschil van gevoelens. Sommigen staan bekend als van geene de minste verandering in al wat kerkelijk oud is in de Gereformeerde Gemeenten te willen hooren. Anderen erkennen wel: het oude is het beste, maar om dezulken ook te winnen, die dat niet gaaf willen toestaan, oordeelen zij aan derzulker afkeerige gevoelens eenige ruimte te moeten laten. Nog anderen meenen dat voor onze tijden ook nieuwe behoeften zijn, waarom zij het oude onvolledig achten en verandering of aanvulling begeeren.

Door de aanneming zal vereeniging onder afgescheidenen en niet afgescheidenen bewerkt worden.

Hoe zullen nu alle die broeders vereenigd worden? Zeker alleen door des Heeren geest, maar welke middelen zullen wij daartoe gebruiken? Zullen wij allen zoeken genoeg te geven? Dit is onmogelijk, want de wenschen strijden tegen malkanderen. Behouden wij daarom wat wij hebben, behouden wij

onveranderd wat onze Vaders ons hebben overgeleverd. De opregte kinderen dier Godzalige Vaders kunnen dit niet wraken. Zoodra wij daar iets bijvoegen of aan veranderen kunnen wij velen ergeren, en van ons vervreemden. Maar indien wij alles onverlet behouden, dan hebben wij toch datgene waarin allen

1 Het origineel heeft, nogmaals, 'dat'.

2 Het origineel heeft: 'te blijven.'

overeenkomen. Langs deze weg alleen is vereeniging van allen te verwachten. En wij mogen het verder aan de Heere overgeven hoe hij in het vervolg Zijne Gemeente leiden wil. Tot hiertoe is veel twist geweest, want er was geen vereeniging. Zeven jaren lang hebben de Afscheidenen grootendeels hunne krachten verkwist met onderling te strijden over zaken die de regeering der Kerk betreffen.

Och! het is eene treurige herinnering! Hoe geheel anders zoude onder Gods zegen de toestand der Afscheidene Gemeenten thans zijn, indien de ijver die in den beginne openbaar werd, was ontstoken gebleven voor het geloof dat eenmaal den heiligen is overgeleverd, voor de waarheid die ter zaligheid noodig is, voor de godzaligheid en broederlijke liefde, maar tegen de ongodelijke leer-ingen en vijanden van des Heeren Koningrijk.

Er werden echter vreemde leeringen geopperd, onstichtelijke dingen voorgesteld, er werd getwist en de liefde verkoude. De kinderdoop, de Kerkeorde-ning, het oefenen, de aanstelling van leeraars, de psalmberijming, zelfs de klee-ding werden onophoudelijk tot twisting misbruikt. De harten werden daaron-der koud, de hoofden werden verhit. De eenvoudigen werden bevreesd, wan-trouwend, verward. En terwijl de Kerk schrikkelijk behoorde te wezen als slag-orderen met banieren, konde men bijkans geene banieren meer onderkennen; de vijanden herstelden van hunne schrik en velen van de vroomen, die vroeger geneigd waren zich met ons te vereenigen, werden weder verre van ons verwij-derd.

Zeker! Zij hebben eene zware verantwoording op zich geladen die door zucht naar verandering, door voortbrenging van ijdele twistvragen of invoering van ergernis gevende nieuwigheden de Gemeenten hebben afgetrokken van de een-voudigheid in Christus. Zij hebben smaad gebragt over de zaak des Heeren, zij hebben zich vergreepen aan Gods volk en hebben de uitbreiding tegengewerkt van het Koningrijk des Heeren. Zullen wij *ons zelve* vrijpleiten? Och neen! *Allen* hebben wij gezondigd, de een door invoering, een ander door navolging, sommigen door onvoorzichtigheid, anderen door onkunde, nog anderen door slaphed of werkeloos aanzien. Wat dan? Zullen wij malkanderen de schuld toekennen en alzoo in twisting blijven? Dat zij verre! Zullen wij de aanleiding tot die twisten, de verderfelijke zucht naar verandering, blijven voeden? De Heere beware ons voor zulk misbruik der heilige bediening! Laat ons de aanlei-ding tot die twisten wegnemen. Vereenigen wij ons daarom door te handhaven wat onze Gereformeerde Vaders ons hebben overgeleverd. Willen sommigen in die vereeniging niet deelen, het zij tot hunne eigene verantwoording; dat zij dan hunne eigene weg volgen, van welke wij wenschen dat zij weldra zullen terug keeren; maar zorgen wij dat wij ons niet langer door hen laten medeslee-pen. Blijven wij, hetzij dan velen of weinigen, met de leer en regeering onzer Vaders vereenigd, opdat die twisten mogen ophouden.

De Kerkeordering moet niet slechts aangenomen, ook gehandhaafd worden. De aanneming der D.K. moet dan evenwel niet slechts in naam, maar in der daad geschieden. Wij vreezen dat sommigen wel geroepen hebben over de aanneming der D.K., die nochtans in allergewichtigste zaken, vooral wat het aanstellen van Leeraars

betreft, dezelve geheel verloochend hebben.

Zulke gedragingen behooren tegen gestaan, met ernst tegen gestaan te worden, opdat men niet slechts zegge: die menschen zijn in naam Gereformeerd, maar zij zijn het in waarheid; anders toch zouden wij in dit opzicht aanstonds aan hen gelijken van wie de Heere zegt: Gij hebt den naam dat gij leeft en gij zijt dood.³

Wij vertrouwen dat het gezegde genoegzaam alle bezwaren tegen de aanneming en handhaving der D.K. bij alle opregt Gereformeerden zal wegnemen. Welligt wordt echter nog iemand terughoudend door de gedachte, dat wij door deze aanneming en vordering dat alle Opzieners dezelve zullen aannemen er *Wij stooten geen broeders terug* toe zouden kunnen komen om broeders terug te stooten en dat wij daardoor gevaar loopen om het gebod te overtreden, dat wij de zwakken of een-

voudigen moeten dragen. Maar is dit eenvoudig, als iemand hetgeen hem van de Vaderen is overgeleverd verwerpt en zelf iets nieuws bedenken of invoeren wil? Is dit eenvoudig, als iemand zijne beloften breekt? Och, wie in dien zin van eenvoudigen spreekt, die speelt met woorden, maar is zeer oneenvoudig. En wij stooten niemand terug, hoewel wij de D.K. aannemen en volgen; maar wij kennen geen anderen weg tot heil der Kerk, geen anderen weg om aan de treurige twisten een einde te maken en in waarheid tot welzijn der Gemeente vereenigd werkzaam te zijn; en in plaats van hen terug te stooten, bidden wij hen dat zij ons niet uit die voorvaderlijke wegen zoeken te verdringen; wij bidden hen van ganscher harte om vereenigd met ons den weg te willen bewandelen, die met Gods zegen tot waarachtige uitbreiding en welstand van Gods Kerk in Nederland leiden zal.

c. Oordeel

Oordeel der Provinciale Kerkvergadering van Noord-Holland over de vragen voorgesteld door de Provinciale Kerkvergadering, gehouden te Schiedam den 11en en 12en April.

1°. Niemand behoort zonder geloofsbelijdenis in de Gemeente als lid aangenomen te worden. Zoolang de opzieners der Gemeente niet bij iemand bewijzen vinden van opregt geloof zullen zij hem niet aannemen. Evenwel oordeelen wij

niet dat iemand zelf van zich zou behoeven te getuigen dat hij een geloovige is, maar dat ook dezulken moeten aangenomen worden die zich niet voor geloovigen durven houden, indien zij slechts bij kennis der waarheden die ter zaligheid noodzakelijk zijn, en bij een onbesproken wandel bij de beproeving blijken geven, dat zij hartelijk en opregt met de belangens hunner ziel werkzaam zijn.

2°. Die kinderen moeten gedoopt,⁴ wier ouders, of ook alleen de vader of alleen de moeder, bij de Gemeente aangenomen zijn. Ook achten wij het geoorloofd dat zulke kinderen worden gedoopt, die door eenig lid der Gemeente zijn aangenomen.

3°. Dezelfde belijdenis die boven onder No. 1 is vermeld.

4°. Diegenen die eene belijdenis, als boven gezegd is sub No. 1, afgelegd [hebben], moeten naar den aard der liefde voor begenadigden gehouden worden. Dewijl wij evenwel weten dat iemand eene goede belijdenis gedaan kan hebben en nogtans onbegenadigd zijn kan, zoo behoort wel een ieder zichzelf te beproeven en ook de leden malkanderen te vermanen, maar mag toch niemand een ander als een huichelaar behandelen wanneer zijne belijdenis regtzinnig en zijne wandel onberispelijk is.

5°. Iemand kan naar de gerechtigheid hongeren, en dus zaligmakend geloof oefenen, zonder de bewustheid te bezitten dat hij een geloovige is.

6°. De gedoopte kinderen moeten voor leden der Kerk gehouden worden. Dewijl echter niet allen Israel zijn, die uit Israel zijn, zoo moet men hun bij het opwassen dit voorhouden, en hen bij de merkteekenen der ware genade bepalen, en ook daaraan hen beproeven, zullende zij niet toegelaten worden tot het H.A. dan op belijdenis.

Sommige menschen zijn van oordeel, dat men van alle jonge kinderen van geloovigen moet vaststellen: zij zijn begenadigden, uitverkorenen [en] zullen onfeilbaar deel hebben aan de zaligheid, en steunen dit gevoelen op de belofte: *u komt de belofte toe*, enz.⁵ Indien dit wil zeggen, ik moet gelooven dat zij onfeilbaar zalig worden, dan moet ik iets gelooven, dat ik tevens onfeilbaar weet, dat niet plaats zal hebben; want er staat: zij zijn niet alle Israel⁶ enz.⁷ Ik zou dan als de Roomschen iets moeten gelooven wat ik *weet*, dat zoo niet is; die toch gelooven van het woord *dat is mijn ligchaam*,⁸ dat hetzelfde het natuurlijk ligchaam des Heeren is; maar dit is ongerijmd.

4 Zie Brakel, 1ste deel p. 968 cap. 39 par. 25 en 26 No. 6 & 7. [Gedoeld is wel op: W. à Brakel, *Logikè latreia, dat is redelijke Godsdienst*, I, 7de druk, Zierikzee, N. Lonis, 1717, blz. 968 cap. 39 § 25, 26 nrs. 6 en 7]

5 Hand. 2:39.

6 Het origineel voegt hier nog toe: 'zijn'.

7 Rom. 9:6.

8 Gedoeld is op de avondmaalsformule (vgl. Matt. 26:26, enz.)

7°. Tot elke bijzondere daad des geloofs hebben zij volstrekt de invloed van Gods geest noodig; want zonder mij, zeide Jezus tot zijne discipelen, kunt Gij niets doen.⁹

8°. Er is een tweederlei roeping, want velen zijn geroepen maar weinigen uitverkoren.¹⁰

9°. De Heidelbergsche Catechismus bevat datgene wat gekend moet worden om wel getroost zalig te leven en te sterven. Elk mensch, die zalig zal worden, moet zich zoo ellendig leeren kennen als daarin voorgesteld wordt.

10°. Neen!

11°. Neen! allen zullen gelijk opstaan.

12°. Neen!

13°. Ja!

Betreffende de voorstellen van de Provinciale Kerkvergadering van Gelderland oordeelen de Opzieners der Gemeenten in Noord-Holland:

1°. Dat het overbodig is en nuttelooze verspilling van tijd en kosten om alle jaren eene Synode te houden. Wanneer de orde dienaangaande in de Kerkeördening van Dordrecht wordt volgehouden, wordt er genoegzaam gezorgd voor de gemeenschapsoeffening.

2°. Dat de oude vorm van examinatie goed is, en diende aangenomen te worden, maar dat ook meer Leeraars als tegenwoordig het geval is bij de examina behooren tegenwoordig te zijn; dat bepaald mogt worden om niet anders als bij zeer buitengewone gaven iemand toe te laten tot het predikambt, die niet in de talen ervaren is, dat vooral de oppervlakkigheid in het exameneeren en aanstellen van Leeraars ophoude, en dat de Sijnode bepale dat de aanstelling van al degenen, wier wettigheid als Leeraar door eenig Opziener of Kerkelijke Vergadering betwijfeld wordt, door eene Commissie onderzocht wordt, en dat ook alle degenen die als Leeraars bij de Afscheidenen willen erkend worden, de Kerkeördening van Dordrecht moeten aannemen.

3°. Dat het genoegzaam zijn zal om de vakken te bepalen waarin iemand behoort ervaren te zijn om tot het Leeraarsambt toegelaten te worden en tevens een genoegzaam aantal van examinatoren te benoemen.

Nog behoort de Synode aan te wijzen waaruit de kosten, die aan dat examineeren of aan de bovengenoemde Commissie verbonden zijn, zullen betaald worden.

4°. Ds. Scholte behoort te herroepen zijne in druk uitgegevene lasteringen rond en duidelijk, betrekkelijk Ds. v.V. en de Synode van 1840; herroepen zijn gedrag jegens Ds. [R.W.] D[uin];¹¹ herroepen zijne dwaze leeringen in het boekje

⁹ Joh. 15:5.

¹⁰ Matt 22:14.

van [J.N.] Darby, de magt der overheid enz.; aannemen de D.K. en de formulieren van doop en avondmaal gebruiken.

Wanneer Ds. Scholte eenvoudig belijdt dat hij opregt berouw gevoelt over 't gene hij gedaan heeft en nog doet om de Afscheidene Gemeenten in het gemeen, en sommige Gemeenten in het bijzonder te verwoesten; wanneer hij de lasteringen herroept die hij tegen sommige personen heeft uitgestrooid; wanneer hij zich verbindt om volgens de Kerkeordening van Dordrecht te handelen en niet langer het eigendom van anderen behoudt; dan, maar ook niet vroeger, kan de tucht ten zijnen opzigte eenvoudig worden opgeheven. Wij voor ons zijn bang om ons met Ds. Scholte of zijne aanhangers, zoolang hij niet in opregtheid verandert, te vereenigen. Hij kan aan de Gemeente wel afnemen, maar niets geven. Wij achten ook, dat de moeitevolle tijd met hem is doorgeworsteld en hij onschadelijk is geworden voor des Heeren Gemeente, terwijl een rustiger tijdperk voor de Gemeente schijnt aangebroken te zijn. Zullen wij hem dan echter thans opnieuw weer inhalen, de Gemeente aan zijne verwoesting overgeven? Dat zij verre! Indien hij in opregtheid voor God vernederd wordt en zijne zonden belijdt en laat - en dit wenschen wij hartelijk - dan zullen wij hem in de Gemeenschap weder opnemen. Maar zonder dat berouw nogtans hem weer te helpen, dit achten wij verraad tegen de Gemeente en willekeur in de uitoefening der kerkelijke tucht. Het zoude gelijkvormigheid te kennen geven aan het Hervormd Kerkgenootschap, waar niet gevraagd wordt, wat de Heere wil dat bestraft zal worden, maar waar volgens eigen goeddunken de tucht uitgeoefend wordt. Doch er staat geschreven: wie de Goddeloozen regtvaardigt en den regtvaardige verdoemt, is den Heere een gruwel, ja die beide!¹²

5°. Dat Ds. De Haan in Groningen zich reeds geheel toewijdt aan het opleiden van aankomende Leeraars, en wij alle andere oprigting van eene Theologische School in onzen tegenswoordigen toestand ondoelmatig achten.

6°. Dat de Provinciale Kerkvergadering van Noord-Holland verlangt, dat elke Kerkeraad of Leeraar de vrijheid behoude om wel het Kort begrip, maar ook het vraagboekje van Hellenbroek, of elk ander, hetwelk regtzinnig is en kerkelijk geaprobeerd, in de catechisatie gebruike; terwijl de Vergadering het hooglijk afkeurt, dat sommigen wel in andere gewigtige dingen, zooals het preeken over de Catechismus en het gebruiken der formulieren bij de bediening der sacramenten, naar hunne willekeur handelen, die echter in eene zaak, waarvan de Gereformeerde Kerk nooit een verbod gemaakt heeft, de Leeraars of Opzieners aan banden willen leggen. Indien dit voorkomt uit ingenomenheid tegen het gezegde vraagboekje van Hellenbroek, dan keuren wij dit te meer [af] en prijzen dat boekje gerust een ieder aan.

7°. Dat de vergadering van Noord Holland alleen na bepaald onderzoek datgene heeft toegelaten, 't welk in andere Provinciën zonder onderzoek geschied, en dat derhalve de geeischte bestraffing door de Provinciale vergadering van Gelderland zeer partijdig is, zoodat naar ons oordeel de vergadering van Gelderland zelve bestraffing verdient.

8°. In het achtste voorstel van de Provinciale Vergadering van Gelderland verlangt dezelve, datgene algemeen ingevoerd en geregeld te hebben, wat door haar in het zevende artikel als bestraffingswaardig voorkomt. Dit is eene ongerijmdheid.

Wij oordeelen echter dat studenten onder het opzicht van hunnen Leeraar wel een voorstel doen mogen in het openbaar, maar niet mogen rondreizen om in andere Gemeenten voor te gaan.

9°. Wat de kleeding der Leeraars betreft, oordeelt de Prov. Vergadering van Noord-Holland, dat elk Leeraar zoodanig kleeft behoort te dragen, als bij zijn ambt voegt, en dan ook geen ergernis behoort te geven, door die kleeding af te leggen of niet aan te nemen, welke het gewoone gewaad der Leeraars in dit land is. In het voorstel van de Prov. Verg. van Gelderland worden wel de bedenkingen geopperd, dat het Koningrijk Gods niet komt met uiterlijk gewaad, en dat het Koningrijk Gods niet bestaat in het aantrekken van kleederen, en dat door zoodanige kleeding de schijn wordt aangenomen, alsof wij het jodendom, of bijgeloof der heidenen, weder zouden willen invoeren; doch zulke bedenkingen zijn naar ons oordeel geheel ongegrond.

De Heere Jezus heeft gezegd Lucas 17:20; 'Het Koningrijk Gods komt niet met uiterlijk *gelaat*, en¹³ men zal niet zeggen: ziet hier of ziet daar; want ziet het Koningrijk Gods is binnen ulieden.' Doch een ieder zal wel toestemmen, dat hierdoor niet geleerd wordt dat men een Leeraar niet aan zijne kleeding zou mogen onderkennen; want dan zou het Koningrijk in het geheel niet onder het O.T. bestaan hebben op aarde. Wilde men die uitdrukking van uiterlijk *gelaat* opvallende¹⁴ als bedoelende: bij de Kerk mag niets uiterlijks zijn, dan zou men ook, behalve andere tegenstrijdigheden die daaruit volgen, de uitdrukking; 'men zal niet zeggen: ziet hier of ziet daar,' ook moeten opvatten, dat men nergens op aarde de ware Kerk zou mogen aanwijzen; en dit is toch ongerijmd.

Wij achten dat de wereldlijke pracht in die woorden bestraft worden en dat daardoor te kennen gegeven wordt, dat zij die het Koningrijk Gods deelachtig worden, daardoor kinderlijk eenvoudig worden, en hetzelfde inwendig door den Heiligen Geest in hunne harten ontvangen. Dat Koningrijk bestaat dus zeker niet in het aantrekken van kleederen, zoo min in het aantrekken van den boe-

13 Het origineel heeft: 'noch.'

14 Vermoedelijk is bedoeld: opvatten.

renpij, als van een den¹⁵ hermelijnen mantel, ook niet in het opzetten van eenen ronden, of driekanten hoed; maar zal iemand daarom geen kleederen aantrekken? Dat zoude dwaas zijn. Zijn versiersel zij slechts een stille zachtmoedige geest, dan zal hij in geen kleederenpracht zijn genoeg zoeken. Dat ook uit het dragen van een bepaald gewaad door predikanten geene aanleiding tot bijgeloof of Joodsche ceremoniedienst voortvloeit, blijkt wel daaruit dat honderde menschen bij de Hervormden en anderen dat gewaad dragen, zonder dat die nogtans zelfs door iemand uit geheel de afgescheidene Kerk als Leeraars erkend of gevolgd worden.

Indien er dan toch waarlijk eenige zweem van afgoderij met die kleeding bestond, waarom maken dan die gewaande afgodendienaars zulke personen, die toch die kleeding dragen, voor Baalsdienaars en leugenprofeten uit? Het is onwaarheid, dat men met die kleeding afgoderij pleegt; want alle afgescheidenen hebben de overige leeraars, niettegenstaande hunne kleeding, verlaten. En waarom zou derhalve die kleeding afgelegd worden? Mag er geen onderscheid wezen in het uitwendige tusschen leeraars en leden?

Maar waarom is er dan onderscheid in hunne namen? En dewijl er ook uitwendig dit onderscheid is, dat de een tot Leeraar, tot de bediening is aangesteld en de andere niet, waarom mag dan toch dat onderscheid niet gezien kunnen worden? Is er iemand in de Gemeente, die een onjuist gevoelen van die kleeding heeft, hij worde dan onderricht; maar verwerpen wij niet, wegens de onkunde van enkelen, zulke zaken waarvan duizende anderen een goed gebruik maken en die in zichzelf middelmatig en geoorloofd zijn. Zoodra de leeraars zich kleeden gelijk de groote menigte der menschen, dan loopen zij ook veel gevaar om, gelijk de groote menigte, de mode en wereldsche veranderlijke kleederdracht te volgen; dan ook zal spoedig een groot onderscheid tusschen den eenen en den anderen bespeurd worden, vooral onder ons, waar sommige Leeraars van achter den ploeg of van eenig handwerk tot de bediening geroepen zijn, terwijl anderen uit eene aanzienlijke stand in de maatschappij voortgekomen.

Zijn er Leeraars, wier gedrag door de Gemeente veroordeeld wordt omdat zij dit bepaalde gewaad hebben afgelegd, welnu, wij raden hen hetzelfde spoedig weder aan te trekken, opdat zij zelf niet voortgaan met aanleiding tot veroordeeling te geven. Zijn echter zulke Leeraars in gemoede bezwaard om aan dezen raad gehoor te geven, begeerende aanwijzing van bepaalde Schriftuurteksten tot het dragen van het gewone gewaad der predikanten in dit land, dan merken wij hierop aan dat wel niemand zal kunnen verwachten, dat wij hem een tekst aantoonen waarin letterlijk te lezen staat dat de predikanten een bijzonder gewaad moeten dragen. Zaken van meerder belang staan ook niet

15 Een van deze twee lidwoorden moet uitvallen.

letterlijk in den bijbel uitgedrukt; wij vinden daarin geen bevel dat de vrouwen het avondmaal moeten gebruiken, ook niet dat elke Zondag over den Catechismus moet geprekeet worden; maar toch kunnen wij aantonen uit den Bijbel, dat elk Leeraar in ons land verplicht is zulk gewaad te dragen. 'Weest', staat er, 'zonder aanstoot te geven, ende den Joden en den Grieken en der Gemeente Gods.' 'Gelijkerwijs ik,' zegt Paulus, 'in alles allen behage, niet zoekende mijn eigen voordeel, maar het voordeel van velen, opdat zij mogten behouden worden.'¹⁶ De Apostel spreekt hier van zulke dingen die in zichzelf onverschillig en geoorloofd waren, zoo is dan toch ook het meer bijzondere gewaad des Leeraars, de korte broek en de driekante hoed, in zich zelve middelmatig en geoorloofd; maar daarin behooren [zij] allen te behagen, allerlei soorten van menschen, maar vooral de Gemeente Gods. Doch zelfs voor degenen die buiten de Gemeente zijn is het tot aanstoot, wanneer Leeraars niet zulk gewaad dragen, waaraan zij gekend kunnen worden; maar de Gemeente ergert zich inzonderheid daaraan. Een getrouw dienaar behoort echter de behoudenis der menschen te zoeken, en derhalve in dingen die middelmatig en geoorloofd zijn niet zijn voordeel, genoeg, of zin te volgen, maar het voordeel van velen. Hij behoort dan ook, opdat hijzelve geen oorzaak zij van verdenking, aanstoot en wantrouwen, door het dragen dier kleeding allen zoeken te behagen, opdat vele mogten behouden worden. Wij daarom zouden wel verlangen, dat de Sijnode aan alle Leeraars dringend verzoeke, om dat gewaad te dragen, opdat in plaats van aanleiding te geven tot gedurige twisten en verschillen over nieuwe en vreemde dingen, die aanstotelijk zijn bij de Gemeente, integendeel het waarachtige behoud der zielen bejaagd worde.

Betreffende de voorstellen van Ds. Brummelkamp oordeelt de Prov. Vergadering van Noord-Holland:

1°. Dat in de Kerkeordening van Dordrecht reeds bepaling gemaakt is betreffende de verzorging van predikantsweduwen, welke bepaling ons voldoende voorkomt. Maar dat wij het aanleggen van eene beurs, als voorgesteld wordt, afkeuren dewijl dit veel het voorkomen heeft van eene waarborgmaatschappij.

2°. Dat de gevoeligste wijze om de weezen te verzorgen ons deze toeschijnt, dat de wezen bij andere leden der Gemeente worden uitbesteed, terwijl de Gemeente, waar die wezen toe behooren, verplicht is dezelve te onderhouden; doch die de goedkoopste manier, door dezelve namelijk ook in andere plaatsen uit te besteden, kan gebruiken. Welverstaande dat zij nooit bij andere als bij leden der Gemeente worden gehuisvest en dat in de eerste plaats het belang hunner zielen worde behartigd.

De Provinciale Kerkvergadering van Noord-Holland zelve stelt voor:

1°. Dat de Synode ernstig de aandacht vestige op de bezwaren, die tegen de aanstelling van sommige predikanten gemaakt worden, en daarom eene Commissie uit haar midden benoeme, met last om die bezwaren te onderzoeken; dat in elke Provincie eene Provinciale Vergadering binnen den tijd van een half jaar aangelegd worde, waarop alle de leeraars die na de afscheiding zijn aangesteld behooren tegenwoordig te zijn; dat de Commissie in last hebbe om daarop te onderzoeken, of de getuigschriften der aangestelde Leeraars in goede orde waren, of het examen ten minste door twee daartoe aangestelde Leeraars gestelde Leeraars de formulieren van eenigheid hebben onderteekend en de Dordsche Kerkeordering hebben aangenomen. Wanneer het een of ander dier zaken niet naar behooren heeft plaats gehad, zal de Commissie beproeven of daarin nog door de aangestelden voldoening kan gegeven worden. Zoo dit echter niet geschiedt naar het oordeel der Commissie, dan zullen de zoodanig aangestelden verklaard worden geen Leeraars te zijn, aan welke uitspraak een ieder zich heeft te onderwerpen. Staande het nogtans de afgewezenen vrij, zich in het vervolg weer tot de toelating op de gewone wijze aan te melden. Indien er echter eenig ander bezwaar betreffende eenig aangesteld Leeraar is gerezen, anders als hier boven vermeld is van de punten welke ter beoordeeling der Commissie en van dezelve alleen staan moeten, dan kan daarover de gewone Provinciale Vergadering oordeelen. Dacht het echter iemand na de uitspraak der Commissie, dat deze zich niet geregeld had naar den haar opgedragen last, zoo kan op nieuw met de minst mogelijke kosten en moeite eene vergadering van twee afgevaardigden uit elke Provincie benoemd worden om de zaak te onderzoeken. Welke Vergadering de zaak geheel zal beslissen.

2°. Wat de examina in het vervolg af te nemen betreft, dat daartoe ten minste drie Leeraren als examinatoren benoemd worden, die het examen moeten afnemen op de Provincie Kerkvergadering waaronder de examinandus woont, welke drie allen den examinandus zullen moeten goedkeuren, zonder welke goedkeuring geen toelating behoort te geschieden. Dat ook niemand zonder kennis der grondtalen aangesteld worde, tenzij hij dan in waarheid buitengewone bekwaamheden en gaven bezitte, en dat ook zelfs dan nog, wanneer het

eenigzins mogelijk is om de talen aan te leeren, zulks geschiede. Dat er altoos ervarenheid in de hollandsche taal, gegronde kennis in alle de leerstukken der Godsdienst, ervarenheid in de geheele Kerkgeschiedenis, bekendheid met het herderlijk werk, predikkunde en uitlegkunde gevonden worde. Dat ook de getuigschriften van ootmoed, nederigheid en godzaligheid *zonder eenig bedenken* van alle de Opzieners waaronder de examinandus gesteld is, Kerkeraad en Classis moeten afgegeven zijn.

De onkosten door dit alles benoodigd, moeten de respectieve Prov. Kerkv. verschaffen.

3°. De Prov. Vergadering van N.H. verlangt de bepaling van de Synode dat niemand, die niet tot de Afscheidene Gemeente behoort, tot het Heilig Avondmaal toegelaten worde.

4°. Aanwijzing hoe met hen behoort gehandeld te worden die zich van de Gemeente afscheiden.

5°. Wie in het huwelijk bij ons bevestigd mogen worden.

6°. Een tijdschrift waarin al het belangrijke gemeld moet worden, dat in de Gemeenten gebeurt, tevens opstellen der aankomende Leeraars bevattende. De redacteurs door de Synode te benoemen.

BIJLAGE 11

Brief van de kerken te Gildehaus en Uelsen, Gildehuis, d.d. 19 juli 1843, aan de algemene synode

De ondergetekende, uitmakende de onderscheidene Kerkenraden van de Christelijke afgescheidene Gemeentens te Ulzen en Gildehuis in 't Graafschap Bentheim, onder 't Kruis, gesticht door de Eerwaarde Leeraarden van Raalte en Kock,

Ter onzer kennis gekomen zijnde, dat de Christelijke afgescheiden Gemeente in Holland een Natieonale vergadering liet bij een roepen om over het onderwerp van verschillende punten in leere en bestiering der Kerke te spreken tot welstand der Gemeente des Heeren,

Zo hebben wij te zamen raad genomen en verder besloten, om den van ons alhier wettig beroepenen voorganger, B. Sondag, tot het boven genoemde Synode af te zenden, ten einde dat hij de staat der Kerke alhier in de Graafschap haar ter beoordeling mogte voordragen.

De Kerkenraad van de Gemeente te Gildehuis verzoekt hierdoor verder van de Synode, dat zij, na kennis genomen hebbende van de staat der Kerke alhier, zo zij het met ons nodig oordeelden, dat die van ons wettig beroepenen voorganger B. Sondag in den dienst van het Evangelie moest bevestigd worden, dat hij van de Synode vergadering aldaar mogte bevestigd worden.

Gemeente Gieldehuis:

B. Santhorst

W. Kolk

B. Kalter

D. Stokhorst

Gemeente Ulzen:

Hm.Hk. Schoemakers

G. Huiskens

G. Broene

A. Weurink

Gildehuis, den 19 July 1843.

BIJLAGE 12

Brief van J. Haitsma, Almenum, d.d. 4 augustus 1843, aan de algemene synode

Almenum, den 4 Augs. 1843.
Aan de Sijnodale kerkvergadering
Als tans vergaderd te Amsterdam.

Geachte Broeders,

Ik staan reeds zeven maanden lang met mijn vrouw en kinderen buiten kerkelijke gemeenschap, hetwelk tegen onse geheelse sistema is. Het was onsen lust met het volk des Heeren op te gaan; maar nu [ben ik] daar van ontstoken en van¹ mijn Ambt als ouderling afgezet op een onwettige wijs, door H.A. de Vos en Klaas de Vree.

Later ben ik verzocht te bewijzen de onregtzinnigheid van H.A. de Vos, het welk ik gedaan heb als volgd:

1e Ik heb H.A. de Vos in de vergadering horen spreken over Philp. 3 vs 7, waarin duidelijk de bekeering voorkomt; maar de man heeft ons niets verklaard als de toestant van Paulus, wat man dat die was voor zijn bekeering, en een verhaal van Gamaliel, wat man dat die was; maar² niet, hoe Paulus daartoe gekomen was om te kunnen zeggen, dat hij zijn gewin schade achte, ook niet hoe een arm zondaar al het aa[r]dsche niets leerde achten bij die uitnemendheid die er in Christus is. En dus geen geloof, geen bekeering gepredikt. En [te] huis komende, heb ik hem dadelijk aangesproken en ons ongenoegen te kennen gegeven. En ook heb ik hem gevraagd, of hij er de eeuwigheid op in durfde gaan. Waarop hij geen Ja durfde antwoorden. En wanneer een leeraar op zijn eigen voorstel de eeuwigheid niet durft ingaan, dan moet hij voorzeker voor onregtzinnig worden verklaard.

2e Wanneer een Leeraar durft toegaan om menschen, die drie jaren lang zich tegen alle kerkelijke vermaningen verzet hebben, gelijk uwe boeken kunnen getuigen, zoo zonder boete en berouw weer aan te nemen en daarvan een kerkeraad maken, hetwelk tegen onse Catechismus vraag en antwoord 85 en tegen [Matt.] 18 vs 17 en tegen Art. 76 van onse kerken ordre strijd, is dit³ niet Geriformeerd, maar onregtzinnig.

3e [De] Vos heeft als Leeraar, en Klaas [de] Vree als ouderling, beide als commissie der Classis mij een briefje gezonden, hetwelk van dezen inhoud is: als ik niet in hunne raad toestemde, dan zouden zij een ander in mijn plaats stellen

1 Het origineel heeft twee keer 'van'.

2 Het origineel heeft twee keer 'maar'.

3 Het origineel luidt: 'dit is'.

en dan was ik van mijn ouderlings ambt vervallen of Afgezet; terwijl zij niets in hun last hadden als commissie, dan alleen om een man, die tegengestaan had, te onderzoeken. Wat verslag zij hiervan gedaan hebben, weet gij lieden zeker wel; maar evenwel, zij hebben over mij uitgeoefend Art. 79 van onse kerk ordre en hebben mij niet kunnen bewijzen hetgeen in het 80ste Art. staat. Is dit geschied op ulieder last van de Classis, dan moet ik dezelve beschuldigen, dat ze verkeerd gedaan heeft en mij ten onregte behandeld. Laat [De] Vos zeggen dat de Kerk geen regtbank is, ik geloof dat regt en gerechtigheid de vastigheden van Gods troon zijn. Maar is het niet op ulieder last geweest, dan vorder ik, dat gijlieden zonder aanzien van perzoon oordeeld. Het geld hier Gods woord en onse geriformeerde leer. Let maar bedaard op deze stukken; want ik verklaar op grond van Gods woord, catechismus, forml., geloofbl. en onse aangenomen-de kerken ordre, niet alleen wat [De] Vos op de kansel, maar in de gemeente bij de huisen leert.

4e [De] Vos leert dat de leden der gemeente datze het inenten van pokken wel mogen toelaten aan hunne Kinderen; en dat, o Gruwel, om dezelve onder een Grondbeginsel van valsche leer te brengen, het welk regelregt tegen ons grondbeginsel strijd bij Art. 1 van de Gelbl. en tegen Gods Woord Math. 28 vs 19 en tegen het 19 Art. van ons kerken ordre; dus volstrekt onregtzinnig en anti Geriformeerd.

5e Leerd [De] Vos dat ongelovigen zelfs de Bontzegels mogen gebruiken. Dat is te Sexbierum en te Franeker geschied; waarvan ik hem vermaand heb met woorden en geschrift. Dat strijd tegen Math. 26 vs 26: Jesus gaf alleen zijn disipelen het Brood en geen andere; en ook tegen vrage 82 van Catechismus, en tegen het 61ste Art. van onse kerken ordre. Dit is ook onregtzinnig geleerd. Wat de doop betreft, ook daarin handeld [De] Vos onregtzinnig, niet griformeerd. Want God heeft bevolen te dopen alle die de zijne zijn, volgens Art. 34 van onze gel.bl.

Ook eist het form.l., om den doop te bedienen aan Kinderen der gelovigen. De ouders moeten bekennen, in de derde aanspraak van dat form.l., dat de Artikelen onses geloofs begrepen zijn tot de volkomene Leer der zaligheid en dit Art. verbreekt [De] Vos door dit bont- en veldteken aan de ongelovigen, zelfs die geen belijdenis hebben afgelegd, te bedienen; en dus onregtzinnig, niet geriformeerd.

6e [De] Vos is onregtzinnig in het huwelijk, hetwelk in zijn eigen perzoon of huwelijk is gebleken. Slaat maar het boek der handelingen der Classis open en gij zult vinden, hoe er gehandelt is met Johs. Kroeger en vrouw; en ook zegd de Apostel om geen Jok aan te trekken met de ongelovigen.⁴

Zoo meen ik genoegzaam bewezen te hebben de onregtzinnigheid van de Leer en handelwijfs van H.A. de Vos.

Dit stuk heb ik aan onse classis en aan onse provincie vergaderings voor gedragen, maar van geen van beide beantwoord, als dat het niet met Gods woord overeenkwam, en dat versta ik niet. Zoo neem de vrijheid, mij op deze vergadering te beroepen en stel Ulieden letterlijk voor, zoo als ik de andere vergaderings gedaan heb; en ik heb stil gezeten tot nu toe. Nu wensch ik van ulieden verslag, of ik regt of onregt voor heb.

Ook wensch ik dat er in deze zake verzien mag worden.

Nu, Broeders, de Heere geeve u alle één harte en een gevoelen door den Heiligen Geest om Zijns Zoon wil. Amen.

UE Broeder in Christus
J. Haitsma

BIJLAGE 13

Brief van de classis van Drogeham over het toelaten van predikanten

a. Geleidebrief van H. Lollinga, Burum, d.d. 24 juli 1843, aan ds. S. van Velzen

Spoed.

Burum, 24 July 1843.

Aan den Wel. Eerw. Heer Dos. S. van Velzen te Amsterdam.

Waarde broeder in den Heere!

Vriendelijk verzoeken wij Uw Eerwaarde, nevens gaande brief ter tavel van de Synod. Verg. te brengen, ten einde de daarin voorkomende zaken door de Synod. Verg. mogten behandeld worden.

De Heere zegene Uw en uwe betrekkingen met alle geestelijke en ligchamelijke zegeningen in Christo Jezu

Is de wensch en bede van hem, die zich noemt uw broeder in hoope en Medeopz. der gem. des Heeren te Burum.

H. Lollinga, ouderl.

P.S. Zijn gegroet van R. Hamming en andere Vrienden.

b. Brief namens de classis van Drogeham, d.d. 24 juli 1843, aan de synode

Burum, den 24 July 1843.

Aan de Eerwaarde Synodale Vergadering der Ch. afg. gemeente in Nederland, die gehouden wordt in Amsterdam in july 1843.

9 Genade, vrede en zaligheid schenke de Drie-eeuige Verbonds God bij aan-
vang of in vermeerdering Ulieden; Hij bestrale uw met Zijn licht, en ver-
vulde uwe harten met wijsheid, opdat gijl. in uwe roeping tot deze zwaar-
r. wigtige betrekking, waartoe gij vergaderd zijt, bekwaamt moogt worden
f om werkzaam te zijn tot Gods eere, en tot heil en welvaart van Sion.
‡ Amen.

1 Geliefde broeders, en Mede opzieners der gemeente Jezu Christi!

De Classis van Drogeham, een en andermaal in hare Vergaderingen gehandeld hebbende over de toelating tot het Herder en Leeraarambt in de prov. Vriesland, Groningen en Drenthe; en opgemerkt hebbende dat er sommige personen alreede tot den H. dienst zijn toegelaten, van welke men niet kan zeggen, dat zij overeenkomstig de praktijk onzer Vaders van Art. 8 der Dord. Kerkenorde bekwaam waren tot dat werk, naardien zij, volgens de daarvan zijnde bekendheid, hunne eigene moedertaal niet eens behoorlijk kunnen lezen en schrijven, en slechts eenen zeer korten tijd hun, zelfs met waarneming en eigene dadelijke verrigtingen van hun beroep en kostwinningen, hebben begeven om eenige lessen te ontvangen, om alzoo bekwaam en toegelaten te kunnen worden tot dat zwaarwigtige werk, waarvan de groote en wijze Poulus moest betuigen: „Wie is tot deze dingen bekwaam.” Waarom de Classis uw Eerwaarde broeders vriendelijk en dringend verzoekt, om deze zoo nodige zake in overweging te willen nemen, en eene algemeene en vaste regel te bepalen en daartestellen, welke de nodige en onontbeerlijke vereischens moeten zijn der geene, die tot het Herder- en Leeraarambt wenschen toegelaten te worden, daar het blijkt dat er over het aangehaalde Art. 8 der Dord. Kerkenorde verschillende gedachten bestaan; om alzoo de orde en eenigheid der Kerke in dezen te bevorderen, en alzoo in de toekomst voor veele onaangenaamheden, die daaruit zouden kunnen voortvloeijen, in dezelve bewaard te mogen blijven.

De Classis heeft dan eenpariglijk geoordeeld het goed te zijn, om hare meening aan Uw Eerwaarden medetedeelen, op welke wijze men verlangde, dat men voortaan in de opleiding en toelating der Leeraren heeft te zorgen, en te handelen; en dat wel:

- 1°. Behoorlijk onderwezen te worden, wanneer men zich in den jeugdigen leeftijd, nl. nog geen 25 jaren oud zijnde, bevindt, in de Hebreeuwsche, Grieksche, Latijnsche, en Nederd. talen.
- 2°. Kerkelijke, en Bijbelsche geschiedenissen.
- 3°. Oudheid, en Aardrijkskunde. Regelen van welsprekenheid, Godgeleerdheid, en Uitlegkunde des Bijbels.
- 4°. En dan in de andere noodzakelijke wetenschappen.

- 5°. Dat bovengemeld onderwijs niet Catechetisch, maar Praktisch worde gegeven.
- 6°. De personen, die in de Hebreeuwsche, Grieksche en Latijnsche talen onderwezen zijn en toegelaten wenschen te worden tot de opleiding van het Herder- en Leeraarambt, zullen eerst kerkelijk moeten onderzocht worden, of zij de gaven en bekwaamheden, daartoe nodig, van den Heere hebben ontvangen, eer zij verder in de andere wetenschappen opgeleid worden. Doch zal deze onderzoeking omtrent personen, die boven 25 jaren oud zijn en die maar uitsluitend in het onderwijs der Hebreeuwsche, Grieksche en Latijnsche talen kunnen vrijgelaten worden, altijd vooraf behooren te geschieden.
- 7°. De aankomende Leeraren zullen vooraf een preparatoir examen doen voor hunne Professoren, wanneer ze hunne gaven in het Prediken des Woords in de gemeenten openbaar wenschen te doen hooren; en ten anderen een peremptoir examen voor twee Gedeputeerden in de Provinciale Kerkvergadering.
- 8°. Dat de personen, die hun tot studie willen begeben, alle andere werkzaamheden zullen nalaten en uitsluitend zich bezig houden in dat onderwijs, waartoe zij hen begeben hebben.
- 9°. Dat de gansche Kerk aanstelle ten minste drie Professoren, dienstig tot het onderwijs in de onderscheidene vakken van Talen en Wetenschappen, die ieder afzonderlijk in hun te geven onderwijs zullen kunnen werkzaam zijn, bij wijze van Gymnasium.
De bezoldiging dier Professoren behoort te geschieden door de gansche Kerk.
- 10°. Dat men lette op art. 4 der Dord. Kerkenorde, daar het blijkt dat in sommige gemeenten, naar het inzien der Classis, eene [verkleerde toepassing wordt gegeven, daar zelfs in de gemeente te Drogeham het geval heeft bestaan, dat men den persoon P.G. Oosterhof, die aldaar op den dag des Heeren de gemeente voorgaat, wilde beroepen als hunnen Leeraar, zonder vooraf behoorlijk daarin onderzocht te zijn, of hij de vereischte bekwaamheden al dan niet daartoe had verkregen; hetwelk de Classis toch voor volstrekt noodzakelijk beschouwd; en ook vermeend, dat de toepassing van het bedoelde artikel 4 door onze Vaderen op eene andere wijze dan nu zal geschied zijn.

Nu dan, Eerwaarde broeders, de Heere geve dat Ulieder en onze pogingen mogen gezegend worden. Hij vereenige uwe harten tot de vreeze Zijns Naams en geve uw te genieten aan uwe zielen Zijne zalige nabijheid; en uwe sterkte worde in Hem door uw genoten, om te staan en te strijden voor het allerheiligst gelove.

Is de wensch en bede, Eerwaarde broeders in den Heere, van de Classis te Drogeham.

Namens dezelve
H. Lollinga, Scriba Klass.

BIJLAGE 14

Stukken met betrekking tot de schorsing van ds. J.R. Ananias

a. Extract uit de notulen van de provinciale synode

Extract uit de Notulen van de Provincieale kerkvergadering van Drente, gehouden den 20sten Junij 1843, welke, na deszelfs besluit, dit ter nader beoordeeling deze Eerwaarde Sinode te Amsterdam, zitting nemende den 26 Julij d.j., opdraagt.

Nadat die vergadering was geopend met het gebet door den Leeraar W.A. Kok, zijn gekozen de Leeraars F.A. Kok tot Preses en E. Lindeman tot Scriba.

Art. 1.

Op begeerte van de Preses gaf de Classi van Meppel verslag, van dat den Leeraar J.R. Ananias in de gemeente te Meppel, die gemeente in hun dienst als Leeraar had bedankt, (dat is: zonder dat er een ander beroep tusschen beiden was,) om reden, gelijk hun uit die gemeente was verklaart, dat hun Leeraar zelfs reden van bedanken gaf, en ook geen stigting meer kon doen, waar over zij den even genoemden Leeraar J.R. Ananias zelfs ondervraagt hebbende, zulks toestemde, en wel met die verklaring

1. Van wege de twist tusschen hem en zijn vrouw, waarvan niet openbaar was, dat de oorzaak daarvan aan de zijde van zijn vrouw moest gevonden worden.
2. En indien hij handelen zou met de Censure naar Gods woord en onze Kerkordening, dan wist hij de onnoemelijke ellenden daaruit voortkomende, geen einde.

De Classi deze reden te los, en zonder genoegzame grond beschouwende, had dien Leeraar bovengenoemt ernstig vermaand over zijn ligtvaardig bedanken; niet tegenstaande was ZEW gebleven bij de oude denkbeelden, als dat zijn bedanken gegrond was; waarop de Classi door drie getuigen ZEW. aantoonde, dat hij in die twist niet minder schuldig is als zijn vrouw; 'twelk hij miskend. Waarop de Classi zich gedrongen gevoelde ZEW vooreerst in den dienst te schorsen, en met een om de Provincie hier over zaam te roepen en te horen.

Art. 2.

Verklaarde den Leeraar J.R. Ananias hier weder in aller tegenwoordigheid, dat hij de gemeente Meppel als Leeraar had bedankt, om reden, dat hij geen stigtung in die gemeente meer kon doen, en dat, wegens huiselijke twisten tusschen hem en zijn vrouw, wegens de onheusche behandeling die hem deswege wedervoer in de gemeente; en dat hij geen Cencure in de gemeente kon uitoefenen, of dezelve zou overhoop vliegen, en dan zou hij ook nog niet weten waar te beginnen, of waar te eindigen.

Hierop verklaarden de ouderlingen uit de gemeente Meppel in ZEW tegenwoordigheid, dat die zaken er donker uitzagen, en het deerlijk gesteld was, maar ook, dat hij de middeloorzaak was, en van de twist die, na de eerste vermaning en zijne duurzame belofte, hetzelfde was gebleven, en daarbij, dat zijne gemeenschapsoefening met de onafgescheidenen de zaak ook niet verbeterde, maar eer verergerde.

Hierbij verklaarde Ds. Ananias, dat hij dat niet kon nalaten, en daarenboven, dat hij niet alleen wankel stond aangaande de vrijheid der Kerk, maar ook omtrend de afscheiding zelve; en meende ook daarin meer en meer bevestigd te worden.

Dan, na een lange rede, welke met onderscheiden verwisselingen gepaart ging, was de laatste voordragt, met ZEWdes begeerte, dat daar de gemeente Meppel hem graag wilde misten, en hij zoo lief dezelve verlaten, dat men hem doch niet hinderde in de prediking, maar vrijheid liet om hier en derwaarts te mogen gaan, waar men zijn dienst begeerde, en dus eervol ontslag mogt ontvangen van de gemeente Meppel.

Waarop de Preses hem deed buiten de vergadering staan.

Art. 3.

In de overweging kwam in aanmerking:

1. Het bedanken of neerleggen van den predikdienst als Herder in de gemeente Meppel, en wat verder tot dat ampt behoort.

a. Slaande het oog op Paulus, die dienstknegt des Heeren, zonder dat er oorzaak bij hem was, verdroeg alles met lijdzaamheid, en ging onder smaat, schande, veragting en oneer, evenswel voort in het werk des Heeren, zonder de kudde te verlaten; waarin het Karakter van den Leeraar J.R. Ananias in dezen het minst geen overeenkomst heeft.

b. Letten wij op art. 12. der Dorsche Kerkordening, dan zien wij duidelijk, dat op het advies der Classi alleen zulk een bedanken of aftreding kan plaats hebben; en zoo mag het dan na art. 80 [K.O.] genaamt worden: trouwloze verlating zijns dienst.

2. Het huiskrakeel, of de twist waarin de Leeraar J.R. Ananias leeft met zijn huisvrouw.

352 a. Horen wij uit het getuigenis van de ouderlingen dier gemeente, die zulks

hebben onderzocht, dat ZEW. in die twist niet minder schuldig was als zijn vrouw.

b. Van een baakster, een lit dier gemeente, met name Margien Timmerman, die omstreeks een en een half week in hun huis verkeerd hebbende, welken tijd het twisten heeft geduurd, en getuigd niet te weten, bij wie de meeste schuld was; waarin dan het Karakter van een dienstknecht des Heeren naar Paulus' woord 2 Tim. 2:24 en Tit. 1:7 niet word gevonden.

Deswege bekrachtigd deze Provintieale vergadering de schorsing, door de Classi geschiet.

En verbieden UEW. met innige droefheid en zielenleet in den naam onzes Heeren Jezus Christus, dat Gij U van alle Kerkelijke dienst, zoo het tot het Herderlijk werk betrekkelijk is, onthoud, ter tijd en naar het oordeel der Sinode te Amsterdam, den 26 Julij d.j. en de volgende dagen, opdat die nader uitspraak doe, wijl wij daar het oordeel zullen vragen.

De Heere onze God heilige deze tucht aan UEWdes huis en hart, is onze bede. Amen.

In naam der Provintieale Sinode:
F.A. Kok C.A.G. Leeraar, Preses,
E. Lindeman, Scriba.

b. Verslag van de Kerkeraad van Meppel, d.d. 23 juli 1843

1. Geleidebrief.

Aan de WEW. en Gel. de Heer W. Kok
Leeraar in De Bergen onder Ruinderwold.
Zeer Eerw. Heer!

Op vrindlijk verzoek van de Gem. of kerkelijke Opzienders van Meppel, in den beginne kon het zijn dit inliggende stuk te behandelen en op de Sinodale vergadering over te handigen.

Zoo noemen wij ons met alle achtinge uwe dienstwillige dienaren en Medeopzienders van Gods kerke en Gemeente te Meppel. Amen.

Meppel, den 25 Julij 1843

B. Schuurman, ouderling,
R. Karsten, ouderling.

p.s. De Briefport zullen wij UEW teruggegeven.

2. *Brief van de kerkeraad d.d. 23 juli 1843*

Aan de WEWd. Sinodale vergadering te Amsterdam.

o
n
Geliefde Broeders in onzen Heere Jezus Christus! Genade en Vrede met God in Christus, worde UEWs onderling geschonken of vermenigvuldigd door den Heiligen Geest. Amen.

Verslag van de kerkenraad van Meppel, over 't geene er is voorgevallen met hun Leeraar in den tijd dat hij geschorst is.

Art. 1.

WEWd. Broeders! Na de vermaninge van de opzienders dezer Gemeente had de Leeraar verzocht, om de Ouderlingen te spreken op den 12 Julij l.l. De Ouderlingen¹ hebben hem daarop op de kerkenraad verzocht, en is ingekomen met zijn vrou. En heeft ingebracht, dat zijn EWd. zich aan het oordeel van de klasse, alsmede aan het oordeel der Provincieale vergadering zou onderwerpen, en alzoo terug komen van zijn ingeslagen weg van bedankinge van onze Gem. en verders als Leeraar te blijven handelen. En voorts ook beterschap des levens beloofde; en zoo zijn EWd. nog van meer schuld overtuigd wierde, dezelve zoude belijden; en dat deze belijdenis als grond niet voortvloeijsde, om hierdoor weder aan de Gemeente verbonden te worden.

Art. 2.

Den achtienden Julij is de Leeraar onverzocht in de kerkenraad gekomen, nevens zijn huisvrouw en acht leden uit de Gemeente. Die acht leden begeerden inlichting van de klassikale vergadering, en waarom den Leeraar geschorst was; en deden meer andre vragen, die de Leeraar hun in den mond gaf en zoo vervolgens uit hunne monden aan den kerkenraad weder voorstelde. Tevens begeerden zij de getuigen ook te hooren; waarop Marchien Timmermans is laten halen; niet dat de kerkenraad dit begeerde, maar die acht leden; en hierin hadden sommige leden uit de kerkenraad bewilligd.

Marchien Timmermans dus gekomen zijnde, heeft insgelijks hetzelfde beleden, als zij op de klasse beleden had. Hiertegen bragt den Leeraar zijn dienstmeisje als een tegengetuige in, welke op dezelve wijze er is ingekomen, als Marchien Timmermans. De kerkenraad begeerde dit Meisje niet te hooren, omdat zij nog maar zeventien jaar oud was, en om meer andre reden. Wat de twee andere getuigen aangaat, blijven volkomen bij hun getuigenis, welke ze op de klasse hadden afgelegd, en zijn gereed om hunne getuigenissen openhartig voortestellen, 't zij op klasse, 't zij op Sinode, 't zij op Sinodale vergadering; 't zij door mond, 't zij door geschrift, doch niet onordelijk en overal.

Art. 3.

De Leeraar heeft ook verzocht om niet langer zoo te handlen, maar dat wij met ZEWd. de handen in een zouden slaan, en t'zamen zouden werken om de Vergadering te verzoeken, opdat zijn EWd. herder en Leeraar mogte blijven; niet bij onze Gem.; maar alsdan naar Groningen ging vertrekken met de wooning. En daar waren nog vele Gemeenten die nog openstonden en geen Leeraar hadden. En dan verder na lust en ligt en inzien zou handlen, om zijn gaven, die God hem gegeven had, te besteden; en zoo oordeelde hij nuttiger te kunnen zijn dan

hier. En zoo zijn EWd. geschorst of afgesneden wierd: als toch een van beiden moeste plaats hebben, was het hem om 't even, en wel om de schadelijke gevolgen, die uit zijn schorsing zoude gebooren worden, zoo voor zijn Persoon, als voor onze Gemeente; zijn EWd. kon toch niet *zwijgen*.

Art. 4.

Waarop de kerkenraad geoordeeld heeft om zich in het minste niet met de Leeraar in te laten in die handlingen: ten eersten, omdat zij naar Gods woord geen vrijheid vonden om hem te begeeren als Leeraar. Want die vereischten bezat zijn EWd. niet, die Gods woord in een Opziender vereischte naar 1 Tim. 3:5,7. Ten tweeden: Zij hadden de zaak uit hunne handen overgegeven, volgens des Leeraars eigen raad, en hadden het aan de klasse en verders aan de vergaderingen overgegeven. En zoo wenschten zij te berusten in de uitspraak van de Sinodale vergadering; en hoe het met de Gem. ook gaan mogte in de gevolgen, zij wenschten niet tegen Gods woord en kerkordening te begeeren of te handlen; en zoo wenschten zij hun onbedongen aan Gods aanbiddelijke voorzienigheid overtegeven.

Art. 5.

Is door de kerkenraad gehandeld over het opkomen van Ds. Annanias in den openbaren Godsdienst, het geene nagenoeg eenmaal des zondags geschiedde, behalven den 23 Julij.

Art. 6.

Is gehandeld over het berou of wederkeeren van Ds. Annanias. Dat scheen ons meer een door andren aangeraden en afgeperst, dan een vrijwillige belijdenis van zijn schuld; het was na ons inzien zonder ootmoed of hartenwerk. Wat zijn omgang aangaat in de Gem.: is zeer weinig bij de leden; maar veel bij de onafgescheiden.

Art. 7.

Is gehandeld over zijn EWd. gedrag of beoordeeling van de klasikale vergadering, door ZEWD reeds boven gemelde handlingen heeft goedgekeurd, en de kerkenraad vrijspak van schuld in de beginselen, maar de klassikale vergadering weder schuldig verklaarde van onrechtmatige handlingen, waardoor de kerkenraad als in een stroom was medegevoerd, waarvan het moeilijk was om daar weder tegen op te komen; en zoo was het een zeggen met de mond en niet met de daad.

Art. 8.

Wat het stuk aangaat, door de Leeraar zelfs opgesteld en door eenige leden is geteekend, is buiten des kerkenraads kennis; de Leeraar heeft zelfs bij de leden rond gegaan, om partij te zoeken en door kracht van reden sommige tot het teeken[en] zoeken over te halen, en tevens geweigerd: (met een woord) wij kun-

nen niet anders zien, of in de tijd van schorsing is al zijn handeling vleeschelijk, en niet Geestelijk of oprecht; en wij kunnen op de beloften van beterschap geen staat maken, omdat zijn EWd. zoo vele beloften heeft gedaan, en niet is nagekomen, en veel dubbelzinnig in zijn gesprekken is bevonden, waartegen wij niet bestand zijn.

Art. 9.

De begeerte der kerkenraad is, dat onze zaak op de Sinode mogte afgehandeld worden in den beginne, en spoedig van UEWd. antwoord mogte ontfangen, uit belang van de Gemeente. Dit stuk is uit aller naam van de leden des kerkenraads zoo beoordeeld; met uitzondering van A. Eleveld, Diaak; niet dat hij het tegen kon spreken, dat het geen waarheid was, maar om gemoedelijke bezwaren; om het op te sturen na de Sinode.

De God des Vredes zelve, die den grooten Herder der schapen uit den dooden heeft wedergebracht, dezelve volmake en bevestigte Ulieden. Hem zij de Heerlijkheid tot in alle Eeuwigheid. Amen.

Meppel, den 23 Julij 1843

B. Schuurman, Ouderling,
R. Karsten, Ouderling.

c. Brief van A. Eleveld, diaken te Meppel

Aan de WelEerwaarde Sijnodale vergadering
te Amsterdam

Veel geachte Leeraars & Ouderlingen, gezamentlijk uitmakende een vergadering, geroepen en over Christus Kerk hier op aarde te handelen: de Heer zegene Uwlieden uit Zion; dat is mijn wensch.

Waarde Vergadering, schoon Gij den Naam van mijn ondergetekende reeds gevonden hebt of vinden zult, agt ik het evenwel nog mijn verpligting eene bijzonder getuigenis afteleggen¹ van dat geene, waarin de andere broeders van de gemeente wel geen deel konden nemen, maar ik als een medelid des kerkenraads oog en oorgetuige ben, hoe wel de vrugten dan ook geen andere mogen zijn, dan het getuigenis mijns geweten weg te dragen. Ik erken dat mijn getuigenis, als van een eenig mensch, weinig zal baten; nothans, al sta ik alleen, mijn geweten zegt het mij. Te meer daar ik overtuigd ben, dat het merendeel des kerkenraads de zwarte zijde van onzen Leeraar bij vergroting aan Uw wordt opgedragen. Te meer, daar niet lang geleden onze kerkenraad bij zaken

van gelegenheid een loflijk getuigenis gaf van onzen Domineer. Ten anderen betuig ik voor UEds mij op verre na niet te kunnen vereenigen met de Handelingen van kerkenraad en Classie. Op de Provincieale vergadering ben ik niet geweest. Maar zoo als ik toen getuigd heb, betuig ik: nog altoos zie ik de zaken, nu het tot hiertoe gekomen is, eenzijdig en partijdig behandelen: het eene drukt men zwaar en het ander gaat men voorbij. Met de brief van de kerkenraad heb ik mij niet kunnen vereenigen.

Ten 3. De ouderling R. Karsten heeft, op zekeren morgen vroeg bij mij komende, beleden dat hem de oogen nu ook voor den verkeerden handel aangaande onzen Leeraar geopend waren. Evenwel zag ik hem daarna weder op den zelfden weg voort gaan.

Ten 4. Ook heeft R. Santing, een mijner mede diaken, voor eenige dagen ten mijnen huize laten ontvallen, dat een ouderling van de Classie en Provincieale vergadering, R. Evers, zelve gezegd had, dat men geen gronden had om onzen leeraar te schorsen.

Zoo men mij nu ten slotte vragen mogte, waarom dat ik zoo alleen sta, tegen de overige leden des kerkenraads, dan zeg ik: de reden zijn voor mij duidelijk, hoewel het mij moeilijk of onmogelijk zij Uw Eds vergadering daar van te overtuigen; te meer daar ik op de laatste kerkenraadsvergadering op bedreiging van den ban en uitstoting als een lid des kerkenraads de hand moest geven aan de ouderling om niet de mogen spreken van *die* Artikelen welke door onzen kerkenraad aan UEds vergadering wegens de zaken van onzen Domineer zal worden opgedragen. Om des vredes wille heb ik mij aan dit laatste verzoek onderworpen, schoon tegen mijn hart en geweten. Broeders, ik ben van oordeel, dat, daar de zaak des Leeraars ook de zaak der gemeente is en de kerkenraad in naam van de gemeente handeld en voor de gemeente staat, dat de zaken en handel ook door de Leeraar en gemeente mogen en moeten geweten worden. Hier mede gedaan hebbende zoo veel immer in mijn vermogen was, wil ik de zaken van onzen Leeraar, die zoo ik zeker oordeel van het grootste gedeelte der gemeente hartelijk weder begeert wordt, naast den Heere aan UEd. vergadering hebben opgedragen.

Waarna ik mij Uw heilwenshende vriend en broeder noem
A. Eleveld, Diaken.

d. *Brief van 12 gemeenteleden*

Geachte Broeders.

Aan Wel Eerwaarde & Sinodale vergadering te Amsterdam.

De ondergetekende Leden van de Ch. Afsgecheiden gemeente te Meppel, [ge- 357

ven?]) door dezen aan U H.E.W. verg. deels hunne erstiege belangen en deels door eigen handtekening de waarhijd getuigenis. Sedert alle tijd der onderhavige zaak van onzen Herd. & Leeraar J.R. Aannias, bleven vele zaken voor hun ten enemaal in duistere, dewijl den enen logende, dat een ander bevestigde; een onder allen getuigde dat hem zelfs de schorsinge des Leeraars, hoewel sedet den 30 Mij, nu drie dagen had bekent geweest. Want zij is niet eens door den Kerkenraad aan de gemeente bekent gemaakt. Dus nog veel weiniger opgemerkt, om in den gebede den geschorsten gedachtig te zijn. Zoo meenden dan de ondertekende eindelijk, als meede hunne zaken zijnde, zich gedrongen te gevoelen, om de zaak van nabij in eigen persoon te moeten¹⁾ onderzoeken. Wij verzogten dan in de eerste plaats, om de korthijd des tijds, een buiten gewoone Kerkenraadsvergadering te beleggen. Doch werd op het eerste verzoek gewijgerd en van de hand gewezen. En hierop vervoegden zij zich met hunnen Leeraar op de Kerkenraad, ten einde ene nadere kennis van zaken te bekomen, op den 19 dezer Maand.

Ten eersten verlangde men als Leden der Gemeente gronden te mogen weten, waarom men hunnen Herder en Leeraar geschorst had, gehoord hebbende dat dit alleen needer kwam op twee zaken, nl. om dat de Classie, schoon wel door den Kerkenraad aangenomen, de Bedanking ongegrond beschouwd hadden, en ten aanzien van huishoudelijk krakeel. En van dit laatste verlangde men nader de gegrondhijd of ongegrondhijd te weten; te meer, om dat de getuigen zonder groten omslag konden verkregen worden. Wij moeten de Vergadering hier met een enkel woord opmerkzaam maken. Ons verlangen was niet zoozeer om te weten of in 't verleden wel eens eeniege onaangenaamheid bestaan had, als wel of het bewezen konde worden dat onzen Leeraar hier als grondoorzaak konde [zijn?]. Tot dat einde dan verzochten zij, dat de getuigen in hunner midden mogte verschijnen, dewijl er slechts een tegenwoordig was. Er werd dan gezonden om F. de Vries en M. Timmerman. De eerste wijgerde dadelijk om op verzoek van de Kerkenraad te verschijnen, noch eeniege getuigenis af te leggen. De andere, met name R. Karsen, die in zelfde geval tot getuigen moeste zijn, nl. van een aangehoord gesprek tussen den Leeraar en zijne Echtgenoot, deze wijgerde het ingelijks, om eene verklaring te geven. En schoon nog nader gevraagd, of dan den Leeraar in daad, of in woord, of in beide, overtreden had? In ene van dit moest het tog bestaan? In deze zaak kunnen de gedachten gene overtreding zijn. Zoo verkoos hij evenwel op geene der voorgestelde vragen, eenig voldoende antwoord²⁾ te geven. Dan eens was het antwoord, dat hij het gedaan had op de Classies: dan: ik zal het doen, daar het de Vries doet; dus mede op eene hogere vergadering. In dit geval geen dwang kunnende oeffenen,

1 Het origineel heeft twee keer: 'te moeten'.

358 2 Het origineel heeft twee keer: 'te'.

moesten wij er ons meede vergenoegen en over gaan, om van boven genoemde M. Timmerman het getuigenis in te winnen. Deze had te voren getuigd, dat zij 1½ week ten hunnen huize verkeerende, dat zij de meeste tijd doorbrachten in twist, zonder juist te weeten de oorzaak des twist; daar het hier alleen op aan komt. Want onze Leeraar getuigd en belijdt zelve vrijwillig, dat hij zich, het kwaad daar zijnde, niet altoos buiten schuldt heeft kunnen houden. En moogen wij hier noch vragen: waar ter wereld vindt men die menschen? Doch dat wij wederkeren: tegen dit getuigenis van alle die tijd in twist geleefd te hebben, werd door een ander, die mede alle die tijd tegenwoordig was, getuigt dat slechts de 3 laatste dagen eenig ongenoegeen had plaats gehad. Zie hier, Eer-Waarde Broeders, alles wat wij desaangaande hebben kunnen inwinnen.

Moet dit ons nu overtuigen, dat de oorzaak des kwaads bij onzen Leeraar gezogt moet worden? Kan dit een grond zijn, om het zwaarwigtig gebouw, als dat der schorsing, daar mede en op te gronden? En klagen wij niet te regte over de kwaadwilligheid van de bovengenoemde Broeders, in alle getuigen te weigeren? Waarom niet vrijmoedig gesproken, indien men iets had, waar meede men durfde voor den dag komen? En hoe kunnen en moeten wij zwijgen voor eene bewezen schuld houden? En hoe kunnen wij ons hier onthouden van de gedachten en de vraag, ons zelve voor te stellen: hoe dolen wij op een kundiege weg? Of is er vooroordeel en kwade wil tegen onzen Leeraar, op de Chlassi geweest?

Verder? Wat oordeelt tog UEs vergadering? Is het enigszins in te schikken, dat men den Leeraar eerst doet verwijderen eer men bovengenoemden M. Timmerman doet Compareeren, en de Leeraar ontbiedt na dat ze verwijderd is? Kan men ook dan vragen: wat getuigen dezen tegen u?

E.W.V. Wij meenen niet anders te kunnen, dan gewetenshalve over deze zake onze klaagtoon aan te heffen en tegen dezen handel zoo veel ons mogelijk te protesteren, in vertrouwen, dat UEs goedwillighid en waarheidsliefde de ooren [zijn] tot wien onze stem zal doordringen.

En eindelijk nog ieder onzer handtekening roep U toe: Broeders, heeft men dan alleen twee zaken die in aanmerking kwamen voor dat onzen Leeraar nog tot onderwerping gekomen was, zoo als U.E.V. hier beneden zal zien, waar mede wij oordelen de Censurie en de gehele zaak een einde behoorde te hebben. Men gelieve zich dan ook alleen bij die, en bij geene andere zaken te bepalen, schoon zij al van oude datum zijn. Want de jongste³ is mede tusschen 30 en 40 weken in leven.

En bij deze gelegendhijd zijn opgehaald. Voor dit ernstiege verzoek meenen wij niet alleen die billijkste reden te hebben, omdat men zich bij alle regtbanken alleen bij de aangevoegde punten moet bepalen. Maar volgens klachte van

3 Bedoeld is het jongste kind in het gezin Ananias.

onzen Leeraar, meent hij tot zijne droefhijd vermoed te hebben, dat bij zijn buitenstaan in de vergaderingen een ieder, die eenig gal hadt, konde uitspuewen; en dat, als hij op 't vermeende vroeg, of er meer beschuldigers of beschuldigingen zo waren, zij dan of verzwegen werden, of om het weinig aanbelang, zoo als men dan zijde, niet door hem behoren geweten te worden. Is dit zoo, of men het dan doet om het zwakke daardoor te onderstuunen, laten wij aan de Broeders der Classie.

Eindelijk, en dit is ons laatste bekrachtiging door onze tekening, dat onzen Leeraar zich reeds aan de uitspraak van de laatste Vergad. onderworpen heeft om tot de Gemeente weeder te keeren en zijnen Herdelijken staf op in *Gods* naam weeder op te heffen.

En ook ten aanzien van huishoudelijk krakeel heeft hij meer maalen, en ook nu bij vernieuwing, beleden, niet altoos buiten schult te blijven, en zelf wel meer schult wenste te belijden, indien hij zonder te vijnsden er meer belijden konde; maar heeft ook plegtig toegezegd, met *Gods* hulp er zich bij vernieuwing op toe te leggen, meer en meer te mijden om alle onaangenaamheid in de toekomst voor te koomen. Ook ten aanzien van deeze belijdenis, welke tweemaal door onzen Leeraar in de Kerkenraad geschied is, hebben wij gevraagd, waarom die niet voldoende door de Kerkenraad aangenomen werd? Hebben wij geen antwoord tot onze kennis kunnen bekomen.

Zoo meenen wij dan, E.W.V., te moogen zeggen: geeft ons onzen Leeraar weder terug. Doch door alle de samenloopende omstandigheeden de gemoederen van veelen meer en meer aan gisten geraakt zijnde, en [daar wij] bij de terugkeering des Leeraars tot de Gemeente voor meerdere onaangenaamheeden aan bijde zijden moeten duchten, maar aan andere zijde nog veel meerder, ja, noch geduchter gevolgen, [die] zelfs tot eene geheele verschuering der Gemeente toe moet voeren, bij aldien U.E.W.V., hoe ongegrond en onschuldig doch ook naar zijne en ook naar onze overtuiging, het oordeel der Provinsieale Vergadering mochte bekrachtiegen, daarom verzoeken wij dan tot welzijn van Gemeente en Leeraar, zoo men ons de Leeraar niet weder geeft, te willen zorgen, dat de Gemeente niet alleen hantopening verkrijge, maar tevens te willen zorgen en⁴ censurie word opgeheven, of de schult des Leeraars ons ondergetekende duideljk worde aangetoond en de wettighijd van het vonnis van de Classiecale en Provinsieale vergadering ons en de Leeraar mach worden aangewezen. No 3 Tenslotte van alles, hebben wij eens onderzoek in 't werk gestelt om te mogen weeten, of nog omlangs in Zijn EW. huisgezin bekende twisten hadden plaats gehad. Ons vervoegende bij J. v. Dalen, de naaste buerman, niet tot gemeente behorende, gaf ons in volle gemoede dit getuigenis: bij Zijn E.W. wel bidden en zingen te horen, maar geen hamerslag van twist of oneenighijd ontdekt te heb-

ben. Ook heeft de Echtgenoot des Leeraars uit eigen beweging beleeden, in volle overtuiging te zijn, dat haar man ten haren aanzien zoo handelt,⁵ als hij vermeend verschuldigd te zijn; maar dat het door haar niet kan verdragen worden.

In vertrouwen dat het U.E. vergadering om het innige der waarheid zal te doen zijn, om schijn van waarheid te onderschijden, noemen wij ons, na toewensing van des Heeren Licht en Genade en kracht en wijsheid als Leeden der Gemeente.

Zeer Eerwaarde Broeders, wendende ons nogmaals tot uwe in den Namen en opzien tot den allerhoogsten, biddend en smeekend: indien onzen Leeraar de predikstoel niet betreed, dan zien wij geduchte schueringen aanstaande, die nu een aanvang nemen en waar zal het Einde zijn?

De ondertekening op de ander zijde

A. Eleveld, Diaken

H. Moraal Jz

J. Lusink Voorzanger

G. Berensen

B. Bruins

H. Hanau

C. Hanau

L. Schuinder

C. van Dijk

H. van Dijk

L. Mastebroek

Jan Harms Dingstee

e. *Brief van ds. J.R. Ananias aan de synode*

Aan Den Weledele Zeer Gel. Heer S. van Velsen
Ch. Afscheiden Leeraar te Amsterdam.

Aan Den WelEdele
Synodaale Vergadering te Amsterdam.

Meppel, den 27sten Julij 1843.

Geachte Mede-Broeders!

U Lieder vrede zal mijn wensch zijn!

Eerwaarde vergadering! De ondergeteekende acht deze paar regelen ter Uwer kennis voorloopig noodzakelijk.

5 In het origineel staat: 'zoo te handelen'.

Hij is voornemens, zoo het den Hemel hem doe gelukken persoonlijk in UEs vergadering te verschijnen.

Het is dan tevens zijn hoogst vriendelijk verzoek en vurig verlangen, dat de behandeling zijner zaak tot *dien* tijd worde uitgesteld en verschooven.

Ook zoude het hem lief en aangenaam zijn, dat er noch heimelijke, noch openlijke gesprekken over gevoerd mogten worden. – Ik gedachte, bij dat mij deze woorden uit den pen vloeiden, aan de woorden des Oosterschen Konings, Spreuk. 18 vs 17.

Ik ben na heilbede
UEs DD & Mede Broeder
J.R. Ananias
V.D.M. te Meppel

N.B. Ik zal trachten mij spoedig in UL. midden, ja, in 't eerste gedeelte der vergadering te laten vinden en dadelijk na mijn aankomst kennis geven.

PS. De President wordt verzogt deze tijdig in te vergadering voor te lezen.

Poststempels: Meppel 28 Julij; en Amsterdam 29/7.

f. Ontwerp-brief voor de classis van Meppel

Aan de Classicale vergad. N.N.

De zaak van den EerW. H. Ananias, pred. te Meppel, voor onze vergadering gebracht zijnde, is rijp beoordeeld en de meerderheid der vergadering was van gevoelen, dat de schorzing gegrond was.

Doch zij heeft geoordeeld, U.E.W. vergadering deze raad te geven, volgens de omstandigheden der zaken, zoo als zij ons zijn voorgebracht, dat de schorzing wel kan opgeheven worden, indien er geene zaken bestaan, waarom zijn schorzing zou moeten blijven voortduren.

g. Notitie over de feitelijke stand van zaken

Ananias heeft bedankt, maar heeft het hun vooruit gezegd.

Aan de classis had hij gezegd, als redenen niet geheele maar algemeene stichteloosheid; dat weinige zou ook nog verloren gaan.

Zij zouden zeggen: wij willen ons door zulken leeraar niet laten censureeren.

Hij heeft bedankt. Zij hebben hem niet gevraagd om te blijven.

BIJLAGE 15

Protest van ouderling J. Meijering tegen het zitting krijgen van de Friese afgevaardigden in de zaak met de classis van Leeuwarden

protest

de onder getekde hals of gevardig van de klassie lewarden provenssie vrieslant prodestert tegen et ordelen en stemmen van de ofgevadgen der 5 klassis van vrieslant in de zake die die provenssie angat.

ten ersten om dat et strijt tegen alle wetige orde en billijkheit want ooi zal imant tog over zijn eigen zak kunnen vonsen en ordelen Ja dit is tegen alle goddelijke en menselijke wetten en eft not plas gehat dan allen in de poeus van romen die over zijn eigen daden mogt ordellen gelijk hut de vor rede van et martelars boek te zien is

et welke ok eden ten dage dor die kerk welk wij hals vals ver klart aebben ver worpen wort

bewijs ir van toen in 37 en 38 in de sienode geordelt zouede worden over en aut sprak oof andel wijze die de provensiejalle vergaderg van vrieslant gedan hat moest de prezies zig zelf verwijder om dat de zelve lit van de provensiejale vergaderg van vrieslant was

wort die orde nog gehoouden in en kerk die wij hals de valsse verklart hebben oovel te mer be ort dit bij ons te zijn die zig de warre Kerk noemen

J. Meiring'?

10

11

12

13

1 Omdat dit protest bijzonder gebrekkig is gespeld, volgt hier een herschrijving:

'De ondergetekende als afgevaardigde van de classis Leeuwarden, provincie Friesland, protesteert tegen het oordelen en stemmen van de afgevaardigden der 5 classes van Friesland in de zaak, die de provincie aangaat.

Ten eerste omdat het strijdt tegen alle wettige orde en billijkheid; want hoe zal iemand toch over zijn eigen zaak kunnen vonnissen en oordelen? Ja, dit is tegen alle goddelijke en menselijke wetten en heeft niet plaats gehad, dan alleen in de Paus van Rome, die over zijn eigen daden mocht oordelen, gelijk uit de voorrede van het martelaarsboek te zien is.

Hetwelk ook heden ten dage door die kerk, welke wij als vals verklaard hebben, verworpen wordt.

Bewijs hiervan: toen in 1837 en 1838 in de synode geoordeeld zoude worden over een uitspraak [gedaan] over [de] handelwijze die de provinciale vergadering van Friesland gedaan had, moest de praeses zichzelf verwijderen, omdat dezelve lid van de provinciale vergadering van Friesland was.

Wordt die orde nog gehouden in een kerk, die wij als de valse verklaard hebben, hoeveel te meer behoort dit bij ons te zijn, die zich de ware Kerk noemen.

BIJLAGE 16

De zaak met de classis van Leeuwarden

a. 'Schriftelijke bemerkingen'

Schriftelijke bemerkingen van hetgeen reeds mondelijk, uitvoeriger door de Afgevaardigde van de Classis van Leeuwarden mondelijk voorgedragen is.

- 1 -

De gemeente van Leeuwarden begeerde vrije uitoefening hunner godsdienst, in hun nieuw kerkgebouw, waartoe de Kerkeraad een Adres en Huishoudelijk Reglement in gereedheid bragt, [dat] door de gemeente geteekend en aan Z.M. opgezonden werd.

Het verzoek werd evenwel door Z.M. van de hand gewezen op grond dat die stukken te veel van het van ouds gereformeerde hadden of wel daar geheel mede overeenstemden. De Minister begeerde, dat men die stukken zoude inrigten als die van Utrecht, Groningen of andere plaatzen.

Hier over bestond bezwaar bij de Kerkeraad, doch men bepaalde eene buitengewone Kerkeraads vergadering, om daarover te handelen. Na eenige andere zaken kwam men op het voorgestelde doel, en was men van mening om het besluit van Z.M. letterlijk te volgen, maar, tot ontlasting van het geweten, bij die stukken eene toelichtende memorie te voegen, welk eene meening de Kerkeraad aan sommige uitdrukkingen in Adres en Reglement hegtede, op dat er geene zinsvoorbehouding plaats zoude hebben, om Z.M. iets anders te zeggen, dan wij meenden.

Op het onverwagst zegt [H.H.] Alkema: dat alles is tijd verspillen; maar ik heb besloten, en zal het ten uitvoer brengen, om een Adres en Huishoudelijk Reglement als andere gemeenten te doen opmaken, en aan de gemeente, na het eindigen der godsdienst op de eerstvolgende Zondag ter onderteekening voorleggen, nadat ik dezelve met mijn besluit heb bekend gemaakt. Die dat dan wil, kan het, en zoo niet, die is vrij. Wilt gij nu daarin met mij mede doen of niet, het zal evenwel gebeuren; het is mijn vast besluit; en wie zal of kan mij de uitvoering beletten?

Zeer getroffen over dat onverwagte besluit en vaste houding van Alkema, vermaande de Kerkeraad hem ernstig en dringend, om toch wel toe te zien, wat hij deed en te overwegen of deze handelwijze niet regtstreeks strijdig was met des Heeren Woord en de orde der Kerk. Doch niettegenstaande alle vermaningen bleef hij volharden bij zijn besluit, zeggende tot verschoning zijner handelwijze, dat de nood der gemeente zulks vorderde; dat er schulden moesten betaald worden; dat de vrouw welke geld voor het gebouw had opgeschoten, anders de

kerk zou doen sluiten; dat indien zulks gebeurde, en de schuld op tijd niet betaald werd, de naam van God zoude gelasterd worden.

De Kerkerads leden zeiden juist daartoe bij elkander te zijn, om die zaak te bevorderen, en wel nog diezelfde avond in uitvoering te brengen, daar het ontwerp van Adres en Reglement, dat in gereedheid was, slechts op zegel moest overgeschreven worden en de begeleidende nota, waarvan het ontwerp reeds klaar is, daarbij te voegen, des anderen daags ter teekening aan de gemeente voorteleggen, en dan dadelijk konde opgezonden worden. Doch Alkema hoorde daar niet na, bleef bij zijn besluit en verliet de vergadering.

Alkema heeft ook alzoo gehandeld, en erkende in geene zaak de overige [leden] des Kerkerads meer. Want de Diaken Pieter Sandra, als gewoonlijk in de kerk zijn ambt, om de gaven voor de armen intezamelen en dezelve uit die gelden te verzorgen, uitoefenende, ontmoette hem niet, maar toen die verzamelde gelden geteld, en hij dezelve, als naar gewoonte zoude medenemen, werd hem zulks door Alkema belet, zeggende: ik zal voor deze keer de gelden nemen, tenzij gij mede verkiest het Adres te onderteekenen. Zulks door Sandra geweigerd zijnde, vroeg hij, of hij zijn bediening niet getrouw had waargenomen, en om welke oorzaak Alkema hem daarvan wilde ontzetten; want dat het opdringen, om het Adres te teekenen, een willekeurige zaak was, aan zijn ambt niet verbonden.

Alkema bleef daarop staan, nam hem de gelden af, en de Diaken verwijderde zich, zeggende, dat hij Alkema en die vergadering niet als de gemeente erkende en hunnen handel verfoeide, het stof van zijne voeten afschudde en alzoo hun verliet.

Deeze daadzaken, door de Klasse onderzocht, beide partijen gehoord, en overeenstemmend bevonden hebbende, heeft [de classis] het oordeel der Kerkerad over Alkema als scheurmaker gewettigd en bevestigd op grond:

Dat Alkema, met miskenning der andere Kerkerads leden, zich eigenmagtig heeft gedragen, en zich alzoo van de gemeente gescheurd, de scheuring in de gemeente bevorderd, en daardoor zich als scheurmaker heeft geopenbaard.

Dit oordeel der Klasse heeft de Provinciale vergadering vernietigd, uit hoofde van de bezwarende omstandigheden, waarin Alkema meende, dat de gemeente verkeerde, en zich uit dien hoofde genoodzaakt vond, alzoo te moeten handelen.

Verder heeft de Provinciale vergadering Alkema als ouderling, en de leden der gemeente die hem volgen, als wettige gemeente erkend, en pogingen aangewend, om de overige Kerkerads leden en die hen volgden, met de gemeente van Alkema te vereenigen; welke op grond van de uitspraak hunner Klasse zulks niet konden doen.

De Klasse is mede tot vereeniging met Alkema en zijne gemeente aangezocht, doch heeft daarin niet kunnen bewilligen, op grond dat Alkema als een scheur-

maker gehandeld had en allen die hem volgden, als geene gemeente konde erkend worden, en de Klasse zich dus niet behoefde te vereenigen met iets dat niet bestaat. Maar integendeel heeft de Klasse verklaard, om met alle mogelijke toegevendheid Alkema en alle afgewekenen leden in de gemeenschap der gemeente te doen opnemen. Waartoe de Kerkeraad verklaarde gezind te zijn. Verder is hierover met medeweten der Klasse niets voorgevallen, als alleen dat het blijkt, dat de Provinciale vergadering Alkema en zijne gemeente blijft erkennen, hem toevoegende noch een ouderling en twee Diakenen.

Ook houdt de Klasse het daarvoor, uit aanmerking van daadzaken, dat ze door de Provinciale vergadering, of liever door de vijf andere Klassen, niet meer als zoodanig erkend wordt, ofschoon hun zulks door geen geschrift of besluit kenbaar is gemaakt;

uit het houden van vergaderingen, waartoe de Klasse van Leeuwarden niet is uitgenodigd hunne afgevaardigden te zenden;

uit de nieuw benoemde Afgevaardigden voor deeze Synode, dat niet mogelijk was als er geene vergadering gehouden werd;

uit een besluit waarbij deeze Klasse moet ontbonden zijn, om dat dezelve niet is uitgenodigd tot het zenden van Afgevaardigden op die vergaderingen.

De Klassikale leden van Leeuwarden is kenbaar geworden, dat er twee zulke vergaderingen hebben plaats gehad.

De Klasse meenende, dat noch de Kerkeraad, noch de Klasse in die zaak van de orde der Kerk is afgeweken, maar volkomen daarmede in overeenstemming heeft gehandeld, zoo volgt daar uit dat de meening der Klasse ook is, dat de Provinciale vergadering strijdig daarmede gehandeld heeft, in het een zoo wel als in het ander.

- 2 -

De Provinciale vergadering handeld alsof de Klasse is ontbonden.

De Klasse ontkend zulks, op grond:

Dat dezelve als eene wettige Klasse is erkend.

Dat er nooit door iemand iets tegen die wettigheid, op eene wettige of ongeordende wijze is ingebracht.

Dat dezelve zelfs door de vergadering onder geen beschuldiging op eene wettige wijze is gesteld.

Dat dezelve over de noodzakelijkheid om ontbonden te worden niet gehoord is.

Dat dezelve van die ontbinding op geene officieele wijze, noch van terzijde, noch door andere middelen, namens de vergadering is kennis gegeven.

Dat alzoo de Klasse niet anders kan, [dan] als nog werkelijk bestaande, gewettigde en erkende Klasse handelen en werkzaam zijn, in vereeniging tot algemeene zaken, met de overige Klassen in Vriesland en met dezelve de Pro-

vintiale vergadering uittemaken.

De Klasse kan verder op die grond, de twee laatst gehoudene vergaderingen als geene Provintiale Synode erkennen, noch de besluiten genomen, van eenige verbinding voor de Klasse, of besluiten genomen in strijd met voorgaande verordeningen en besluiten als wettig erkennen.

De Klasse meenende in allen dezen niet in strijd maar geheel in overeenstemming met de Kerkelijke orde te staan, kan niet anders dan alles dat tegen hunne mening in deeze zaak aanloopt als in strijd met de Kerkelijke orde te beschouwen.

- 3 -

De Klasse vermeent verder, dat ze in hunne regten verkort zijn, doordien drie hunner afgevaardigden op eene Provintiale vergadering zijn afgewezen, op grond dat dezelve de aanwezige Leeraars op die vergadering niet als Leeraars erkenden, ofschoon die afgevaardigden dezelve als wettige leden der vergadering bleven erkennen.

De Klasse vermeent, dat hunne Afgevaardigden in deeze zaak overeenkomstig de orde der Kerk gehandeld¹ hebben, daar de leden Afgevaardigden, welk eene bediening in hunne gemeenten ook bekleedende, het zij Leeraar of ouderling, niet in die kwaliteit hunne gemeenten, maar als vertegenwoordigers met gelijke regten en waardigheden hunne Klassen vertegenwoordigen.

De Klasse oordeelt uit dien hoofde, dat de Provintiale vergadering in die zaak afgeweken is van de geest en mening der vaderen.

Uit de overweging van het een en ander zijn het 1e en 2e en een deel van het 3de Artikel der lastbrief van de Klasse voor deeze vergadering voortgevloeid.

- 4 -

De oorzaken der bezwaren welke de Klasse heeft tegen de wijze van Algemeene toelating van Leeraars, ofschoon ze gaarne wil erkennen, dat niet altijd te ligtvaardig is gehandeld met veele Leeraars, en dus ook die Leeraars gaarne wil erkennen als wettig, die volgens de aangenomen kerkregering zijn geordend, maar voor de Klassi niet kenbaar zijn, voor dat de Synode daarover besloten heeft, zijn:

1°. De ligtvaardige en ongematigde genegenheden van het volk om Leeraars te hebben, zoodat sommige gemeenten reeds een perzoon beroepen hadden, die noch geexamineerd moest worden, waardoor aanleiding gegeven werd, om eenigzins aan den drang dier gemeenten toe te geven, de Examinatoren en verdere committenden geleid zijn geworden, zulke perzonen toetelaten, waartegen meerdere of mindere bezwaren bestonden, waardoor misschien wel eens te ligt

1 Het origineel heeft: 'te hebben'.

gedrukt is op de handhaving der Kerkenorde op dit stuk.

2°. De gesprekken, die leden dezer Klasse bijgewoond hebben, met name, die op de Amsterdamsche Synode van 1840 over een gehouden Examen toen ter tijd te Groningen, als mede op eene Provintiale vergadering van Vriesland te Birdaard in 1841 gehouden, waardoor de Klasse tot het denkbeeld gekomen is, dat er Examens konden hebben plaats gehad, die meer in de vorm, dan in de wezenlijkheid bestonden.

3°. Dat in sommige Examens leerlingen onderzocht zijn, waar hunnen Leeraar of onderwijzer mede Examinator was; waaruit bij de Klasse de bedenking ontstond, dat zulk een Examinator zijnen leerling het niet te zwaar zoude maken; want dat zulk een leerling, niet in het Examen bestaande, niet tot eer van zijn Leermeester zoude verstrekken.

4°. Dat er beslist wordt over het al of niet toelaten van geexa[m]ineerden, met meerderheid van stemmen, waar niet alle medestemmers over de kennis en wetenschap kunnen oordeelen.

5°. Dat er volgens de mening der Klasse partijdig is gehandeld op een Examen in de Provintie Vriesland, in het voorjaar 1841 te Birdaard gehouden, doordien, de stemmen opgenomen zijnde van de Examinatoren en Afgevaardigde leden, bleek dat de geexamineerden niet aangenomen werden, toen die stemming verworpen werd op grond van de Kerkenorde van Middelburg 1581, waarop de stemming opnieuw door de aanwezige Leeraars geschiedde, worden de naar de uitkomst dier stemming de Examinandi toegelaten.

6°. Dat men Art. 8 der Kerkenorde te veel in het algemeen, in plaats van in bijzondere gevallen heeft toegepast, hetwelk strijdig is met de geest en strekking der vaderen, blijkbaar in hunne handelingen op de Synode van Dordrecht 1618 en 1619, Sessie 18 en 20.²

7°. Dat men Art. 3 der Kerkenorde niet genoegzaam handhaafd en oogluikende toelaat, het rondreizen en het uitoefenen van de betreding des woords, zonder onderzoek en wettige zending, zoo als [D.J.] van der Werp te Leeuwarden, zonder meer te noemen.

8°. Dat een Leermeester en Examinator zelve meermalen getuigd heeft, dat hij tot het Examen toeliet en toegelaten had, met grote bezwaren, omdat ze de nodige vereischten niet hadden.

9°. Die bezwaren zijn vermeerderd door de zich hier en daar openbarende gevolgen, door het aan den dag leggen van onkunde door Leeraars, welke als zoodanig zijn toegelaten, blijkende uit eenige optoemene plaats gehad hebbende daadzaken, als:

a. In eene Klassikale of Kerkerads vergadering, waar de eene ouderling aan de

² Het origineel schrijft het woord 'sessie' met een c. In genoemde zittingen werd gesproken over de voorbereiding van degenen die staan naar het ambt van predikant.

andere vragende het onderscheid tusschen *gelijk-* en *eenswezens*, doch deeze ouderling daarop niet kunnende antwoorden, zeide een der aanwezige Leeraars dat daar geen onderscheid tusschen was.

b. Een ander Leeraar, Predikende over Ps. 23, las voor: *verkwikt:verquikt*. Toen hem zulks onder het oog gebragt werd, hield hij vol dat hij regt gelezen had, tot dat hem gezegd werd: Dominee, weet gij dan niet, dat *qu* als *kw* moet uitgesproken worden?

c. Een ander Leeraar hield staande, in eenen algemeenen zin, dat kennis of wetenschap dwalen doet; schoon ook hem zulks toegegeven werd, en onder het oog gebragt, in eenen bepaalden zin van ongeheiligde kennis of wetenschap.

b. *Toelichting bij de punten 8 en 9 van de vierde 'bemerking'*

Aantoning waar en door wie eenige genoemde daadzaken kunnen bewezen worden.

4° onderdeel

8° Die Leermeester bedoeld is: Ds. de Haan, hier tegenwoordig.

9° a. Kerkerads of Klassikale vergadering te Sexbierum; die ouderlingen waren Jurjen Haitsma en Hein Oosterhagen, die Leeraar was [H.A.] de Vos, nu te Zwol; Ds. [D.] Postma van Middelstum deed de teregtwijzing.

b. Die Leeraar was [J.F.] Zeebuit; die zeide, dat *qu* als *kw* uitgesproken wierd, een bakkers jonge; de Kerkerad van die plaats, benevens de schoolmeester [R.T.] Beerda, kunnen getuigen.

c. Die Leeraar was: [W.J.] Schuringa te Minnertsga; een ouderling of Diaken daarterplaatse, de perzoon tegen wie zulks gesproken werd. J.J. Rienstra te Scharnegoutum, die hem het verkeerde dier stelling meer in algemeenen zin, onder het oog bragt.

J. Meijering heeft zulks niet als beschuldigingen, maar als daadzaken, en mede-oorzaken der bezwaren tegen de wijze van Algemeene toelating der Leeraars, gezegd.

c. *Suggestie van een van de ter synode aanwezigen*

Zouder ook mogelijkheid zijn, dat in de zaak van Vriesland die weg wierde opgeslagen, dat er wierde erkent, dat in vele opzigte ligtheid heeft plaas gehat. Zoo dat daar bij sommie[ge]n bezwaren hebben, om die leeraars te erkennen die sins de afscheiding zijn aangestelt: te behandelen over eenkomsteg kerkorde Middelburg At. 2. Hier, du[n]kt mij, zien wij de eniege weg om tot eniege vere-nieging te komen.

Indien de vergadering zoo uit een gaat, ben ik bevreest voor onaangenaamheid

in onze eige kerkeraad, dat het dan voor sommige onmogelijk zal zij, verder haar bediening uit te oefenen.

d. Voorstel

Of alle de Broeders daartoe kunnen besluiten om de Vriesche verschillen met de Classis van Leeuwarden als niet gebeurd te beschouwen, en [...].

e. Oordeel en voorstel van een van de aanwezigen

Aan de Preses Ds. van Velzen.

Mijn oordeel in deze zaken is dat ik aan weerszijde veel kan aanmerken, dog dat de grond is:

1. dat eer vrees bestond, dat het weer zoo zou gaan met de kerk, als het voriege huis, waaraan nog schade gelede wort;
2. dat zij sterk tegen de vrijheid stonde;
3. dat Meijering op een onbehorelijke wijze veel gesp[ro]ken heeft over het aanstellen en de bekwaamheid van de aangestelde leeraars in een algemene zin, zoo dat hij daar door overal veel kwaat in de gemeentens heeft gestroot, waarvan ik en de Haas zelf ondervinding hier hebben gehad, zoo dat hij zelfs Dijksterhuis nog niet met een goed gemoet kon erkennen;
4. dat Meijering over het algemeen ook in Vriesland tot smaad is van de afgeschijde gemeente bij de werelt, zoo als mij¹ Hogendijk, en van der Woude mij getuigen, vanwegen zijn handelwijs in zijn aferen²;
5. dat zij alle leeraars, die aangesteld waren, niet bij hun wilde late spreke en de lede daartoe die andere ouderling zijn lastig gevalle;
dat hieruit de sterke drijving is gevloist.

Het middel tot vereniegen dunk mij is,

- [1] dat zij wederzijs bij hunne verkeetheid worde bepaalt en dat belijde;
- 2 dat de leeraars worde erkent, daar geen daat zake tegen zijn;
- 3 beslute genomen om het aanstellen van leeraars.

f. Notitie betreffende deze zaak

Deze vergadering eene wettige vergadering.

Deze vergadering als vertegenwoordigende de Kerk voor de ware Kerk [...].

De Lastbrief der Klasse houdt daar omtrent geen Instructie in.

1 Het origineel heeft de laatste drie woorden twee keer.

2 Affaires in de zin van: winkelbedrijf. Meijering was koopman in wollen stoffen en linten; vgl. J. Wesseling, *a.w.*, blz. 180.

BIJLAGE 17

Brief van A.Pz. Zweedijk, Winterswijk, d.d. 22 juli 1843,
aan ds. A. Brummelkamp

✠

Aan de WelEerwaarden Heer,
den Heer A. Brummelkamp,
Bedienaar des Goddelijken Woords,
te Arnhem.

WelEerwaarde, zeer Geliefde Herder
en Leeraar en broeder in onzen Heere Jezu Christo.

Genade, heil en zegen zij u van Jehovah, den Algenoezamen God.

Broeder! Zekerlijk zal u wonderlijk opzien van mij een' brief te ontvangen, om[dat] Maandag j.l. nog zich de gelegenheid heeft opgedaan, mondeling met UWEerw. te spreken. Dit is ook zoo; echter is het volgende daarna eerst in mij ontstaan. Daarom, duidt het mij ten goede [wat] ik UWEerw. voordraag.

Broeder! tot wie zal ik middelijk veiliger mijne toevlugt nemen als tot hen, die met mij *het allerheiligst geloof ontvangen hebben*, met mij op eenen weg naar *Sion* gaan? Als tot hen, die den driemaal Heiligen God, Wiens *wegen onnaspeurlijk*, en wiens *werken ondoorgrondelijk* zijn, die *arm maakt en rijk maakt*, die *vernedert en verhoogt*, tot hunnen dierbaarsten Bond-God en genadigen lieven Vader, in Jezus den zoon Zijner liefde, hebben.

Althans, ik dacht niet beter te kunnen doen. Aan de wereld durf, noch kan ik mijne klagten niet doen; want zij drijft met alles wat *conscientie voor God* is den *spot*; zij haat en smaadt mij daarom; ja heeft mij ook al (zoo als UWEerw. in alles bekend is) van alle middelen van bestaan als schoolonderwijzer ontrouwd. Ook de Heere, de Alwetende God, is mijn getuige.

En daar die Alwetende, die Alleen Wijze en Eeuwige God het heeft behaagd, om ook eenige van zijne kinderen *te willen stellen als fonteinen*, die de wateren van liefdadigheid op de straten der armen zouden laten loopen, zoo wend ik mij als een in armoede gedompelde *huisgenoot des geloofs* tot u, inroepende uwe liefdadigheid en die van al de broeders en zusters in Christus, opdat ik een sommetje bij één mag krijgen om mijn gezin en mij wat te kunnen ontdoen 1°. uit de kommerlijke armoede, waarin wij door de vijanden onzes lieven Heere Jezu Christi zijn gebragt; om 2°. zoo de liefdegiften, van uwe Plaats als van anderen, wat mogten zijn, dan daarmede een affairentje van handel, in de vreeze onzes volzaligen Bond-God, te ondernemen.

Hij dan, onze genadigste en aanbidenswaardigste Bond-God, die *de harten in handen heeft* en *dezelve kan buigen tot waterbeeken*, buige ook ulieder harten in liefdadigheid over mij, in kommervol zittende Sioniet; opdat ik ook op den grooten dag des oordeels aan uwe liefde, *als vruchten des geloofs, getuigenis*

mag geven. Geniet eene ruime mate des H. Geestes. Blijvende ik uwe, en alle broeders en zusters in Christus zaligheid wenschende broeder in Christus.

WelEerwaarde en zeer Geliefde Herder en Leeraar, en broeder in onzen Heere Jezu. UWEerw. dienaar en broeder in Jezu:

A.Pz. Zweedijk

Winterswijk, prov. Gelderland,
den 22 Julij 1843.

P.S. Verschoont schrift en stijl.

BIJLAGE 18

Diverse stukken, bij de synode ingediend

a. *Brief van J.J. Klok, Delfzijl, d.d. 1 mei 1843*

Aan de eerstkomende algemene Synode der Afscheidene Kerk.

Daar het gerugte ging om een Synode te houden in 1842, zo hebbe ik mijn beklag op gezonden om aan [hen] lieden nogmaals den inhoud voor te stellen. En door dien dat nu weder het gerugte gaat, dat er van dit jaar 1843 een Synode zal gehouden worden, zo staa ik nog in het zelve gevoelen, uitgedrukt in den brief aan de Synode van 1842.

En zo gijlieden van gevoelen zijt, als dat ik regtvaardig veroordeeld ben en Gecensureert, houd dan de Kerkenraad niet langer op. Behoud dan, rade ik U, de waarheid en verschoont mijn Perzoon niet, maar oordeeld regtvaardig. Wij zullen eenmaal rekenschap geven, en de Here zal zijn eer en waarheid handhaven.

Vaart wel,
J.J. Klok

b1. *Brief van J.A. Schuchmann (?), S. van der Kamp en L. van den Berg, Leiden, d.d. 24 juli 1843, aan ds. S. van Velzen*

Leijden, den 24 July 1843.

Eerwaarden Domenie van Velzen.

Wij ondergetekende verzoeken aan UE, daar UE, gekozen zijt om de belangen van de kerk van Crustus van de Provinsie van Zuidholland voor te dragen, om dezen inleggende brieven aan de Algemeenen vergadering op te dragen.

UE. toegenegen broeders in den Heere, die haar hartelijk wenschen en beden is, dat de Koning der kerke UE. mag vervullen met getroumakende Genaden, om niet af te wijken van de leer onzer Vaderen.

J.A. Schuchmann (?)

S. van der Kamp

L. van den Berg

b2. *Brief van J.A. Schuchmann (?), S. van der Kamp en L. van den Berg, Leiden, d.d. 24 juli 1843, aan de algemene synode met bezwaren over een preek van ds. A.C. van Raalte*

Leijden, den 24 Julij 1843

Aan de Algemene vergadring.

Waarde broeders in onze Heere Jezus Crustus, die vergadert zijn, zoo wij hartelijk wenschen, in de vrezes des Heere tot opbouw van Zion. Daar het onze roeping is om te strijden voor het geloven, eenmaal de heiligen overgeleevert, zoo gevoelen wij ons verplicht om met onze klachte tot Ulieden te komen aangaande onze opzienders, daar het hunne roeping is om te waken voor de leeren, en daar volgens Gods woort en onze overtuiging ontrouw in bevonde zijn, zoo als het gebleeken is in de lasten tijd in het toelaten van Do van Ralten, daar hij naar Gods woort en onze overtuiging des morgens niet Griffermeert gepredikt heeft. En daar wij verzocht hebben aan onze opzienders, om Zijn Ew. niet verder voort te laten¹ gaan, of wij zouden onze klachte doen voor de klassie, zoo hebben ze evenwel toegelaten. Intusschen de klassie heeft plaats gehad, maar wij zijn er onwetent in gebleven, zoo dat wij onze klachte voor hun niet hebben kunne brengen. En daar wij ordelen, dat het een zaak is, die in het algemeen Zion aangaat, zoo verzoeken wij, dat de vergadering [haar] volgens Gods woort zullen behandelen. In de inleggende brief zijn eenige punten, wat de inhoud van Zijn Ew. predicatie geweest is.

J.A. Schuchmann (?)

S. van der Kamp

L. van den Berg

1 De woorden „te laten” zijn twee keer geschreven.

Aan de klassikalen veradring.

Warde broeders in onze Heere.

Die t'zamen zijt gekomen, zoo wij wenschen, in de vrezes des Heere tot opbouwing van Zion. Wij gevoelen ons verplicht om aangaande het prediken van Do. van Ralten ons beklacht voor UE. te doen, daar wij naar onze overtuiging en Gods Woort moeten eerken, dat die predikasie niet Grifformert was, die Do. van Ralten gedaan heeft op den 7 Meij des smorgens.

Zijn teks was: „lieve heere[n], wat moet ik doen om zalig te worden,” Hand. 16 vers 30. Nadat hij geschietkundig het verband ontvoud hadt, bewees daaruit datter in de Stokbewaarder een licht in hem opging; heeft daarbij gesteld: niet onmiddelijk, maar dat hij veellicht Paulus en Zilas heeft hooren prediken. Dus heeft hij alzoo zijn gevoelen in de Waarheid gebracht. Want de Waarheid hiervan zwijgt niet, dat hij door de Almachtigen kracht des Geestus van dood was levendig gemaakt door de werking des Heiligen geest.

Dus hoe hij aan dat licht gekomen is, hebben wij niet gehooft; en heeft hiermeden aanlijding gegeven, dat hij de onmiddelijk werking van de Heiligen geest niet erkent. Daarom heeft hij gesproken, daar de Waarheid van zwijgt. Wij erkennen wel dat het Gods gewonen Weeg is om door Middelen te werken, maar Gods woordt spreekt ook van onmiddelijk, zoo wij zien in het kind van Jerobeam, Simson, Joannes de dooper, de gelijkenis van den Zaijer in het 4e akker, dat berijd was eer dat het zaat gestroot werd. De 2e punt is, naadat hij voorgesteld hadden de groten kloof die tusschen God en den zondaar was, en den doden zondaar vermande om niet voort te gaan maar in tijds wijs te worden; hij tonde niet aan dat den doden zondaar moest Wedergeboren worden volgens Joh 3.

De 3e punt was op het 2 deel van zijn teks: wat moet ik doen om zalig te worden. Nadat Zijn Ew. voorgesteldt hadt, dat het zalig worden aan des mensche zijde onmogelijk was, tonde Zijn Ew. aan dat God het zalig worden mogelijk gemaakt hadt in Cristus, en dat Zijn Ew. daarom verplicht was om het Euvangelie te verkondigen aan allen Crajeturen, en daarom den doden zondaar vermande tot gehoorzaamheid om het Euvangelie aan te neemen; dus niet dat God in Cristus met de uitverkoren wereld verzoent is, maar verzoenbaar gemaakt, op voorwaarde om het Euvangelie te geloven. Dus ziet men de leer van Arminus uit den afgrond bij de Grifformeerde weer verzezen; dus een algemeenen genade leer, tegen Rom 8 en tegen Johs 17, enz.

De 4e punt was, nadat Zijn Ew. voorgesteldt hadt: waanneer er mensche waare die gezicht hadden, zoo als de Stokwaarder, van de klof die tusschen hun en

God was; tonde Zijn Ew. niet aan hoe de zielen dat geleert, of hoe zij daar aan gekomen waren, maar drong aan dat zij in Crustus moesten geloven, en zoo zij dat niet deden, dat dan hun huis op eene zandgrond gebouwd was en dat ze verloren zoude gaan. Dus zulke zielen gelijk met de Stokwaarder hebben dus geen geloof, geen werking des Geestus; of anders zou God Zijn eigen weerk moeten verloren gaan; zoodat het van den Stokwaarder en zulke zielen een voorberijdens weg tot de genaden is. De 5e punt was, dat wij zijn EW., noch in zijn bidden noch in zijn preken, in geene delen hebben hooren spreken van den Heiligen geest. Dus broeders, indien er imand geweest was, die aan zoo een groten vergadering gevraagd hadden, gelijk Paulus aan de discipelen te Evezon: „hebt gijl. den Heiligen geest ontvangen?“ zij hadden allen moeten getuigen, gelijk die discipelen: „wij weten niet dat er een Heiligen geest is.“ Is dat nu de vollen rad Gods verkondigen? Ziedaar broeders eenige aanmerking.

Wij zouden noch wel meer kunne maaken, maar het zou ons te uitgebreijd zijn.

~~-----~~

J.A. Schuchmann (?)
S. van der Kamp
L. van den Berg.

c. Brief van J.B. Witpaard en F. Klaas, Nieuwleuzen, d.d. 25 juli 1843, aan de algemene synode

Onderwerp Oppositie tegen Censuur en afsnijding
Bijlagen Eene

Aan de Eerzame Nationale Sijnode van de Christelijk Afgescheidene Gereformeerden in Nederland, vergaderd te Amsterdam.
Genade, vrede en zaligheid zij U van God onzen Vader en van onzen Heere Jezu Christo door den Heiligen Geest geschonken en rijkelijk over U vermenigvuldigd. Amen.

WelEerwaarde Zeer Geleerde Heeren en Broeders in onzen Heere Jezus Christus!

Ondergeschrevenen: *Jan Berends Witpaard* en vrouw *Fennigje Klaas*, wonende te Nieuwleuzen, prov. Overijssel, nemen hiermede eerbiedig de vrijheid hunne zaak en behandeling in UWEW. geëerd midden te brengen, nadat zij elders redding en uitslag te vergeefs gezocht hebben.

Hij en zijne vrouw zijn door den Kerkenraad van Nieuwleuzen op de 4den Julij

1841 gecensureerd, tengevolge adressanten hun moederdeel vorderden, dat hun ten jare 1805 op eene verkeerde praktijk door vader en voogden was verdonkerd (zie de Bijlage).

De Regtbank zoude over deze praktijk en verdonkering hunner moederlijke nalatenschap eene Regterlijke uitspraak doen; en dit was de éénige grond des Kerkenraads, om adressanten tegen art. 32 en 36 te censureren (Geloofsbel.). Adressanten hebben zich gewend, in schrift, naar het Klassikale Kerkbestuur om hun censuur te vernietigen; doch het bleek op die vergadering, gehouden den 23 Augs. 1841, dat zij het censuur wettigden.

Niet kunnende begrijpen, dat men het zwaard, den Regteren gegeven en toevertrouwd (art. 36 onzer Geloofsbel.), uit handen mogt wringen en als Geestelijke Dienaren aantegorden, hebben adressanten zich op nieuw gewend in geschrift, gedagteekend 24 Augs. 1841, aan het provinciale Kerkbestuur, ingediend aan Ds. Van Raalte, die hetzelfde niet ter provinciale beschouwing en beoordeelen moet hebben gebracht; aangezien er geen narigt bij adressanten daarover is ingekomen; alléén, dat de Kerkeraad zich verstoutte, hen op den 25 Mei 1842 als verrotte leden Christi, als heidenen en tollenaars van de Gemeente finaal aftesnijden.

Tengevolge hierdoor gedrongen moest onze zaak ter beoordeeling in UWEW. midden gebracht worden en de vraag te willen beoordeelen: of de Kerk zich hebbe te moeijen en straffen moge uitdeelen omtrent punten, welke aan het Regterlijk onderzoek speciaal onderworpen zijn? Ds. Van Raalte zegt rondborstig: *Ja!* Een vader of moeder behoeven de vervallene nalatenschap niet afstaan, tegen vele uitspraken van Gods Woord (Zie Num. 27; vergelijkt: Num. 36:7, Job 42:15, Luk. 15:12).

De Kerkenraad spreekt: men moet vader en moeder eeren en gehoorzaam zijn zonder de minste oppositie tegen hen te mogen provoceeren; tegen 1 Koningen 2:20, enz.

Tegen elke nieuwe invoering in Kerk en onderwijs mogen de gemeene leden niet opkomen, of zijn op straf daarvoor der Censure waardig verklaard en afgesneden; waartoe adressant onder meer leden tegen Ds. Van Raalte behoort.

Vele leden en één Ouderling zijn daarom terug gegaan of afgesneden, omdat zij zich op grond der afscheiding en aan de Sijnode van 1618 en 1619 verbonden hadden.

Ds. Van Raalte en Kerkenraad blijven zich wegens het op adressanten gepresteerd censuur niet gelijk, en handelen dus geheel willekeurig, aangezien in deze Gemeente' kinderen in regten van hunne moeder het vadersdeel eischen, zonder censuur uitte oefenen.

Albert de Weerd, diaken onzer Gemeente, heeft vroeger de daadzaak eener

echtbreuk tusschen zijnen stiefvader en moeder bevorderd; mogt dus niet als diaken, noch minder in aanmerking van Ouderling komen. 1 Tim. 3.

Uit deze en meer andere gewigtige redenen verzoeken adressanten, dat in en om den naam en zaak Christi, als in diens tegenwoordigheid, zonder aanzien des persoons, hun regt geschiedde en hun als door Gods Geest geleerd weder in den schoot der Kerke Gods te brengen, en dáártoe de noodige middelen ter hunner regtvaardiging mogten worden gebezigd; beveelende UWEW. aan de genade en bescherming des Almagtigen.

In verwachting UWEW. ZG. Heeren Broeder en Zuster in Christo.

J.B. Witpaard
F. Klaas

Nieuwleuzen, 25 Julij 1843.

Bijlage

Nieuwleuzen, 14 Julij 1843.

WelEdele Geachtte Heeren!

Door éénige goede vrienden van UWEG. aangezocht om nogmaals toevlugt en hulpe van U te begeeren, in [de] navolgende zaak, eenigermate bij U bekend; nl.

dat bij den dood van *Hendrikje Alberts*, in 1805 ab intestato² overleden, vier minderjarige kinderen met namen: *Geertje*, *Marrigje*, *Jan* en *Marrigje*, en der kinderen vader *Berend Harms*, bijgenaamd *Witpaard*, door haar zijn nagelaten; alsmede eene boerenerve, vee, boeren tilbaar, en alle mobilia; waarin de minderjarigen voor de helft gerechtigd waren. Dezelfde Berend Harms Witpaard, opnieuw ook nog in 1805 willende huwen met Jentje Jans Mulder, liet den 26 Oct. 1805 eene mombestelling³ plaats hebben en beschrijven door Register en keurnooten⁴ van volgenden inhoud: „Erschenen Berend Harms, weduenaar van Hendrikje Alberts, op 't Ruitenveen, en heeft over zijne vier minderjarige kinderen, Geertje, oud 14 jaren, Marrigje 11, Jan 5, en Marrigje 1½ jaar, tot mombers verzogt en geobtineert.⁵ Derk Koops te Nieuwleuzen, des pupillens oom van moederszijde, en Henderikus Toone, oom van vaderszijde, welke beide alhier present voorzeide momberschap hebben aangenomen en bij handtasting beloofd, des pupillens belangens als goede en getrouwe mombers te zullen waarnemen.

Dien na ter presentie van de voogden tot de Erfuitinge tredende, zoo bewijst hij aan ieder kind eene somme van vijf Gulden, belooft voorts dezelve, tot zij 18 jaren zijn en tot huis beste mede werken, in kost en kleederen te zullen onder-

2 Zonder testament.

3 Aanwijzing van voogden.

4 Bijzitters van de rechter (in Overijssel en Drenthe).

5 Verkregen.

houden, hun lezen, schrijven en de meisjes daarenboven het naijen te laten leeren en een behoorlijke opvoedinge te zullen geven, hun, buitenshuis dienede, bij ziekte of zuchten wederom in huis te zullen nemen en verplegen, tot nakoming van het voorschreven zijn persoon en goederen verbindende bij dezen.

Jusjura[n]dum per testores remissum est⁶. Voor Extr. enz. enz.”

In voorschrevene acte wordt niet gezegd wáár voor die *vijf Gulden voor ieder kind* zoude gegeven worden; ook niet wáár de vaste goederen, paarden, koeijen, varkens, enz. boerentilbaren, en verder alle mobilia, noch ook of er schulden aanwezig waren, bleven; dit wordt stilzwijgend voorbijgegaan. Ook komt er eene groote leugen in gezegde acte voor, als ook eene misleiding van Regter en Ceurnooten, daar de momber *Derk Koops*, als Oom van Moederszijde opgemeld wordt gezegd te wezen, valsch is. Volgens opgave van den broeder des Vaders en meer anderen zouden de minderjarigen in 1805 plus minus *f* 1.000,— te kort gedaan zijn.

Op de plaats of Erve lag slechts in 1805 eene schuld van *f* 200,—. Dit kan bewijzen Henderikus Toon en Hendrik Peters Bouwman alhier.

De vader kan immers niet bewijzen, hoe hij de geheele boeren Erve, enz. in eigendom verkregen heeft; noch door aankoop. scheiding, erfenis of vonnis, daar hij door versterf van der vier minderjarige kinderen moeder *Hendrikje Alberts*, voor de helft slechts eigenaar geworden is en dus der kinderen helft voor *vijf Gulden* van de voogden niet mogt kopen.

Dus teregt is het gedrag des Vaders en voogden hierin gruwelijk, enzov.

d. *Anonieme brief van leden van de gemeente te Amsterdam, d.d. 26 juli 1843, aan de algemene synode „in handen” afgegeven door adressanten*

Amsterdam, den 26 Julij 1843.

Aan de E.W. Sinode,

Hopende, dat dese swakke, dog belangrijke Poging der ziele bij uw allen tot het heil van Zijon mag overwoege worden, daar de weldadigheeden des Heeren over ons menigvuldig zijn, zo ten opzigten van de uitleiding uit de leugenleer, als ook ter aangording zijner knekten, die een welgevallen mogen hebben aan den opbouw van des Heeren duur gekogte volk. En daar het smertelijk valt om vele ongestaltens te zien en te hooren, zo achten wij of Uw E.W. vergadering het niet noodig oordeelde, de gewoontens onsse vaderen na des Heeren getuigenis te volgen, door een algemene dank-, vast- en beedendag, waneer een igelijk uwwer weer tot de plaast zijner bestemming gekomen zal zijn, uit te vaardigen, dat de

Heere den band van lieflijkheid en zamenbinding, een hart en een zin, door zijn hijligen geest over zijn kerk en volk wilde uitstorten, daar des Heeren bemoeijinge nog geen einde over ons hebben, en het ons nog tot vernedering moge verstreken voor zijn hooge Majesteid, als ook een aanloopen tot de troon der Genade ten tijde des zaaij en oogsttijd.

Hope dat onse swakke, dog, zo wij hope, welmeenende en tot des Heeren eer uitlopende poging bij uw ingang moge hebben, daar tog de Heere zegt: „buiten mij kunt gij niest doen”¹ dog ook belooft: „roept mij aan in den dag der benauwdheid, en ik zal er u uit helpen, en gij zult mij eeren.”²

En [na] dese onse begeerte aan UW. Eerwaarde vergadering bekent gemaakt te hebben, tekene wij ons leede der gemeente.

e. Brief van C.J. Weurman, Amsterdam, d.d. 2 augustus 1843, aan de algemeene synode

10 xi 18

Amsterdam, den 2 Augustus 1843.

Eerw. Leden van de Sijnode!

Met veel belangstelling en hartelijke Bede tot den Heere woonde de ondergeteekende twee keeren UWEerw.s. vergadering bij.

Maar werd door de zich duidelijk genoeg openbaarmakende Ouderling Meijerink zeer bedroeft, daar hij de C.A. Gemeente niet met duidelijke woorden als de ware kerk erkenden, en alzoo ook van zelve de Sijnode niet als het vertegenwoordigend Lichaam dier kerk beschouwd; en haar heimelijk beschuldigden, dat zij nog wel eenige voorkomende zaken naar het Woord Gods behandeld, waaruit men zoude moeten besluiten, dat hij stellig beweerd, dat deze vergadering niet het woord Gods tot haren *eenige* grondslag neemt; maar ook ingewikkeld te kennen geeft, dat zij niet *wettig* en *Christelijk* is zaamgekomen.

Mannen Broeders! de tijd is daar, God riep u te zamen. Werk zijn werk terwijl het dag is; de nacht komt waarin niemand werken kan.

Dit roept de Heere u toe! Daarin werdt ik bevestigd, toen gisteren avond door veele Leden uwer Eerw. vergadering werdt besloten, om de werkzaamheden vooreerst te staken. Die roepstem, Broeders, van den Heere niet te achten, nu de tijd en gelegenheid daar is, om de uitgeleide Gemeente in de benarde toestand, waarin dezelve door hare zonden zich bevindt, te laten berusten, komt mij voor, naar de vermaning van den Apostel Paulus: „Wat uw hand vindt om te doen doet dat met alle uwe magt,”³ in alle deelen te strijden.

De beschuldigingen tegen sommige Leeraars, door den reeds genoemde ouderling gedaan, zijn van te veel aanbelang om dezelve nu niet te behandelen. En

1 Joh. 15:15.

2 Ps. 50:15.

3 Ten onrechte schrijft adressant deze woorden toe aan Paulus; zij zijn ontleend aan Pred. 9:10.

daar de aangenomen kerkordening van Dordrecht, en ook door UWEerw. vergadering plegtig aangenomen, zelfs aan één lid het regt geeft, wanneer de zaken het vereischen, om de vergadering te doen voortgaan, en deze zaken van hoog belang zijnde, zoo moogt gij er niet van tusschen, om zoo mogelijk de bezwaren door de alles vermogende genade des Heeren uit de weg te ruimen.

Zoo vrage ik dan, en och dat het niet kwaad zij in uwe oogen: hoe is het mogelijk, dat ook maar een lid (en daar alle de leden zich heilig hebben verbonden om de kerk orde te volge en te houden) die heilige verbintenis zoude durven verbreken, en zelve door daden daartegen strijden?

Broeders! Niemand van uw heeft de sijnode verlangt, en evenwel, zij bestaat. Is hierin niet de hand Godes? Die op hare zamenkomst gesteld waren, zijn uit uw midden gegaan.

Welaan Broeders! voortgegaan op de baan! Geen zwaarigheid zij dan te groot. Het alles aan den Heere overgegeven, hoe ook de uitkomst zij. Zijn naam moet verheerlijkt worden.

Na versooning te hebben verzocht voor mijne vrijmoedigheid, ofschoon ik er niet van tusschen *kon*, daar het nu nog tijd was en heeden de vergadering zoude zitten, om mijne *Stem*, hoe *onbekwaam*, door middel dezès te doen hooren.

Och! dat de Heere licht en genade aan uwe vergadering blieden te schenken, opdat gij nog verder werkzaam moogt zijn tot heil zijner kerk.

Noemende mij Uw in Christus heiltoewenschende Broeder

C.J. Weurman.